

Kirjallisuuskatsaus maahanmuuttaneiden ja heidän jälkeläistensä poliittis-yhteiskunnallisesta osallistumisesta Suomessa

Josefina Sipinen

VALTIONEUVOSTON SELVITYS- JA
TUTKIMUSTOIMINNAN JULKAISUSARJA 2024:5

tietokayttoon.fi

Kirjallisuuskatsaus maahanmuuttaneiden ja heidän jälkeläistensä poliittis-yhteiskunnallisesta osallistumisesta Suomessa

Josefina Sipinen

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Valtioneuvoston kanslia
CC BY-ND 4.0

ISBN pdf: 978-952-383-152-0
ISSN pdf: 2342-6799

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2024

Kirjallisuuskatsaus maahanmuuttaneiden ja heidän jälkeläistensä poliittis-yhteiskunnallisesta osallistumisesta Suomessa

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2024:5

Julkaisija Valtioneuvoston kanslia

Tekijä/t
Kieli Josefina Sipinen
suomi

Sivumäärä 121

Tiivistelmä

Kansainvälinen muuttoliike ja sen seurauksena tapahtuneet muutokset väestössä muodostavat tällä hetkellä yhden ajankohtaisimmista yhteiskunnallisista kysymyksistä Suomessa. Vuoden 2022 lopussa Suomen väestöstä 9,1 prosenttia oli ulkomaalaistaustaisia eli henkilöitä, joiden vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi oli syntynyt muualla kuin Suomessa. Siten on tärkeää pysyä tiiviisti ajan tasalla siitä, mitä tälle kasvavalle väestöryhmälle kuuluu, eli kuinka he kotoutuvat Suomeen. Vaikka joitain yleisesityksiä ja kokoomateoksia Suomeen muuttaneiden kotoutumisen tilasta on vuosien aikana julkaistu, maahanmuuttaneiden ja heidän jälkeläistensä poliittista osallistumista on tutkittu toistaiseksi vain vähän.

Tässä oikeusministeriön koordinoiman *Ulkomaalaistaustaisten ja vieraskielisten suomalaisten yhteiskunnallinen osallistuminen (UTViS)* -hankkeen kirjallisuuskatsauksessa kootaan olemassa olevaa tietoa siitä, miten maahanmuuttaneet ja heidän jälkeläisensä osallistuvat suomalaiseen yhteiskuntaan ja politiikkaan vaaleissa, vaalien välillä ja osana kansalaisyhteiskuntaa. Keskiössä on myös julkinen sektori ja se, miten tutkittavien ryhmien yhteiskunnallista osallistumista ja osallisuutta on pyritty tukemaan julkishallinnossa. Kirjallisuuskatsaus toimii paitsi yleisempänä tietolähteenä myös pohjana UTViS-hankkeessa tuotettavalle uudelle tiedolle näistä teemoista.

Klausuuli Tämä julkaisu on toteutettu osana valtioneuvoston selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa. (tietokayttoon.fi) Julkaisun sisällöstä vastaavat tiedon tuottajat, eikä tekstisisältö välttämättä edusta valtioneuvoston näkemystä.

Asiasanat tutkimus, tutkimustoiminta, poliittinen osallistuminen, osallisuus, maahanmuutto, vähemmistöt

ISBN PDF 978-952-383-152-0

ISSN PDF 2342-6799

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-152-0>

Litteraturoversikt över det politiska och samhällsliga deltagandet bland invandrade och deras efterkommande i Finland

Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2024:5

Utgivare Statsrådets kansli

Författare Josefina Sipilinen

Språk finska

Sidantal 121

Referat

Internationell migration och förändringarna i befolkningen till följd av migrationen är en av de mest aktuella samhällsliga frågorna i Finland just nu. I slutet av 2022 hade 9,1 procent av Finlands befolkning utländsk bakgrund, vilket betyder att deras båda föräldrar eller enda kända förälder är födda någon annanstans än i Finland. Därför är det viktigt att regelbundet få aktuell information om hur det står till med denna växande befolkningsgrupp, det vill säga hur personerna har integrerats i Finland. Trots att det under årens lopp har publicerats vissa översikter och samlingsverk om läget med integrationen av personer som flyttat till Finland, har det politiska deltagandet bland invandrade och deras efterkommande hittills undersökts endast i liten utsträckning.

Justitieministeriet har samordnat det så kallade UTVIS-projektet om samhällsligt deltagande bland personer med utländsk bakgrund och personer med ett främmande språk som modersmål. Denna litteraturoversikt som gjorts inom ramen för projektet sammanställer information om hur invandrade och deras efterkommande deltar i samhället och politiken under och mellan valen och som en del av det civila samhället. Fokus ligger också på den offentliga sektorn och på hur man inom den offentliga förvaltningen har försökt stödja de undersökta gruppernas samhällsliga deltagande och delaktighet. Litteraturoversikten är inte bara en allmän informationskälla utan utgör också grunden för ny kunskap som produceras om dessa teman i UTVIS-projektet.

Klausul Den här publikation är en del i genomförandet av statsrådets utrednings- och forskningsplan. (tietokayttoon.fi) De som producerar informationen ansvarar för innehållet i publikationen. Textinnehållet återspeglar inte nödvändigtvis statsrådets ståndpunkt

Nyckelord forskning, forskningsverksamhet, politiskt deltagande, social inkludering, migration, minoriteter

ISBN PDF 978-952-383-152-0

ISSN PDF 2342-6799

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-152-0>

Literature review of the political and civic engagement of people who have moved to Finland and of their descendants

Publications of the Government's analysis, assessment and research activities 2024:5

Publisher Prime Minister's Office

Author(s) Josefina Sipinen

Language Finnish

Pages

121

Abstract

International migration and the ensuing demographic changes are one of the most topical social issues in Finland today. At the end of 2022, people of foreign background, that is, people whose parents or the only known parent were born outside Finland, accounted for 9.1 per cent of the Finnish population. That is why it is important to keep abreast of how this growing population group is integrating into Finnish society. Over the years, some general presentations and compiled works have been published on how people who have moved to Finland have integrated into society, but so far, there has been little research on the political engagement of immigrants and their descendants.

This literature review of the project *Civic engagement of foreign-language speakers and people with foreign backgrounds* (UTViS), coordinated by the Ministry of Justice, compiles existing information on the participation of immigrants and their descendants in Finnish society and politics in elections, between elections and as part of civil society. The project also focuses on the public sector and on how public administration has sought to support civic engagement and inclusion of the groups studied. The literature review serves as a general source of information but also as a basis for new information produced by the UTViS project about these themes.

Provision

This publication is part of the implementation of the Government Plan for Analysis, Assessment and Research. (tietokayttoon.fi) The content is the responsibility of the producers of the information and does not necessarily represent the view of the Government.

Keywords

research, research activities, political engagement, inclusion, immigration, minorities

ISBN PDF 978-952-383-152-0

ISSN PDF

2342-6799

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-152-0>

Sisältö

1	Johdanto	7
1.1	Tutkimuksen tarkoitus.....	7
1.2	Tutkittavat ryhmät	11
2	Maahanmuuttaneiden poliittis-yhteiskunnallinen osallistuminen: keskeisiä teorioita ja käsitteitä	14
2.1	Poliittis-yhteiskunnallisen osallistumisen ja osallisuuden määritelmät	14
2.2	Psykologinen poliittinen kiinnittyminen.....	19
2.3	Poliittinen sosialisatio ja akkulturaatio.....	22
3	Vastaanottava yhteiskunta	28
3.1	Suomalaisten asenteet maahanmuuttaneita kohtaan	28
3.2	Maahanmuuttaneiden poliittis-yhteiskunnallisen osallistumisen tukeminen julkishallinnossa.....	36
3.3	Maahanmuuttaneiden poliittis-yhteiskunnallisen osallistumisen tukeminen puolueissa	53
4	Maahanmuuttaneiden poliittis-yhteiskunnallinen osallistuminen Suomessa	58
4.1	Äänestäminen.....	59
4.2	Ehdolle asettuminen	65
4.3	Yhdistys- ja järjestötoiminta.....	73
4.4	Aktivismi ja protestipolitiikka.....	81
5	Yhteenveto	84
	Lähteet	88

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen tarkoitus

Kansainvälinen muuttoliike ja sen seurauksena tapahtuneet muutokset väestössä muodostavat tällä hetkellä yhden ajankohtaisimmista yhteiskunnallisista kysymyksistä Suomessa. Vuoden 2022 lopussa Suomen väestöstä reilu 508 000 eli 9,1 prosenttia oli ulkomaalaistaustaisia, toisin sanoen henkilöitä, joiden vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi oli syntynyt muualla kuin Suomessa. Heistä reilu 86 000 oli syntynyt Suomessa (Tilastokeskus, 2023). Vuoteen 2040 mennessä ulkomaalaistaustaisen väestön määrän ennustetaan kaksinkertaistuvan (Kuntaliitto, 2020).

Tätä taustaa vasten on syytä pysyä tiiviisti ajan tasalla siitä, mitä tälle kasvavalle väestöryhmälle kuuluu, eli kuinka he integroituvat eli *kotoutuvat* Suomeen. Yleisesityksiä ja eri tieteenaloja yhdisteleviä kokoomateoksia Suomeen muuttaneiden kotoutumisen tilasta onkin vuosien aikana julkaistu (esim. Kazi ym., 2019; Martikainen ym., 2013; Martikainen & Haikkola, 2010; Saukkonen, 2020b). Monitieteisyys- ja näkökulmaisuus on keskeistä kotoutumisen edistämisessä jo siksi, että kotoutuminen on lähes kaikkia elämäntilanteita koskettava kysymys. Euroopan unionissa on esimerkiksi kehitetty kotoutumisen seurannan välineeksi niin kutsutut Zaragoza-indikaattorit, joiden avulla kerätään tietoa maahanmuuttaneiden työllistymisestä, koulutuksesta, sosiaalisesta inklusiosta ja aktiivisesta kansalaisuudesta sekä vastaanottavan maan yhteiskunnallisesta ilmapiiristä suhteessa maahanmuuttoon ja maahanmuuttaneisiin (OECD & Euroopan komissio, 2023).

Myös Suomessa tämä näkyy tutkimuksissa, jotka keskittyvät esimerkiksi maahanmuuttaneiden ja heidän jälkeläistensä työllistymiseen (Busk ym., 2016; Mankki & Sippola, 2015; Osipow & Sippola, 2023; Sarvimäki, 2011, 2017; Sarvimäki & Hämäläinen, 2016), asumiseen ja alueelliseen sijoittumiseen (Dhalmann, 2011; Kauppinen ym., 2022; Vilkama, 2011) ja koulutukseen (Jahnukainen ym., 2019; Jahnukainen & Kalalahti, 2023; Kilpi-Jakonen, 2011, 2014). Kansallista tutkimusta löytyy myös etnisten vähemmistöryhmien ja maahanmuuttaneiden kohtaamasta rasismista ja syrjinnästä (Ahmad, 2020; Keskinen ym., 2018, 2021; Keskinen, 2022; Krivonos, 2020; Lehtovaara, 2021; Peltola, 2018b; Puuronen, 2011; Rask ym., 2018; Rastas, 2007; Seikkula, 2019a) identiteeteistä, sosiaalisista siteistä ja kuulumisen kokemuksista (Haikkola, 2012; Kananen ym., 2021; Peltola, 2018a; Varjonen, 2013) sekä mahdollisuudesta oman kielen ja kulttuurin säilyttämiseen (Latomaa ym.,

2013; Saarinen ym., 2019). Tutkijat ovat myös tarkastelleet maahanmuuttaneiden terveyttä ja hyvinvointia (Ahmed Haji Omar ym., 2019; Airila ym., 2021; Castaneda & Kuusio, 2019; Kuusio, Seppänen, ym., 2020; Skogberg ym., 2019; Väisänen ym., 2022), median käyttöä (Davydova-Minguet ym., 2019) ja oikeudellista asemaa (Bodström, 2020a; Katisko ym., 2023; Pirkkalainen, 2022; Pirkkalainen ym., 2022).

Maahanmuuttaneiden tutkimuksessa on usein otettu lähestymistavaksi intersektionaalisuus, jolla on viitattu risteäviin tai leikkaaviin eroihin ja pohdittu, kuinka ihmisen asemaan yhteiskunnassa vaikuttavat etnisen taustan ohella muun muassa sukupuoli, yhteiskuntaluokka ja ikä. Näin ollen tutkimuksessa on haluttu erikseen tarkastella esimerkiksi maahanmuuttotautaisia nuoria (Eid & Castaneda, 2023; Haikkola, 2012; Kivijärvi, 2017; Peltola & Kivijärvi, 2023; Pirkkalainen & Husu, 2020), keskittyä esimerkiksi Suomeen muuttaneiden naisten kotoutumiseen (Tiilikainen, 2008) tai tarkastella erikseen uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvia (Martikainen ym., 2008; Pauha ym., 2022). Suomeen muuttaneiden joukko on hyvin heterogeeninen, minkä vuoksi tutkijat ovat tarkastelleet fokusoidusti eri ryhmien kotoutumista, usein keskittyen väestötasolla suurimpiin ryhmiin kuten Venäjältä ja entisestä Neuvostoliitosta muuttaneisiin (Davydova-Minguet & Pöllänen, 2020; Krivonos, 2020, 2023; Renvik ym., 2020; Tanner & Söderling, 2016), virolaistaustaisiin (Alho & Sippola, 2019; Anniste & Tammaru, 2014; Kingumets & Sippola, 2022) tai somalialaistaustaisiin (Onodera ym., 2019; Tiilikainen ym., 2016).

Tutkittua tietoa on siten tarjolla, ja siihen perehtyvä ymmärtää, että maahanmuutto ja kotoutuminen ovat huomattavasti laajempi kokonaisuus kuin miltä se esimerkiksi julkista keskustelua seuraamalla toisinaan näyttäytyy. Tutkimuksissa on jopa käytetty termiä "supermonimuotoisuus" (Vertovec 2007) kuvaamaan sitä, että maahanmuuttaneita erottaa toisistaan muuttosyy ja lähtömaan lisäksi mm. lähtöalue, oleskeluperuste, luokka-asema, koulutus ja työkokemus, asuinaika, sukupuoli, ikä ja myös muuttoikä (ks. myös Haikkola, 2012, 21). Osa tulijoista ei myöskään ole tullut jäädäkseen vaan palaa myöhemmin takaisin lähtömaahansa tai jatkaa matkaansa eteenpäin. Tätä ilmiötä lyhytjänteisemmästä muuttoliikkeestä edestakaisin kahden maan välillä ja joskus edelleen uusiin kohtemaihin on nimitetty myös "notkeaksi muuttoliikkeeksi" (Engbersen ym., 2010; Lagerspetz, 2020).

Valtioneuvoston kanslia avasi marraskuussa 2022 haun valtioneuvoston päätöksentekoa tukevan selvitys- ja tutkimustoiminnan (VN TEAS) määrärahoista vuodelle 2023. Yksi selvitys- ja tutkimusteemoista oli "Ulkomaalaistaustaisten ja vieras-kielisten suomalaisten yhteiskunnallinen osallistuminen." Aihe on ajankohtainen jo siksi, että usein keskustelu maahanmuuttaneiden ja heidän jälkeläistensä kotoutumisesta keskittyy lähinnä työ- ja koulutusmarkkinoille kiinnittymiseen ja tätä tukevan kielitaidon hankkimiseen. Keskustelusta toisin sanoen monesti unohtuu,

että myös poliittis-yhteiskunnallinen osallistuminen ja kokemus yhdenvertaisista osallistumismahdollisuuksista muodostavat tärkeän osa kokonaisvaltaista kotoutumista (Aleksynska, 2011; Morales, 2011; Nivala & Ryyänen, 2019; Putnam, 2007; Saukkonen, 2020b; Sipinen, 2021a; Valaste & Wass, 2019). Vaikka työllistyminen on keskeistä myös yhteiskunnallisen osallisuuden kokemuksen vahvistumisessa, se ei yksistään ole riittävä osoitus kotoutumisesta. Toisin sanoen tutkimusta myös poliittis-yhteiskunnallisesta integraatiosta tai kotoutumisesta tarvitaan lisää, sillä poliittinen osallistuminen on suoraan yhteydessä yksilöiden ja ryhmien hyvinvointiin. Osallistumalla yhteiskuntaan he voivat vaikuttaa elämänsä kulkuun ja saada tärkeää tietoa yhteiskunnan toiminnasta.

Valtioneuvoston kanslian koordinoimalla valtioneuvoston yhteisellä selvitys- ja tutkimustoiminnalla (VN TEAS) tuotetaan tietoa päätöksenteon, tiedolla johtamisen ja toimintakäytäntöjen tueksi. Tässä oikeusministeriön koordinoimassa *Ulko-maalaistaustaisten ja vieraskielisten suomalaisten yhteiskunnallinen osallistuminen* (UTViS) -hankkeessa tuotetaan hankkeen nimen mukaisesti **uutta tietoa maahanmuuttaneiden ja heidän jälkeläistensä yhteiskunnallisesta osallistumisesta**. Fokus on nimenomaan osallistumisessa, joka on tarkkarajaisempi kokonaisuus kuin yhteiskunnallinen osallisuus. Jälkimmäinen liittyy laajemmin ajatuksiin yksilön ja yhteisön välisestä vuorovaikutuksesta ja yhteenkuuluvuuden tunteesta, joka rakentuu esimerkiksi arkisissa kohtaamisissa kouluissa, työpaikoilla ja julkisissa palveluissa (Koivisto ym., 2018; Nivala, 2021; Nivala & Ryyänen, 2019; Salminen ym., 2021). Tunne yhteiskunnallisesta osallisuudesta kiistatta tukee myös yhteiskunnallista osallistumista, joskaan ei automaattisesti ole sen edellytys. Kipinä poliittis-yhteiskunnalliselle osallistumiselle syntyy usein myös tarpeesta pyrkiä muuttamaan yhteiskunnallisia epäkohtia (Della Porta & Diani, 2006).

Poliittisen osallistumisen tavat elävät ajassa ja digitalisaation myötä ne ovat viimeisten vuosikymmenten aikana merkittävästi monipuolistuneet (Grasso, 2016; Kestilä-Kekkonen & Korvela, 2017; Van Deth, 2016). Vaikka esimerkiksi kansalaisten korkeaa äänestysaktiivisuutta pidetään yhtenä tärkeimmistä hyvinvoivien demokratioiden peruspilareista – lähinnä koska se on nähty siltana kansalaisyhteiskunnan ja valtion välillä (Verba & Nie, 1972) – se on vain yksi lukuisista keinoista kansalaisten ja asukkaiden keinovalikoimasta Suomen kaltaisessa vapaassa demokratiassa. Maahanmuuttaneilla on Suomessa kansainvälisessä vertailussa laajat poliittiset oikeudet (Solano & Huddleston, 2020), mutta osallistuminen edustuksellisen demokratian puitteissa on kuitenkin säädelyä riippuen mm. asumisen kestosta sekä mahdollisuudesta hakea ja saada Suomen kansalaisuus. Osallistuminen kansalaisyhteiskuntaan sen sijaan ei edellytä formaaleja poliittisia oikeuksia, joskin on selvää, että osallistumisen esteitä on lukuisia myös tällä tasolla.

Lainsäädäntö velvoittaa julkishallintoa edistämään ihmisten oikeutta osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon, ja niin kutsuttu ”vaikutusperiaate” on tärkeässä asemassa nykyisissä demokraattista hallintaa koskevista keskusteluista (Dahl, 1990, 49; Lagerspetz, 2018; Young, 2002, 23). Sen mukaan kaikilla, joihin päätös vaikuttaa, tulisi olla oikeus osallistua sen tekemiseen. Tämä normatiivinen periaate on vahva, joskaan etenkin juuri maahanmuuttaneiden kohdalla se ei useinkaan toteudu käytännössä. Kansalaisten ja/tai kuntalaisten osallistuminen on julkishallinnolle kuitenkin legitimitteettikysymys: vain legitimiiksi koetulla hallintorakenteella on mahdollisuus toimia, koska sille annetaan oikeus päätöksentekoon ja samalla sen päätöksiä sitoudutaan noudattamaan. Osallistuvan demokratia-käsityksen näkökulmasta legitimitetin lähde on aktiivinen ja eri tavoin tapahtuva kansalaisosallistuminen: kansalaiset todennäköisesti hyväksyvät tehdyt päätökset, jos he ovat jollain tapaa itse osallistuneet päätöksentekoon. Laajan osallistumisen katsotaan myös antavan päättäjille moninaista tietoa kansalaisten näkemyksistä, mikä johtaa päätöksenteon laadun paranemiseen (Jäntti ym., 2017; Kuokkanen, 2022; Setälä, 2003, 204).

Kansalaisten ja kuntalaisten osallisuuden vahvistaminen sekä äänestysaktiivisuuden lisääminen on tätä taustaa vasten otettu keskeiseksi lähtökohdaksi lainsäädännön uudistamisessa ja politiikkaohjelmissa (esim. Bäcklund ym., 2017). Esimerkkinä tästä on edellisen, Sanna Marinin hallituksen ohjelmaan sisältynyt Kansallinen demokratiaohjelma 2025, jonka tavoitteena oli kansalaisten ja asukkaiden yhteiskunnallisen osallisuuden ja osallistumisen vahvistaminen vaaleissa ja vaalien välillä, hallinnon avoimuuden edistäminen, kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytysten vahvistaminen ja panostukset demokratia- ja ihmisoikeuskasvatukseen (Männistö 2023).

Myös nykyisen pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmassa linjataan, että hallitus valmistelee ja toimeenpanee kansallisen ohjelman demokratian ja osallistumisen edistämiseksi. Sen tavoitteeksi on asetettu äänestysaktiivisuuden edistäminen sekä lasten ja nuorten osallisuuden vahvistaminen. Lisäksi tavoitteena on jatkaa demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyvien käytäntöjen kehittämistä sekä vahvistaa hyvän keskustelun ja mielipiteen vaihtamisen kulttuuria yhteiskunnassa jo lapsesta lähtien perustuslaillinen sanan- ja mielipiteenvapaus turvaten. Hallitusohjelmassa linjataan myös, että nuorten osallisuutta ja alueellista yhdenvertaisuutta edistetään muun muassa vahvistamalla nuorisovaltuustojen asemaa kunnissa ja hyvinvointialueilla (Valtioneuvosto, 2023, 192). Kansallinen ohjelma demokratian ja osallistumisen edistämiseksi annetaan valtioneuvoston periaatepäätöksenä syksyllä 2024¹.

1 Lisätietoja ohjelman aikataulusta on saatavilla valtioneuvoston hankeikkunasta: <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=OM125:00/2023>

Tässä UTViS-hankkeen kirjallisuuskatsauksessa kootaan olemassa olevaa tietoa siitä, miten maahanmuuttaneet ja heidän jälkeläisensä osallistuvat vaaleissa, vaalien välillä ja osana kansalaisyhteiskuntaa. Keskiössä on myös julkinen sektori ja se, miten tutkittavien ryhmien yhteiskunnallista osallistumista ja osallisuutta on pyritty tukemaan julkishallinnossa.

Maahanmuuttotaustaisiin ja/tai etnisiin vähemmistöihin kuuluvien poliittis-yhteiskunnallinen osallistuminen voi herättää valtaväestön keskuudessa vastustusta ja pelkoa siitä, että yhteiskunnassa valta jakautuu yhä useampien ryhmien kesken, minkä seurauksena nykyjärjestelmä saattaisi jollain tapaa muuttua. Yhdenvertaisen osallistumisen turvaaminen on siitä huolimatta tärkeä tehtävä suomalaisen yhteiskunnan eheyden ja poliittisen järjestelmän legitimitetin näkökulmasta. Mahdollisuus vaikuttaa itseä ja itselle tärkeitä viiteryhmiä koskeviin päätöksiin on keskeinen oikeus Suomen kaltaisessa vakiintuneessa demokratiassa.

Tässä kirjallisuuskatsauksessa pyrkimyksenä on koota tutkittua tietoa eri tieteenaloilta. Painotus on kuitenkin kirjoittajan omasta taustasta johtuen politiikan tutkimuksessa ja sen lähitieteissä. Tavoitteena on siitä huolimatta opastaa lukijaa monipuolisesti aihetta koskevan tiedon lähteille. Kiitän yhteistyöstä tutkimushankkeen ohjausryhmää, johon kuuluvat hanketoteuttajien lisäksi oikeusministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, sisäministeriö, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö sekä valtiovarainministeriö. Lämmin kiitos myös tutkijakollegoille Tuuli Anna Renvikille ja Pasi Saukkoselle arvokkaista kommentteista ja täsmennyksistä kirjallisuuskatsaukseen.

1.2 Tutkittavat ryhmät

Maahanmuuttoa ja siirtolaisuutta käsittelevässä tutkimuksessa – kuten eri väestöryhmiin kohdistuvassa tutkimuksessa yleensäkin – erilaisten ryhmittelevien käsitteiden käyttö on menetelmällisesti välttämätöntä mutta siihen tulee suhtautua myös kriittisesti. On esimerkiksi aiheellista kysyä, kuinka tarpeellista maahanmuuttaneita ja etenkin heidän jälkeläisiään on tutkimuksessa ja julkisessa keskustelussa käsitellä omana ryhmänään, eli tuottaako tämä eronteko enemmän hyötyä vai haittaa (Lessard-Phillips ym., 2017; OECD & Euroopan komissio, 2023, 18).

UTViS-hanke tutkii maahanmuuttaneiden ja heidän jälkeläistensä poliittis-yhteiskunnallista osallistumista. *Maahanmuuttaneella* viitataan henkilöön, joka on itse ja jonka vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla. *Maahanmuuttaneiden jälkeläisillä* viitataan henkilöihin, jotka ovat itse syntyneet Suomessa, mutta joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet ulkomailla.

Tutkimuksessa hyödynnetään Tilastokeskuksen tuottamia tietoja ulkomaalais-taustaisesta ja vieraskielisestä väestöstä. Tilastokeskus käyttää käsitettä *ulkomaalaistaustainen* henkilöstä, jonka molemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla. Ulkomaalaistaustaiset voivat siten olla itse ulkomailla mutta myös Suomessa syntyneitä. Tilastokeskuksen määritelmä ei toisin sanoen kata niitä henkilöitä, joiden vanhemmista toinen on syntynyt ulkomailla mutta toinen on syntyperältään suomalainen. Tilastokeskus myös tuottaa kieli-perustaisia tilastoja ja viittaa *vieraskielisen* käsitteellä henkilöihin, joiden rekisteröity äidinkieli on muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Tieto rekisteröidystä äidinkielestä perustuu henkilön omaan ilmoitukseen tai vanhempien ilmoitukseen. Toistaiseksi Suomessa on mahdollista rekisteröidä vain yksi äidinkieli, mikä peittää alleen väestön monikielisyyden.²

UTViS-hankkeen myöhemmissä työpaketeissa huomioidaan sukupolvinäkökulma ja nojataan mm. amerikkalaisen sosiologin Rubén Rumbautin (2007) laajasti hyödynnettyyn malliin sukupolvista, joka huomioi syntymämaan, asuinmaan, vanhemmuuden, muuttoajan ja elämänvaiheen (Taulukko 1).

Taulukko 1. Rubén Rumbautin malli maahanmuuton myötä syntyvistä sukupolvista.

Sukupolvi	Vanhempien syntymämaa	Syntymämaa	Muuttoikä	Elämänvaihe
1	-	ulkomaa	55–	myöhäisaikuisuus
1	-	ulkomaa	35–54	keski-ikä
1	-	ulkomaa	25–34	varhaisaikuisuus
1	-	ulkomaa	18–24	siirtymä aikuisuuteen
1 (1,25)	-	ulkomaa	13–17	teini-ikä
1 (1,5)	-	ulkomaa	6–12	lapsuus
1 (1,75)	-	ulkomaa	0–5	varhaislapsuus
2	ulkomaa + ulkomaa	asuinmaa	-	-
2 (2,5)	ulkomaa + asuinmaa	asuinmaa	-	-

Lähde: Rumbaut 2007; ks. myös Martikainen ja Haikkola 2010, 13.

² Pohdintaa kieliperusteisen tilastoinnin ongelmista ja ratkaisuvaihtoehdoista, ks. Saukkonen (2019).

Erontekoja tuottavien sukupolvi-käsitteiden käyttöä tämän tutkimuksen työkaluina perustellaan siitä näkökulmasta, että maahanmuuttaneiden ja heidän jälkeläistensä kotoutumisesta ja etenkin aiemmin suomalaisessa tutkimuksessa paljolti kartoittamatta jääneestä poliittis-yhteiskunnallisesta kiinnittymisestä tarvitaan lisää tietoa. Lapsena Suomeen muuttaneet ja Suomessa syntyneet ovat suomalaisen demokration jatkuvuuden näkökulmasta vielä aikuisena Suomeen muuttaneita kriittisempi ryhmä, sillä juuri heidän keskuudessaan kokemukset syrjinnästä ja osallistumisen eriarvoisuudesta voivat johtaa politiikasta ja yhteiskunnasta vieraantumiseen. Toistaiseksi maahanmuuttaneiden jälkeläisten merkitys suomalaisessa politiikassa on ollut pieni, koska heistä moni on vielä alaikäinen eikä siten esimerkiksi oikeutettu äänestämään vaaleissa. Ryhmän merkitys Suomen politiikassa kuitenkin kasvaa merkittävästi jo lyhyen aikavälin sisällä etenkin, jos tämä ryhmä osallistuu aktiivisesti.

Maahanmuuttaneet ja heidän jälkeläisensä muodostavat Suomessa hyvin moninaisen joukon, mikä myös tarkoittaa, että poliittisen-yhteiskunnallisen osallistumisen edellytykset ja haasteet vaihtelevat merkittävästi ryhmien välillä ja niiden sisällä. UTViS-hankkeessa tavoitteena on huomioida tämä moninaisuus mahdollisimman kattavasti.

2 Maahanmuuttaneiden poliittis-yhteiskunnallinen osallistuminen: keskeisiä teorioita ja käsitteitä

2.1 Poliittis-yhteiskunnallisen osallistumisen ja osallisuuden määritelmät

Kansalaisten suhdetta julkiseen valtaan ja poliittiseen päätöksentekoon on ollut tapana tarkastella pääasiassa osallistumisen ja osallisuuden käsitteillä. Niin kutsutun perinteisen osallistumiskäsityksen mukaan poliittinen osallistuminen tarkoittaa tavallisten kansalaisten toimintaa, jonka pyrkimyksenä on vaikuttaa poliittisten päättäjien valintaan ja/tai heidän tekemiinsä päätöksiin (Verba & Nie, 1972, 72). Sittemmin näkemys poliittisesta osallistumisesta on kuitenkin laajentunut, ja nykyisin sillä viitataan lukuisiin eri keinoihin, joita kansalaiset käyttävät oikaistakseen asioita, jotka heistä ovat yhteiskunnassa väärin tai heikolla tolalla. Niin kutsutut uudet poliittisen osallistumisen tavat siis voivat kattaa myös sellaisia teemoja, jotka eivät perinteisesti ole kuuluneet poliittisen järjestelmän piiriin ja joita puolueet eivät ole ottaneet asialistalleen (Kestilä-Kekkonen & Korvela, 2017, s. 11; Rytioja & Kallio, 2018).

Poliittisen osallistumisen muotoja voidaan toisin sanoen luokitella lukuisin eri tavoin. Yksi tapa hahmottaa osallistumista on jakaa osallistumistavat niihin, jotka tehdään yksin (äänestäminen, yhteydenotto poliittiseen päättäjään, aloitteen tai vetoituksen allekirjoittaminen, boikotti) ja niihin, jotka tehdään yhdessä (työ puolueen, ammattiliiton tai esimerkiksi ympäristöjärjestön hyväksi, mielenosoitukset tai lakot). Kirjallisuudessa on nostettu esiin myös käsittepareja institutionaalisesta ja ei-institutionaalisesta, normatiivisesta ja non-normatiivisesta, sovinnaisesta ja protestiosallistumisesta sekä eliittejä tukevasta tai eliittejä vastustavasta osallistumisesta. Niillä erotetaan toisistaan edustuksellisen demokratian puitteissa ja sen ulkopuolella tapahtuva osallistuminen sekä yhteiskunnan hyväksymät tavat (esim. lailliset mielenosoitukset) ja vastaavasti ei-hyväksytyt tavat kuten mellakointi tai yhteiskuntajärjestystä haastava liikehdintä (Grasso, 2016; Kestilä-Kekkonen & Korvela, 2017; Theocharis & Van Deth, 2017).

Länsimaissa on usein suhtauduttu varauksellisesti maahanmuuttaneiden non-normatiiviseen poliittiseen osallistumiseen, sillä vaade kotoutumisesta ja sen sisältämästä ”hyvästä kansalaisuudesta” pitää sisällään oletuksen ennen kaikkea järjestelmää ylläpitävästä ja sitä tukevasta osallistumisesta sekä vastaanottavan yhteiskunnan arvojen ja normien omaksumisesta. Maahanmuuttaneiden poliittista aktiivisuutta toisin sanoen sekä vaaditaan että pelätään, joista jälkimmäinen liittyy esimerkiksi pelkoon tulijoiden demokraattiseen yhteiskuntaan yhteensovittamattomista illiberaaleista asenteista (Klarenbeek & Weide, 2020; Mouritsen & Olsen, 2013; Triadafilopoulos, 2011).

Poliittista osallistumista on luokiteltu myös tarkastelemalla ”perinteisten” ja ”uusien” organisaatioiden kautta tapahtuvaa osallistumista jakamalla osallistumiskanavia edustuksellisiin ja ei-edustuksellisiin. Uusilla poliittisilla organisaatioilla ei ole niin sanottua edustuksellista suhdetta laajempaan väestöön tai väestönosiin, eivätkä ne siten aseta ehdokkaita vaaleihin tai väitä edustavansa jonkin väestöosan etua. Sen sijaan niiden ajamat asiat ovat universaaleja, kuten ilmastoon, rauhaan tai ihmisoikeuksiin liittyviä kysymyksiä, jotka koskettavat kaikkia (ihmis)olentoja. Perinteiset organisaatiot, eli poliittiset puolueet, ammattiliitot ja muut eturyhmät sen sijaan toimivat yhä eri väestöryhmien edunvalvojina tukijoilta saamansa mandaatin turvin (Marien ym., 2010; Morales, 2009, 27–28).

On myös syytä huomata, että osallistuminen ei globaalissa maailmassa kohdistu enää yksinomaan valtioon, vaan sen kohteena ovat yhä laajemmat kokonaisuudet. Esimerkiksi Euroopan unionin myötä on tullut mahdollisuuksia sivuuttaa valtiotason järjestelmä (Raunio, 2017). Toisaalta osallistuminen on myös vahvasti paikallista. Poliittisessa osallistumisessa korostuu yhä enemmän myös aktiivinen kansalaisuus ja henkilökohtaisuus, sillä se kiinnittyy arjen valintoihin ja elämänpolitiikkaan. Aktiivista kansalaisuutta on esimerkiksi yritysten painostaminen sosiaalisesti oikeudenmukaisempiin ja ilmastoystävällisempiin toimintatapoihin (Kestilä-Kekkonen ja Korvela 2017, 12).

Poliittis-yhteiskunnallista osallistumista tapahtuu niin vaaleissa kuin vaalien välillä. Vaalien välisessä osallistumisessa on kiinnitetty huomiota erilaisiin suoran ja osallistuvan demokratian muotoihin. Suoraan demokratiaan kuuluvat esimerkiksi kansanäänestykset, joissa kansalaiset äänestävät yksittäisen asian puolesta tai sitä vastaan. Suora demokratia siis viittaa sananmukaisesti kansalaisten mahdollisuuteen vaikuttaa suoraan tehtäviin päätöksiin. Osallistuvassa demokratiassa kansalaiset eivät välttämättä suoraan vaikuta päätöksiin edustuksellisen järjestelmän ohitse, mutta he osallistuvat jollain tapaa päätöksentekoon esimerkiksi asuinkunnassaan, työpaikallaan, koulussaan, kansalaisjärjestöissä tai yhteiskunnallisissa liikkeissä (Jäske & Rapeli, 2018; Kestilä-Kekkonen & Korvela, 2017).

Kansalaisosallistumisen uudet muodot eli niin kutsutut demokratiainnovaatiot ovat yleistyneet viime vuosina etenkin kuntatason päätöksenteossa niin Suomessa kuin muualla maailmassa (Jäske & Rapeli, 2018; Kübler ym., 2020; Michels, 2011, 2019; Papadopoulos & Warin, 2007; Värttö, 2022; Värttö ym., 2021; Värttö & Rapeli, 2020), ja vertaileva tutkimus myös viittaa siihen, että ne aidosti lujittavat demokratiaa (Geissel ym., 2023). Ne ovat toisin sanoen tulleet osaksi kuntien osallisuussuunnitelmia, joilla pyritään kasvattamaan kuntalaisten roolia valmistelu- ja päätöksentekoprosessissa. Maija Jäske ja Lauri Rapeli (2018) ovat jakaneet uuden kansalaisosallistumisen muodot kuuteen päätyyppiin:

1. **Keskusteluun pohjautuvat eli deliberatiiviset osallistumismuodot** pitävät sisällään puntaroidun ja fasilitoidun keskustelun kuntalaisten ja mahdollisesti myös päättäjien kesken. Esimerkkejä tästä ovat paikallistason kansalaisraadit sekä alueellisen tai valtiollisen tason kansalaiskeskustelut.
2. **Osallistuvassa budjetoinnissa** kuntalaiset päättävät, mille hankkeille osa kunnan budjetista kohdennetaan.
3. **Kansanäänestykset ja kansalaisaloitteet** ovat esimerkkejä suoran demokratian muodoista.
4. **Kuntalaisten omat ryhmät**, kuten nuoriso-, vammais-, ja monikulttuurisuusneuvostot sekä kuntalaisten ja viranomaisten yhteistoimintaelimet, kuten kunnan liikelaitosten johtokunnat, ovat myös kanavia, joiden kautta kuntalaiset pääsevät mukaan päätösvalmisteluun yhdessä päättäjien kanssa.
5. Kunnissa on käytössä myös **yksisuuntaisia palautteenkeruumenetelmiä**, kuten kyselyitä ja palautelomakkeita, joilla kuntalaiset voivat antaa palautetta kunnallisista palveluista.
6. Digitalisaation kehityksen myötä myös erilaiset **sähköiset osallistumiskanavat** ovat yleistyneet nopeasti, ja digitaalisuus on usein osa myös edellä mainittuja osallistumiskanavia. Verkossa voi kerätä allekirjoituksia kuntalaisaloitteisiin tai kerätä ideoita päätöksenteon tueksi.

Osallistuvan ja suoran demokratian kehittämisessä on havaittu lukuisia haasteita, joista yksi liittyy osallistumiskeinojen vaikuttavuuteen, joka on vähäisintä silloin, kun kuntalaisille tarjotaan mahdollisuus osallistua, mutta heidän ehdotuksiaan ei tuoda johdonmukaisesti osaksi valmisteluprosessia. Vaikka kansalaisosallistuminen tutkitusti lisää tietämystä poliittis-yhteiskunnallisista asiakysymyksistä, kansalaistaitoja ja päätöksenteon hyväksyttävyyttä, sen vaikutukset päätöksiin jäävät usein vähäisiksi muiden kuin kansanäänestysten osalta (Kübler ym., 2020; Michels, 2011; Värttö, 2022). Jäsken ja Rapelin (2018) mukaan kuntien tarjoamia

osallistumiskeinoja leimaa toistaiseksi niiden neuvoa-antavuus ja yksisuuntainen tiedonkulku kuntalaisilta päättäjille ja viranhaltijoille (ks. myös Bäcklund & Kallio, 2012; Kestilä-Kekkonen & Korvela, 2017, 22; Pikkala, 2006). Keskustelu kuntalaisten kanssa jää toisin sanoen usein uupumaan.

Lisäksi tutkimukset osoittavat, että osallistuvan demokratian muotoja hyödyntävät pääasiassa ne, jotka ovat jo valmiiksi poliittis-yhteiskunnallisesti kiinnittyneitä ja jotka usein ovat myös esimerkiksi korkeammin koulutettuja (Marien ym., 2010; Michels, 2019). Yleinen säännönmukaisuus poliittisen osallistumisen eri muotojen osalta onkin, että mitä enemmän osaamista ja aikaa ja kenties myös rahaa se vaatii, sitä harvempi osallistuu ja osallistuminen myös painottuu yhteiskunnan parempi-osaisiin (Verba ym., 1995). Toisaalta, vaikka korkeasti koulutetut hyödyntävät uusia osallistumistapoja suhteessa enemmän, niiden kautta on saatu mukaan esimerkiksi nuoria, jotka muuten todennäköisesti jättäisivät osallistumatta (Grasso, 2016; Marien ym., 2010).

Poliittisen osallistumisen kirjallisuudessa puhutaan pääsääntöisesti ”kansalaisten” osallistumisesta ja vaikuttamisesta, mutta maahanmuuttaneiden tapauksessa keskeistä on tutkia myös niiden maassa asuvien henkilöiden osallistumista, joilla ei ole Suomen kansalaisuutta. Toistaiseksi Suomessa, kuten muissakin Pohjoismaissa, maassa pysyvästi asuvien ulkomaan kansalaisten äänioikeus on rajattu ainoastaan kunta- ja aluevaaleihin, ja esimerkiksi kansalaisaloitteiden vireillepano- ja allekirjoitusoikeus on vain Suomen kansalaisilla.

Maahanmuuttaneiden poliittis-yhteiskunnallisen osallistumisen tutkimus on alati kasvava tutkimusalue. Tutkijat ovat tarkastelleet osallistumiseen heijastuvia tekijöitä yksilö- ja ryhmätasolla ja keskustelleet laajasti myös niin kutsutusta poliittisesta mahdollisuusrakenteesta eli toimintaympäristöstä, jonka sisällä osallistuminen tapahtuu (Bird ym., 2011; Morales & Giugni, 2011). Yleisesti ottaen kolme perinteistä syytä osallistumattomuudelle koko väestössä ovat osaamisen puute, motivaation puute tai se, ettei kukaan ole pyytänyt mukaan (Brady ym. 1995). Maahanmuuttotausta voi potentiaalisesti heijastua kielteisesti näistä jokaiseen osa-alueeseen: maasta toiseen muuttaessaan yksilö jättää taakseen siihenastisessa elämässään rakentamansa sosiaaliset verkostot ja aloittaa uudessa ympäristössä jopa osaamatta uuden asuinmaansa kieltä tai tapoja. Ainakaan alkuun poliittinen osallistuminen ei myöskään välttämättä ole tärkeysjärjestyksessä ensimmäisenä, kun sopeutuminen uuteen asuinmaahan vie yksilön aikaa ja henkisiä voimavaroja. Väistämättä poliittinen tietotaso on alkuun myös niukka henkilölle, joka on elänyt kenties kokonaan toisenlaisen poliittisen ja/tai puoluejärjestelmän piirissä tai vähintään tuntee heikosti uuden maan poliittisia jakolinjoja ja niille sijoittuvia poliittisia toimijoita.

Maahanmuuttaneiden tapauksessa huomionarvoista on myös yllirajainen poliittinen osallistuminen (Bauböck, 2003; Guarnizo ym., 2019; Haikkola, 2011b, 2011a; Jones-Correa, 1998; Tsuda, 2012; Østergaard-Nielsen, 2003). Moni Suomeen muuttanut seuraa yhä aktiivisesti ja myös osallistuu politiikkaan lähtömaassaan, ja tällä yllirajaisella poliittisella kiinnittymisellä on todennäköisesti vaikutuksia paitsi siihen, kuinka tiiviisti maahanmuuttaneet kiinnittyvät Suomen politiikkaan myös siihen, miten he suhtautuvat poliittisiin asiakysymyksiin Suomessa. Yllirajaisuus koskettaa myös maahanmuuttaneiden jälkeläisiä. Vaikka toinen sukupolvi ei suoraan peri vanhempiensa yllirajaisia sidoksia, he voivat vanhempien lähtömaahan suuntautuvien vierailujen ja siellä tapahtuvien ihmisten ja paikkojen kohtaamisen kautta rakentaa yllirajaisia siteitä omista lähtökohdistaan. Verkostojen maantieteellinen painopiste voi myös niin maahanmuuttaneilla kuin heidän jälkeläisillään siirtyä lähtömaista kolmansiin maihin, joissa asuu sukulaisia tai tuttavvia (Haikkola, 2011a, 2012).

UTVIS-hankkeessa painopiste on poliittis-yhteiskunnallisessa osallistumisessa, joka on tarkkarajaisempi kokonaisuus kuin yhteiskunnallinen osallisuus. Siinä missä osallisuus viittaa enemmän kuulumisen tunteeseen, osallistumiseen liittyy tekeminen (Bäcklund & Kallio, 2012). Kokemus osallisuudesta liittyy olennaisesti poliittis-yhteiskunnalliseen osallistumiseen, joskaan ei ole sen edellytys. Tarve poliittis-yhteiskunnalliselle osallistumiselle kumpuaa usein myös voimakkaista epäoikeudenmukaisuuden ja eriarvoisuuden kokemuksista (Klandermans, 1997; Van Zomeren ym., 2018), jotka voivat johtaa osallistumiseen sille suotuisissa olosuhteissa eli niin kutsutun ”poliittisen mahdollisuusrakenteen” niin salliessa (Grasso & Giugni, 2016; Kitschelt, 1986; Kriesi, 1989).

Koivisto ym. (2018, 8) määrittelevät osallisuuden ”ihmisten välisessä toiminnassa, uskomuksissa ja kielessä muotoutuvaksi subjektiivisen hyvinvoinnin tilaksi, joka rakentuu ja muuttuu resurssien, tarpeiden ja toimijuuden edellytysten mukaan”. He jakavat osallisuuden kolmeen osa-alueeseen: osallisuuteen omassa elämässä, vaikuttamisen prosesseissa ja osallisuutena paikallisesta hyvästä. Osallisuutta omassa elämässä voidaan lisätä muiden muassa tekemällä ihmisten toimintaympäristöjä ja palveluita aikaisempaa ymmärrettävämmiksi, jolloin niiden hallittavuus paranee. Tätä tavoitetta palvelevat esimerkiksi asiakastietojen ja päätösten selkokielisyys, lukutaito ja kulttuurinen ymmärrys ja se, että ihmiset kohdataan tasavertaisina.

Osallisuutta vaikuttamisen prosesseissa puolestaan edistetään Koiviston ym. mukaan silloin, kun lisätään marginaaliin päätyneiden ja syrjittyjen poliittisen toimijuuden edellytyksiä. Poliittisen he ymmärtävät laajasti asioiden muuttamisena tai ennallaan säilyttämiseen tähtäävänä toimintana, ja heistä ihmisiä tulee rohkaista yhteiskunta- ja ihmisryhmästä riippumatta vaikuttamaan yhteisiin asioihin. Tällaista osallisuutta voidaan lisätä luomalla tilaisuuksia ja olosuhteita, joissa heikoimmassa

asemassa olevat voivat tuoda kokemuksiaan ja näkemyksiään yhteiseen tilaan taiteen, liikkeen tai kulttuurin keinoin. Kolmatta osallisuuden aluetta edistetään arkisissa ja yhdenvertaisissa kohtaamisissa, jotka kokoavat yhteen ihmisiä eri taustoista. Osallisuus paikallisesta hyvästä on toimintaa, jossa ”paikallisesti luodaan yhteisiä merkityksiä ja arvoa ja yhteisöllistä hyvinvointia yhteiskuntaryhmät ja hierarkiat ylitäten” (Koivisto ym., 2018, 9).

Maahanmuuttaneiden poliittis-yhteiskunnallista osallistumista on tärkeää tutkia sekä kansainvälisesti vertaillen että paikallisesti, sillä muuttoliike suuntautuu eri tavoin eri maihin. Siten tutkimustulokset yhdestä kansallisesta kontekstista eivät ole sellaisinaan yleistettävissä toiseen maahan. Tutkimuksissa on esimerkiksi havaittu, että niin kutsuttu kantaväestö ja maahanmuuttaneet saattavat suosia eri osallistumistapoja (de Rooij, 2012; Quintelier, 2009), mutta vastaus siihen, miksi näin on, edellyttää paitsi maahanmuuttaneiden demografisen ja sosiaalisen aseman tarkempaa erittelyä myös vastaanottavan yhteiskunnan tarjoamien mahdollisuuksien tarkastelua.

2.2 Psykologinen poliittinen kiinnittyminen

Poliittis-yhteiskunnallinen osallistuminen riippuu pitkälti niin kutsutusta psykologisesta poliittisesta kiinnittymisestä. Osallistuakseen ihmisten tulee siis yleensä olla riittävän kiinnostuneita politiikasta ja yhteiskunnasta mutta myös kokea, että osallistumalla voi vaikuttaa itseä ja yhteiskuntaa koskeviin päätöksiin. Toisaalta osallistuminen voi olla seurausta myös niin kutsutusta kansalaisvelvollisuudesta. Poliittinen osallistuminen on toisin sanoen käyttäytymistä, jota ohjaavat paitsi erilaiset yksilöiden ja ryhmien resurssit myös arvot, asenteet, tiedot ja tunteet (esim. Verba ym., 1995).

Poliittiseen osallistumiseen suoraan heijastuvia psykologis-kognitiivisia tekijöitä ovat poliittinen kiinnostus, poliittinen luottamus ja kansalaispätevyys (Rapeli & Borg, 2016; Verba ym., 1995). Myös asenteet demokratiaa ja aktiivista kansalaisuutta kohtaan ovat olennaisia. Nämä asenteet yhteiskuntaa ja poliittista järjestelmää kohtaan sekä omaa roolia siinä ovat keskeisiä poliittisen osallistumisen muotoutumiselle. Vaikka käsitteet ovat vakiintuneita ennen kaikkea politiikan tutkimuksessa, niiden voidaan ajatella kuvastavan laajemmin yksilöiden tunnetta poliittisesta osallisuudesta (vrt. Kallio, 2022).

Poliittinen kiinnostus kertoo, missä määrin yksilö ylipäänsä on valmis uhraamaan aikaansa poliittis-yhteiskunnallisten kysymysten pohdintaan (Lupia & Philpot, 2005). Poliittisesti kiinnostuneet kansalaiset myös paitsi seuraavat ajankohtaisia tapahtumia hyvin aktiivisesti, usein muodostavat niistä harkittuja ja ideologisesti johdonmukaisia mielipiteitä (Deth, 1990).

Poliittisella luottamuksella puolestaan viitataan kansalaisten – tai maahanmuuttaneiden tapauksessa myös pysyvästi maassa asuvien – ja poliittisen järjestelmän väliseen suhteeseen. Kansalaisilla on oletuksia siitä, miten poliittisen järjestelmän kuuluisi toimia, ja poliittisen luottamuksen taso riippuu siitä, miten instituutiot ja poliittiset toimijat, kuten viranomaiset, puolueet ja poliitikot, kykenevät vastaamaan näihin normatiivisiin odotuksiin (Hetherington, 1998; Kestilä-Kekkonen & Vento, 2019; Miller, 1974; Stokes, 1962). Sekä odotukset että arviot odotusten toteutumisesta vaihtelevat ajassa ja paikassa (Söderlund, 2019). Korkea poliittinen luottamus on ollut Suomen ja muiden Pohjoismaiden yhteiskuntamallin kulmakivi (Lahtinen ym., 2019). Luottamus lisää valmiutta tukea julkisia instituutioita esimerkiksi veroja maksamalla, mikä puolestaan mahdollistaa näiden instituutioiden kehittämisen edelleen, ja tämä vuorostaan entisestään vahvistaa niitä kohtaan tunnettua luottamusta. Toisin sanoen matala luottamus tai sen puute vaikeuttaa merkittävästi julkista valtaa käyttävien mahdollisuuksia onnistua tehtävissään (Hetherington, 1998).

Osa tutkijoista pitää paitsi sosiaalista (Bilodeau & White, 2016) myös poliittista luottamusta ja tyytyväisyyttä demokratiaan yhtenä länsimaihin muuttaneiden poliittisen integraation muotona (André, 2014; Fennema & Tillie, 1999; Maxwell, 2010; Tillie, 2004). Tutkimukset ovat antaneet viitteitä siitä, että vähemmän demokraattisista maista vakiintuneisiin demokratioihin muuttaneiden poliittinen luottamus (Adman & Strömblad, 2015; Bilodeau, 2008; Maxwell, 2010; Wals & Rudolph, 2019) ja tyytyväisyys demokratiaan (Sumino, 2023) on usein kantaväestöä korkeampaa. Tämä johtuu Admanin ja Strömbladin (2015) tulkinnan mukaan siitä, että näistä maista muuttaneiden vertailukohta lähtömaan instituutioiden laadun suhteen on yleensä epäedullisempi kuin heidän kokemuksensa uudessa ympäristössä (ks. myös Wals & Rudolph, 2019). Käytännössä maahanmuuttaneiden odotukset (poliittisia) instituutioita kohtaan ovat esimerkiksi lähtömaassa koetun korruption vuoksi alhaisemmat, mikä johtaa suhteessa korkeampaan poliittiseen luottamukseen ja tyytyväisyyteen. Kuitenkin nämä alkujaan hyvin myönteiset asenteet vaikuttaisivat tasaantuvat maassa asutun ajan myötä ja etenkin seuraavien sukupolvien keskuudessa. Toisin sanoen pidempään maassa asuneiden arviot poliittisista instituutioista alkavat hiljalleen vastata muun väestön asenteita (Adman & Strömblad, 2015; Sumino, 2023). Maahanmuuttaneiden poliittisia instituutioita koskeviin asenteisiin

vaikuttavat sekä poliittinen sosialisatio kotimaassa että kokemukset uuden asuimaan poliittisista instituutioista. Suomessakin poliittisen luottamuksen tason on havaittu vaihtelevan taustamaittain ja kieliryhmittäin (Pitkänen ym., 2019, 46).

Poliittisen luottamuksen ja poliittis-yhteiskunnallisen osallistumisen suhde ei ole suoraviivainen. Yksilö voi luottaa poliittisiin ja yhteiskunnallisiin instituutioihin mutta ei osallistua ja päinvastoin. Epäluottamuksella ja kyynisyydellä on kuitenkin seurauksia poliittisen järjestelmän jatkuvuudelle esimerkiksi sitä kautta, että valitsijat, joiden luottamus poliittisiin instituutioihin on matala, voivat olla taipuvaisia äänestämään eliitinvastaisia ja populistisia puolueita. Samalla matala luottamus voi kannustaa myös muuhun non-konformistiseen protestiosallistumiseen etenkin, jos yksilöiden kokemus omista kyvyistä ja mahdollisuuksista vaikuttaa politiikkaan on vahva. Toisin sanoen poliittinen luottamus voi lisätä konformistista ja institutio-naalista poliittista osallistumista ja sen puute protestiosallistumista, mutta samalla luottamuksen puute – etenkin yhdistettynä kokemuksiin olemattomista vaikutusmahdollisuuksista – voi kokonaan marginalisoida ja etäännyttää yksilön poliittisesta järjestelmästä (Bélanger, 2017; Gabriel, 2017; Pirkkalainen ym., 2022).

Kolmas maahanmuuttaneiden ja heidän jälkeläistensä yhteiskunnallisen osallistumisen kannalta keskeisimmistä voimavaroista on kansalaispätevyys (Anduiza & San Martin, 2011), joka voidaan jakaa kolmeen ulottuvuuteen: sisäiseen, ulkoiseen ja kollektiiviseen kansalaispätevyyteen. Sisäisellä kansalaispätevyydellä viitataan yksilöiden kokemukseen omista kyvyistä ymmärtää politiikkaa ja vaikuttaa siihen (Almond & Verba, 1963; Craig ym., 1990; Craig & Maggioro, 1982; Kestilä-Kekkonen & Tiihonen, 2022). Ulkoisella kansalaispätevyydellä tarkoitetaan yksilöiden koke- musta siitä, kuinka hyvin he katsovat tulevansa kuulluksi päätöksenteossa (Craig ym. 1990). Kollektiivinen kansalaispätevyys puolestaan kuvaa yksilöiden tunnetta siitä, voivatko he vaikuttaa yhteiskuntaan yhdessä muiden kanssa (Bandura 1986).

Kansalaispätevyyden positiivinen yhteys poliittis-yhteiskunnalliseen osallistumiseen on vahvistettu lukuisissa tutkimuksissa (Almond & Verba, 1963). Samoin on esitetty, että osallistuminen vastavuoroisesti vahvistaa kansalaispätevyyttä (Finkel, 1985), koska osallistumalla politiikkaan yksilöt hankkivat tietoa yhteiskunnasta ja ymmärtävät paremmin sen toimintaa (Ikeda ym., 2008) ja altistamalla itsensä erilaisille mielipiteille ihmiset kenties myös oppivat argumentoimaan omat mielipiteensä paremmin (Price ym., 2002). OECD on kiinnittänyt kansainvälisessä vertailussaan huomiota ”suomalaiseen paradoksiin” eli siihen, että vaikka suomalaisten luottamus julkisiin instituutioihin ja tyytyväisyys demokratiaan on korkealla, niiden ihmisten osuus, jotka uskovat voivansa vaikuttaa poliittisiin prosesseihin on Suomessa pieni verrattuna muihin korkean luottamuksen maihin (Tanskaan, Ruotsiin ja Norjaan) (OECD, 2021, 18).

Etenkin maahanmuuttaneiden jälkeläisten poliittista luottamusta ja kansalaispätevyyttä tulee seurata tarkoin. Syrjintäkokemusten vuoksi poliittinen luottamus ja mahdollisesti myös ulkoinen kansalaispätevyys voivat tässä ryhmässä olla muuta väestöä matalampaa, sillä Suomessa syntyneinä ja/tai kasvaneina tähän ryhmään kuuluvilla tulisi olla samat odotukset poliittiselta järjestelmältä kuin väestöllä yleensä. Jos yhteiskunta ei kuitenkaan kohtele toiseen sukupolveen kuuluvia yhdenvertaisesti, suhtautuminen poliittiseen järjestelmään voi muuttua erityisen kriittiseksi, millä puolestaan on seurauksia paitsi toisen polven hyvinvoinnille myös koko järjestelmän legitimitetille ja siten sen tulevaisuudelle. Toinen polvi on erilaisessa asemassa kuin vanhempansa mutta myös erilaisessa asemassa kuin suomalaistaustaisille vanhemmille syntyneet jälkeläiset. Tärkeä ja toistaiseksi Suomen kontekstissa varsin kartoittamaton kysymys onkin, millaista osallisuutta ja osallistumista näistä lähtökohdista rakennetaan.

2.3 Poliittinen sosialisatio ja akkulturaatio

Poliittinen kiinnostus, luottamus ja kansalaispätevyys muodostuvat suhteessa todellisiin havaintoihin ja henkilökohtaisiin kokemuksiin yhteiskunnallisten instituutioiden toiminnasta. Toisaalta nämä ovat myös opittuja asenteita, joita yksittäiset huonotkaan kokemuksen instituutioiden toiminnasta eivät aina horjuta (Liu & Stolle, 2017; Uslaner, 2002). Maahanmuuttaneiden poliittis-yhteiskunnallista osallistumista tarkasteltaessa onkin pohdittava, miten yhdenlaisessa poliittisessä järjestelmässä aikuiseksi varttuneet yksilöt toimivat muutettuaan maasta toiseen? Miten lähtömaan kokemukset ja siellä omaksutut asenteet ja käyttäytymismallit heijastuvat poliittis-yhteiskunnalliseen osallistumiseen uudessa asuinmaassa? Entä millaisia poliittista järjestelmää ja osallistumista koskevia asenteita maahanmuuttaneiden jälkeläiset omaksuvat vanhemmiltaan ja miten se heijastuu heidän poliittis-yhteiskunnalliseen osallistumiseensa?

Eri tieteenaloilla arvojen, asenteiden ja käyttäytymismallien omaksumista on lähes tytty hieman eri näkökulmista (Bandura, 1977; Hatemi ym., 2010; Jennings ym., 2009; Knafo-Noam ym., 2020; Neundorf & Smets, 2017; Tomperi, 2011). Poliittikan tutkijat Anja Neundorf ja Kaat Smets (2017) havainnollistavat poliittisen sosiaalisaation prosessia kirjajhylyvertauksella. Lapsuuden ja nuoruuden aikana omat kokemukset, keskustelut ja eri lähteistä omaksuttu tieto ja mallit kertyvät kunkin mentaaliseen kirjajhylyyn täyttäen sen hiljalleen, kunnes sinne ei lopulta mahdu enempää. Kirjajhylyn kirjat määrittävät poliittista orientaatiota tästä eteenpäin, sillä nuoruudessa omaksuttu maailmankuva säilyy useiden tutkimusten mukaan varsin muuttumattomana myöhemmällä iällä (esim. Sears & Funk, 1999). Kriittisimpinä eli ns. formatiivisina vuosina poliittisen orientaation muodostumisessa on pidetty

ikävuosia 17–25 (Neundorf & Smets, 2017), mutta viimeaikaiset tutkimukset vahvistavat käsitystä siitä, että poliittinen orientaatio muotoutuu jo tätä aiemmin (esim. Arens & Watermann, 2017). Poliittisen sosialisoinnin tutkimuksen pioneeri Herbert Hymanille (1959), kuten myöhemmillekin tutkijoille, poliittisen sosialisoinnin tutkimus on ollut keino ymmärtää poliittisten järjestelmien jatkuvuutta eli sitä, miten yksilöt omaksuvat suhtautumisensa vallitsevaan poliittiseen järjestelmään ja sen normirakenteeseen.

Sosiaali- ja akkulturaatiopsykologisissa tutkimuksissa on käytetty termiä akkulturaatio viittaamaan siihen muutosprosessiin, joka syntyy eri kulttuurien kohdatessa (Redfield ym., 1936). Yksilötasolla tämä tarkoittaa kulttuurien kohtaamisessa tapahtuvia tietoisia ja tiedostamattomia muutoksia esimerkiksi arvoissa, uskomuksissa ja käyttäytymisessä. Yksisuuntaiseksi akkulturaatioksi nimitetään sitä, kun muutoksia ajatellaan tapahtuvan vain vähemmistökulttuurissa. Kaksisuuntainen akkulturaatio puolestaan viittaa siihen, että kyseessä on vuorovaikutteinen prosessi, jonka myötä muutoksia voi tapahtua kaikissa kulttuuriryhmissä, myös valtakulttuurissa (Berry, 2006; Mähönen & Jasinskaja-Lahti, 2013).

Psykologi John Berry (2006) on esittänyt mallin neljästä akkulturaatiostrategiasta, jotka ovat assimilaatio, integraatio, marginalisaatio ja separaatio. Assimilaatiossa maahanmuuttaneet suuntautuvat yksinomaan enemmistökulttuuriin ja separaatiossa vain omaan kulttuuriin. Integraatiossa he suuntautuvat molempiin kulttuureihin ja marginalisaatiossa eristäytyvät molemmista. Akkulturaatioprosessin myötä muutoksia voi tapahtua myös etnisessä identiteetissä, jolla tarkoitetaan yksilön subjektiivista tunnetta johonkin etniseen ryhmään kuulumisesta (Liebkind, 2006; Phinney, 1990). Lisäksi maahanmuuttaneelle kehittyy uusi kansallinen identiteetti, jolla viitataan kansalliseen enemmistöryhmään ja/tai yhteiskuntaan samastumiseen. Kansallisen identiteetin määrittely kansalaisyhteiskunnan jäsenyyden ja yhteiskunnallisen kuulumisen tunteen kautta on identiteettinä inklusiivisempi, sillä tällöin ryhmän jäseneksi voivat päästä helpommin myös muut kuin syntyperäiset, etniseltä taustaltaan tai kansalaisuudeltaan suomalaiset ihmiset (Haapajarvi ym., 2020; Mähönen & Jasinskaja-Lahti, 2013). Esimerkiksi Anu Yijälä (2023) on tutkinut maahanmuuttaneiden kansallista samastumista ja sen yhteyttä luottamusarvioihin Suomessa. Yijälän tutkimus osoittaa, kuinka henkilökohtainen kokemus tasa-arvoisesta ja yhdenvertaisesta asemasta valtaväestön kanssa on yhteydessä voimakkaampaan kansalliseen samastumiseen.

Siinä missä maahanmuuttaneiden, heidän jälkeläistensä ja valtaväestön välisten sosioekonomisten erojen samoin kuin poliittisessä osallistumisessa havaittujen kielujen kaventumista voidaan normatiivisesta näkökulmasta pitää toivottavana, kulttuurin ja arvojen saralla vastaava näkemys on selvästi problemaattisempi (Morales,

2011, 21). Voidaanko lähtömaassa omaksuttujen arvojen katoamista pitää tavoiteltavana? Tutkimuksissa on havaittu, että enemmistö usein toivoo vähemmistöjen arvopohjaista assimiloitumista valtakulttuuriin, siinä missä vähemmistöille on tärkeää ylläpitää omaa kulttuuriaan, ja tämä epäsuhta synnyttää niin kutsutun ”kulttuurisen ristiriidan” (esim. Jasinskaja-Lahti ym., 2003). Tutkijat ovatkin pohtineet, missä määrin ”liberaalit” länsimaat rakentavat kansakuntaa ”illiberaalein” keinoin, eli vaatien maahanmuuttaneita ja vähemmistöjä omaksumaankin kutsutut länsimaiset demokraattiset arvot. Näihin arvoihin kuitenkin kuuluu myös suvaitsevaisuus ja tasa-arvo, jotka eivät paradoksaalisesti toteudu tilanteessa, jossa valtavirrasta poikkeavaa arvomaailmaa ei maahanmuuttaneiden kohdalla suvaita (Brubaker, 2001; Klarenbeek & Weide, 2020; Mouritsen & Olsen, 2013; Saukkonen, 2023; Triadafilopoulos, 2011).

Suomalaista kotoutumispolitiikkaa pitkään tutkinut Pasi Saukkonen (2023, 148) on hahmotellut vastausta siihen, mitä sosiaalisia ja kulttuurisia ilmiöitä monikulttuurisessa yhteiskunnassa tulisi avoimesti hyväksyä, mitä ehkä vastahakoisesti sietää ja mitä moninaisen ja liberaalin yhteiskunnan pelisääntöjä rikkovina juridisesti kieltää tai moraalisesti paheksua. Saukkonen peräänkuuluttaa, että tämä keskustelu ei ole aina helppoa eikä ristiriidatonta ja että se edellyttää jatkuvaa vuoropuhelua eri tavoin ajattelevien ja kokevien kesken. Hän myös huomauttaa, että ”vapaassa ja dynaamisessa yhteiskunnassa sallitun, siedetyn ja kielletyn välistä rajanvetoa joudutaan tekemään aina”.

Poliittiseen sosialisatioon maahanmuuttotaustaisissa perheissä vaikuttavat kansallisvaltion rajat ylittävät sosiaaliset siteet, jota kirjallisuudessa kutsutaan ”ylirajaisuudeksi” (Black ym., 1987; Bueker, 2005; Haikkola, 2011b; Jones-Correa, 1998; Kempainen ym., 2022; Pirkkalainen & Husu, 2020; Sumino, 2023; Voicu & Comşa, 2014; White ym., 2008). Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että maahanmuuttaneet ovat ennen Suomeen muuttoaan altistuneet vähintään yhdelle poliittiselle järjestelmälle ja poliittiselle kulttuurille, jonka normit, arvot ja toimintatavat poikkeavat Suomen oloista joko vain vähän tai erittäin voimakkaasti. Tämä toisessa maassa tapahtunut sosialisatio puolestaan vaikuttaa osallistumiseen uudessa ympäristössä, joskaan päinvastoin kuin voisi kenties olettaa, aktiivisimmin politiikkaan länsimaisissa demokratioissa osallistuvat maahanmuuttaneet eivät välttämättä ole toisesta länsimaisesta demokratiasta muuttaneita. Esimerkiksi Suomessa on pantu merkille somalialaistaustaisten aktiivinen vaaliosallistuminen (Pirkkalainen ym., 2016; Sipinen, 2021a).

Tutkimuskirjallisuudessa maahanmuuttaneiden poliittisesta (uudelleen)sosialisatiosta (political resocialisation) on esitetty ainakin kolme eri hypoteesia (Wass & Weide 2015; White ym. 2008). Niin kutsutussa *siirrettävyyshypoteesissa* oletetaan,

että aiemmassa asuinmaassa poliittisesta järjestelmästä ja poliittisesta kulttuurista opittuja asioita on sitä helpompi soveltaa uudessa ympäristössä, mitä samankaltaisempia lähtömaan ja uuden asuinmaan poliittiset järjestelmät ovat (White ym. 2008). Kuitenkin esimerkki somalialaistaustaisten korkeasta äänestysaktiivisuudesta Suomessa ja muu aihetta koskeva tutkimus (Ramakrishnan & Espenshade, 2001; Voicu & Comşa, 2014) antavat olettaa, ettei yhteys uudessa maassa tapahtuvan poliittisen osallistumisen ja esimerkiksi lähtömaan demokratisoitumisen asteen ja yhteiskunnallisten olojen vakauden välillä ole suoraviivainen muun muassa siksi, että osallistumiseen vaikuttavat uudessa asuinmaassa lukuisat muutkin tekijät.

Altistumishypoteesi liittyy ajatukseen poliittisesta sosialisatiosta elämänmittaisena prosessina. Vaikka nuoruusaikana omaksuttu yhteiskunnallinen maailmankuva jättää pysyvän jäljen ihmisen poliittisiin arvoihin, asenteisiin ja käyttäytymiseen, ihminen ei kuitenkaan säily täysin muuttumattomana. Siten myös aikuisena maasta ja järjestelmästä toiseen muuttaneet omaksuvat vaikutteita uudesta ympäristöstä ja sopeuttavat omaa käyttäytymistään niiden mukaisesti. Mikäli siis esimerkiksi äänestysaktiivisuus on korkeaa syntyperäisen väestön keskuudessa, se siirtyy altistumishypoteesin mukaisesti helpommin myös maahanmuuttaneisiin (Bratsberg ym. 2021; Voicu ja Comşa 2014).

Resistanssihypoteesin mukaan poliittinen oppiminen uudessa ympäristössä myöhemmällä iällä on vaikeaa, sillä nuorena omaksuttuja asenteita ja käyttäytymismalleja on enää hankala muuttaa (Wass ja Weide 2015, 17; White ym. 2008). Siten esimerkiksi ikä maahanmuuton ajankohtana on tärkeä tekijä ja oletuksena on, että mitä myöhemmällä iällä henkilö muuttaa, sitä vaikeampaa on sopeutuminen uuden asuinmaan poliittiseen järjestelmään (esim. Li & Jones, 2020). Vaikka poliittinen osallistuminen on yleensä kumuloituvaa – toisin sanoen ne, jotka hyödyntävät yhtä poliittisen osallistumisen tapaa, hyödyntävät todennäköisesti myös muita osallistumismuotoja – sopeutuminen uuteen toimintaympäristöön voi kuitenkin olla haastavaa sellaisille henkilöille, jotka ovat aiemmin olleet hyvin aktiivisia mutta joiden poliittiset kannat ja toimintamallit sopivat huonosti uuteen toimintaympäristöön (Black, 1987, 735–736).

Suomessakin sukupolvien väliset poliittiset arvosiirtymät tapahtuvat siis yhä kasvavassa määrin perheissä, joissa vanhemmat eivät ole kasvaneet suomalaisen poliittisen järjestelmän piirissä, mutta heidän lapsensa kasvavat siinä. Osa vanhemmista on saapunut Suomeen maista, joissa demokratiaa ei ole tai se toimii heikosti ja koulutusjärjestelmät ovat vähemmän kehittyneitä, mikä rikkoo länsimaissa havaitut positiiviset yhteydet koulutustason, poliittisen kiinnostuksen ja poliittisen osallistumisen välillä (Kasara & Suryanarayan, 2015). Tutkimukset osoittavat kiistatta, että lapset perivät vanhempiansa poliittisia arvoja ja asenteita (esim. Abendschön, 2013;

Kestilä-Kekkonen ym., 2023), mutta samalla on viitteitä siitä, että poliittiset arvo-siirtymät voivat olla heikompia perheissä, joissa vanhempien ja lasten sosiaalisaatio-prosessit ovat tapahtuneet erilaisissa poliittisissa kulttuureissa (Borkowska & Luthra, 2022; Dinesen, 2012; Paul, 2014; Peltola ym., 2017). Suomessa syntyneillä jälkeläisillä voi myös olla voimakkaampi vaikutus maahanmuuttotaustaisiin vanhempiinsa kuin päinvastoin, sillä maassa kasvaneina ja koulut käyneinä heillä on kielitaidon lisäksi enemmän tietoa Suomen poliittisesta järjestelmästä (Terriquez & Kwon, 2015; Wong & Tseng, 2008).

Myös uskonnon rooli poliittisten arvojen, asenteiden ja osallistumisen määrittäjänä voi olla joissain vähemmistöryhmissä keskeisessä roolissa (Eggert & Giugni, 2011). Vaikka tutkimusta on tehty esimerkiksi muslimeista Suomessa (Martikainen ym., 2008; Pauha ym., 2022), uskonnon ja poliittis-yhteiskunnallisen osallistumisen yhteyttä ei ole vielä kattavasti tutkittu (ks. kuitenkin Ndukwe, 2022). Lisää tutkimusta tarvitaankin ylisukupolvisista arvosiirtymistä etenkin niissä perheissä, joissa lähtömaan (poliittinen) kulttuuri ja arvomaailma eroavat Suomen vastaavasta. Miten näissä perheissä yhteensovitetään mahdollinen konflikti suomalaisen yhteiskunnan vaateiden ja lähtömaassa omaksuttujen arvojen ja asenteiden välillä?

Ylirajaisia avioliittoja on pidetty keinona ylläpitää itselle tärkeitä kulttuurisia arvoja sekä välittää oma kieli ja uskonto omille jälkeläisille (Häkkinen, 2020). Viimeistään lasten myötä ympäröivän yhteiskunnan vaikutteet kuitenkin heijastuvat perhe-elämään ja perheen sisäisiin arvokeskusteluihin (Alitolppa-Niitamo, 2010; Peltola, 2014). Millaisia poliittis-yhteiskunnalliseen osallistumiseen vaikuttavia arvoja maahanmuuttotaustaiset vanhemmat haluavat välittää lapsilleen ja miten nuorten oma arvomaailma muotoutuu eri kulttuurien ristipaineessa?

Tutkimuksissa on löydetty tukea sille, että kokemukset ensimmäisinä vuosina maahan saapumisen jälkeen muodostavat tärkeän pohjan myöhemmälle poliittiselle kiinnittymiselle (Bratsberg ym., 2021; Ferwerda ym., 2020; Hainmueller, Hangartner, ym., 2015). On esitetty, että juuri tällöin uudet tulijat ovat avoimia mukauttamaan aiemmin oppimaansa uuteen ympäristöön. Siten on pidetty tärkeänä esimerkiksi sitä, että maahanmuuttaneet saavat nopeasti poliittiset oikeudet ja pääsevät siten varhaisessa vaiheessa osallistumaan yhteiskuntaan sen täysivaltaisina jäseninä.

Tutkimuksessa on myös pohdittu maahanmuuttaneiden poliittisen sosialisointia, osallistumisen ja sukupuolen välistä yhteyttä. Esimerkiksi Latalaisesta Amerikasta Yhdysvaltoihin muuttaneita koskevassa tutkimuksessa havaittiin, että naisten oli helpompaa mukautua uuden asuinmaan käytänteisiin, siinä missä miehet pitivät hanakammin kiinni aiemmin oppimistaan toimintatavoista (Jones-Correa 1998). Kyseisessä tutkimuksessa tuotiin esille, kuinka tässä ryhmässä miesten sosiaalinen

asema usein heikkeni maahanmuuton myötä voimakkaammin kuin naisten, koska miehillä ero työmarkkina-asemassa vanhassa asuinmaassa ja Yhdysvalloissa oli suurempi. Sitä vastoin naisten sosiaalinen asema puolestaan saattoi merkittävästi parantua, koska uudessa maassa saadun palkkatyön seurauksena naisten asema perheissä vahvistui verrattuna aiempaan asemaan puolisoista taloudellisesti riippuvana kotiäitinä. Tämän lisäksi sukupuolten tasa-arvossa edellä oleva Yhdysvallat tarjosi näille naisille paremmat edellytykset poliittiseen osallistumiseen kuin mitä heillä oli lähtömaassa. Naisilla ei myöskään ollut samoja mahdollisuuksia kuin miehillä vaikuttaa politiikkaan Yhdysvalloissa maahanmuuttaneiden omien yhdistysten kautta, koska yhdistysten johtopaikat oli varattu miehille. Naisilla oli miehiin verrattuna myös tiiviimmät siteet amerikkalaisiin julkisiin instituutioihin heidän lastensa kautta, mikä tarkoitti, että nämä instituutiot saattoivat vahvemmin vaikuttaa maahanmuuttaneiden naisten poliittiseen sosialisointiin.

3 Vastaanottava yhteiskunta

3.1 Suomalaisen asenteet maahanmuuttaneita kohtaan

Yksi maahanmuuttaneiden kotoutumisen edellytyksistä on aidosti vastaanottava yhteiskunta (OECD & Euroopan komissio, 2023). Tulijoiden on vaikea asettua kodiksi ja tulla osalliseksi vaikuttamisen prosesseista elleivät he koe itseään tervetulleiksi eikä heitä nähdä yhteiskunnan yhdenvertaisina jäseninä. Viimeisimmät tutkimustulokset maahanmuuttaneiden Suomessa kohtaamasta rasismista maalaavat synkän tilannekuvan. Euroopan unionin perusoikeusviraston (FRA) lokakuussa 2023 julkaisemasta tutkimuksesta selviää, että vaikka afrikkalaistaustaisten kohtaama rotusyrjintä ja rotuun perustuva häirintä ovat yleisiä kaikkialla Euroopassa, yleisimpiä ne ovat tutkimuksessa vertailuista maista juuri Suomessa (Euroopan unionin perusoikeusvirasto (FRA), 2023, 58).

Julkisessa keskustelussa käytetään paljon aikaa kysymykseen, onko maahanmuutto vastaanottavalle maalle uhka vai mahdollisuus. Maahanmuuttoa vastustetaan esimerkiksi esittämällä, että tulijat ovat taakaksi maan taloudelle. Vaikka taloustieteilijät ovat painottaneet, että vastaanottavan maan työmarkkinoiden kannalta keskeistä on tulijoiden koulutus- ja osaamistaso, yleinen konsensus tutkimuskirjallisuudessa on, että maahanmuuttaneet täydentävät työmarkkinoilla olevaa osaamista, tuovat talouteen innovaatioita ja dynaamisuutta, edistävät talouskasvua työllään ja kulutuksellaan, ja heillä on pitkällä aikavälillä neutraali tai positiivinen finanssivaikutus moniin kohdemiin (Beerli ym., 2021; Borjas, 2019; 2014; Card, 2001; Dustmann & Preston, 2019; Peri, 2009).

Työn ja toimeentulon perässä muuttaville yksilöille kyse on valtavasta henkilökohtaisesta muutoksesta: YK:n analyysin mukaan maahanmuuttaneet maista, jotka sijoittuvat häntäpäähän Human Development Index (HDI) -mittarilla, kokivat keskimäärin 15-kertaisen tulojen kasvun (15 000 Yhdysvaltain dollaria vuodessa), koulutukseen ilmoittautumisasteen kaksinkertaistumisen (47 prosentista 95 prosenttiin) ja 16-kertaisen lapsikuolleisuuden vähentymisen (112 kuolemasta 7 kuolemaan 1 000 elävänä syntyneestä kohden) (UNDP, 2009, 24).

Jos maahanmuutto siis on taloudellisesti hyödyllistä muuttajille itselleen ja usein myös alhaisesta syntyvyydestä kärsiville kohdemiin, miksi maahanmuuton vastustus on poliittisesti niin merkittävää monissa maissa? Maahanmuuttoa ja kotoutumista laajasti urallaan tutkineet professorit Irene Bloemraad, Victoria M. Esses,

Will Kymlicka ja Yang-Yang Zhou (2023) pohtivat tätä kysymystä Maailmanpankille laatimassaan tuoreessa selvityksessä vuodelta 2023. He viittaavat tutkimuksiin, joissa maahanmuuttoasenteiden on itse asiassa havaittu joko pysyneen samanlaisina tai jopa muuttuneen myönteisemmiksi niin Yhdysvalloissa (Citrin ym., 2022), Kanadassa (Environics Institute, 2022) kuin Euroopassa (Kustov ym., 2021). Lisäksi he tuovat esille, että monissa maissa kansalliset identiteetit perustuvat yhä vähemmän etniseen taustaan tai käsityksiin rodusta (Bloemraad ym., 2019), ja kenties vastoin vallalla olevaa käsitystä 2000-luvun alun ”multikulturalismin takaiskusta”, monissa maissa on itse asiassa laajennettu toimia, jotka tukevat vähemmistöjen oikeutta säilyttää omaa kulttuuriaan (Banting & Kymlicka, 2013; Vertovec & Wessendorf, 2010).

Toisin sanoen Bloemraad ym. (2023) suhtautuvat varauksella väitteeseen, jonka mukaan maahanmuuttoasenteet olisivat viime vuosina kiristyneet. Sen sijaan he pohtivat, ovatko maahanmuuttoasenteet kuitenkin *polarisoituneet* eli onko aihetta koskeva vastakkainasettelu lisääntynyt, josta seurauksena on esimerkiksi maahanmuuttoon kielteisesti suhtautuvien puolueiden vaalimenestys useissa eri maissa (Barone ym., 2016; Benkler ym., 2018; Card ym., 2022; Hangartner ym., 2019; Lönnqvist ym., 2020; Otto & Steinhardt, 2014; Schmidt-Catran & Czymara, 2023; Wright & Levy, 2020). Esimerkiksi Suomessa on viitteitä puolueiden ehdokkaiden polarisoitumisesta vuoden 2015 pakolaiskriisin jälkeen: siinä missä vihreiden ehdokkaat suhtautuivat pakolaisiin entistä myönteisemmin, perussuomalaisen ehdokkaiden asenteet pakolaisia kohtaan kiristyivät entisestään (Lönnqvist ym., 2020).

Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA on seurannut suomalaisten maahanmuuttoasenteiden kehittymistä pidemmällä aikavälillä ja havainnut asenteiden muuttuneen myönteisemmiksi 2000-luvun aikana (Haavisto, 2023). Maahanmuuttoasenteiden asteittaista kehittymistä myönteisempään suuntaan on selitetty sukupolvien välisillä eroilla maahanmuuttoasenteissa. Kun maahanmuuttaneisiin ja vähemmistöihin myönteisemmin suhtautuvat nuoremmat ikäpolvet hiljalleen korvaavat vanhemmat sukupolvet, väestön keskimääräinen suhtautuminen maahanmuuttoon muuttuu sallivammaksi (Citrin ym., 2022; Storm ym., 2017; Wright & Levy, 2020). Toisaalta yksi selitys suomalaisten myönteisemmiksi muuttuneisiin maahanmuuttoasenteisiin liittyy siihen, että yhä suurempi osa suomalaisista ajattelee Suomen tarvitsevan maahanmuuttoa työelämän tarpeisiin. Kuitenkin myös Suomessa kysymys maahanmuutosta selvästi jakaa kansalaisia, sillä EVA:n selvityksessä voimakkain suomalaisia maahanmuuttoasenteissa erotteleva tekijä on poliittinen kanta. Perussuomalaisen äänestäjät suhtautuvat muiden puolueiden kannattajia merkittävästi kielteisemmin paitsi humanitäärisen myös työperäiseen

maahanmuuttoon. Toinen merkittävä taustatekijä on koulutus, sillä akateemisesti koulutetut suhtautuvat maahanmuuttoon selvästi myönteisemmin kuin esimerkiksi ammatillisen koulutuksen saaneet (Haavisto, 2023).³

Maahanmuuttoasenteita koskeva laaja tutkimuskirjallisuus osoittaa, että vastaanottavan maan kansalaisten kielteinen suhtautuminen maahanmuuttoon kietoutuu sekä taloudellisiin että kulttuurisiin tekijöihin. Tavalliset kansalaiset voivat esimerkiksi pelätä, että heidän asemansa työmarkkinoilla heikkenee maahanmuuton seurauksena (Mayda, 2006; Scheve & Slaughter, 2001), joskin tulokset tämän osalta ovat ristiriitaisia (Hainmueller, Hiscox, ym., 2015; Hainmueller & Hopkins, 2014). Tulijoiden voidaan myös pelätä kuormittavan hyvinvointivaltiota (Avonius & Kestilä-Kekkonen, 2018; Ford & Kootstra, 2017; Kehrberg, 2020; Nijs ym., 2023), minkä vuoksi suhtautuminen maahanmuuttoon voi tiukentua taloudellisesti haastavampina aikoina ja vastaavasti muuttua avoimemmaksi taloudellisen tilanteen ollessa suotuisampi (Banting & Soroka, 2020). Toisaalta suuri osa maahanmuuton vastustuksesta liittyy huoliin siitä, että tulijat ovat kulttuurisesti ja sosiaalisesti liian erilaisia valtaväestöön verrattuna, eivätkä he siitä syystä kotoudu uuteen asuinmaahansa tai että he muuttavat kohdemaan väestörakennetta ja kulttuuria liian radikaalisti (Citrin ym., 2022; Citrin & Sides, 2008; Esses ym., 2006; Hainmueller & Hopkins, 2014; Sniderman ym., 2004; Stephan ym., 2005).

Tutkimuksessa on käytetty termiä ”etninen hierarkia” kuvaamaan eri ryhmien suhteellista asemaa yhteiskunnassa, sillä sellainen löytyy käytännössä kaikista etnis-kulttuurisesti moninaisista yhteiskunnista (Haikkola, 2012; Pauha & Jasinskaja-Lahti, 2017). Magdalena Jaakkola (2005; 2009) on esittänyt tekemiensä asennetutkimusten pohjalta, että Suomessa etninen hierarkia muodostuu oletetun työmarkkina- tai koulutusaseman ja oletetun kulttuurisen läheisyyden mukaan (myös van de Vijver 2009). Hierarkiassa korkeimmalle sijoittuvat halutut, oletetusti koulutetut ”osaajat” länsimaista ja pohjalle puolestaan ei-halutut, oletetusti koulutamattomat humanitaariset muuttajat. Tutkimusten mukaan Suomessa korostetaan myös esimerkiksi muihin Pohjoismaihin verrattuna enemmän ihonväriä ja uskontoa ihmisiä erottavina tekijöinä (Bail, 2008; Martikainen, 2008), mikä voi liittyä edellä mainittuihin tuloksiin afrikkalaistaustaisten kokemasta laajamittaisesta syrjinnästä Suomessa (Euroopan unionin perusoikeusvirasto (FRA), 2023).

3 Toisaalta esimerkiksi Jetten (2019) osoittaa, ettei aina ei ole niin, että taloudellisesti heikommissa asemassa kokevat itsensä eniten uhatuiksi maahanmuuton myötä. Yhteiskunnan etuoikeutetuilla on enemmän hävittävää ja usein myös näkemyksiä oman asemansa oikeutuksesta muihin ryhmiin nähden.

Sosiaalipsykologisessa tutkimuksessa – jossa keskiössä ovat ryhmäkäyttäytyminen ja ryhmien väliset suhteet – etnistä hierarkiaa on selitetty niin kutsutulla sosiaalisen identiteetin teoriolla. Klassiseksi muodostuneen teorian kehittäneiden Henri Tajfelin ja John Turnerin (1979) mukaan sosiaaliset identiteetit ovat ”niitä osia yksilön minäkäsitystä, jotka perustuvat hänen kokemuksiinsa ryhmäjäsennyksiin” (suomennos Pauha, 2020). Sosiaalisen identiteetin lähestymistavan mukaan ihmiset kohtelevat kanssaihmissiään eriarvoisesti sen mukaan, ovatko nämä sisäryhmää vai ulkoryhmää, siis ”meitä” vai ”muita”. Tutkimukset osoittavat, että sisäryhmän suosiminen on ihmisille luontaista, kun taas kielteinen suhtautuminen ulkoryhmään on tilannekohtaista. Ulkoryhmävastaisuutta ruokkivat sekä koettu realistinen uhka materiaaliselle hyvinvoinnille että koettu symbolinen uhka oman sisäryhmän kulttuurin, arvojen ja elämäntavan puolesta (Stephan ym., 2009; Stephan & Stephan, 2000).

Akhlaq Ahmadin (2019, 2020) kokeellinen tutkimus etniseen alkuperään perustuvasta syrjinnästä suomalaisilla työmarkkinoilla on konkreettinen osoitus etnisen hierarkian olemassaolosta. Ahmad lähetti kokeeksi yhteensä 5 000 työhakemusta, tuhat kutakin kuvitteellista ulkomaista syntyperää olevaa hakijaa kohden. Näiden viiden kuvitteellisen työnhakijan joukkoon kuului työhakemuksessa ilmoitetun nimen ja äidinkielen perusteella suomalais-, englantilais-, irakilais-, venäläis- ja somalialaistaustainen hakija, joiden ikä, koulutus, työkokemus ja ammatillinen tutkinto olivat samat. Tulokset osoittivat, että suomalaistaustaiseen hakijaan verrattuna muut saivat kutsuja työhaastatteluihin merkittävästi vähemmän, joskin Euroopan ulkopuolelta tulevat vieläkin vähemmän. Saksassa toteutetussa vastaavatyypisessä kokeellisessa tutkimuksessa tutkija lähetti fiktiivisiä kuvallisia työhakemuksia siten, että hän loi kolme profiilia, joissa hakijana oli nainen, jolla oli saksalainen nimi, turkkilainen nimi ja viimeisessä turkkilainen nimi sekä pään peittävä huivi. Viimeisin profiili sai vähiten kutsuja työhaastatteluihin (Weichselbaumer, 2020).

Muslimit ovatkin kohdanneet länsimaissa moniin muihin vähemmistöryhmiin verrattuna erityisen paljon ennakkoluuloja ja vihamielisyyttä. Etenkin 11. syyskuuta 2001 Yhdysvalloissa tapahtuneen terrori-iskun ja lukuisten muiden sittemmin Euroopassakin tapahtuneiden terrori-iskujen seurauksena muslimit alettiin yhä vähemmän mieltää viholliskuvien kautta uhkana kansalliselle turvallisuudelle (Bleich, 2009; Dancygier, 2018; Martikainen ym., 2019; Pauha ym., 2022; Storm ym., 2017). Toisaalta, vaikka kielteiset asenteet etenkin muslimeja kohtaan ovat Euroopassa voimakkaita, niin kutsutuissa vanhoissa maahanmuuttomaissa – niissä joissa kokemusta väestön moninaistumisesta on jo useilta vuosikymmeniltä – on havaittu viitteitä myös valtaväestön ja maahanmuuttaneiden lähentymisestä (Storm ym., 2017).

Äärimmäisin versio kulttuurisista uhkakuvista on äärioikeistolainen salaliittoteoria väestönvaihdosta (great replacement theory), jonka mukaan ei-valkoiset maahanmuuttajat korvaavat valkoisen väestön Euroopassa ja Yhdysvalloissa (Ekman, 2022; Obaidi ym., 2022; ks. myös Suojelupoliisi, 2023). Vuoden 2015 pakolaiskriisi oli sysäys, jonka myötä salaliitto väestönvaihdosta siirtyi poliittisen keskustelun valtavirtaan. Esimerkiksi Ranskassa väestönvaihdosteoriaa käytettiin ensin muslimeja vastaan, minkä jälkeen se laajeni koskemaan maahanmuuttaneita Afrikasta ja lopulta myös Lähi-idästä. Yhdysvalloissa kohteena sen sijaan ovat mustat ja meksikolaiset (Obaidi ym., 2022). Suomessakin maahanmuuttovastaiset ryhmät ja osa poliitikoista alkoi käyttää termiä väestönvaihto vuoden 2015 pakolaiskriisin jälkeen (Saresma, 2023). Toistaiseksi laajin julkinen keskustelu suomalaisten rasismista alkoi kuitenkin vasta uuden hallituksen nimittämisen jälkeen kesällä 2023. Tuolloin tiedotusvälineet uutisoivat laajasti juuri nimitetyn hallituksen ministerien aiemmin julkaisemista rasisista kirjoituksista ja viesteistä sekä osallistumisesta äärioikeiston tapahtumiin (esim. HS 10.7.2023; HS 27.7.2023; Yle), minkä seurauksena hallitus asetti työryhmän valmistelemaan hallituksen tiedonantoa yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämisestä suomalaisessa yhteiskunnassa (Valtioneuvosto 18.7.2023).

Asiantuntijoiden mukaan keskustelu yhdenvertaisuudesta ja rasismien torjunnasta on moniin muihin länsimaihin verrattuna Suomessa yhä pahasti kesken, vaikkakin ensimmäiset askeleet on jo otettu (Keskinen ym. 2021; Pantti ym. 2019). Edellisen, Sanna Marinin hallituksen kaudella hyväksyttiin rasismien vastainen ja hyvien väestösuhteiden toimintaohjelma, joka piti sisällään kahdeksan keskeistä tavoitetta ja 52 toimenpidettä, jotka oli tarkoitus toteuttaa vuosina 2021–2023. Toimenpiteiden tavoitteena oli purkaa yhteiskunnan eriarvoistavia rakenteita, edistää suomalaisen työelämän monimuotoisuutta, vahvistaa viranomaisten yhdenvertaisuusosaamista, kasvattaa tietoisuutta rasismien eri muodoista, lisätä eri väestöryhmien ja niihin kuuluvien yksilöiden keskinäistä vuorovaikutusta, luottamusta, osallisuuden kokemuksia sekä turvallisuuden tunnetta, kehittää rasismiin liittyvää tutkimusta sekä puuttua johdonmukaisesti vihapuheeseen. Ohjelmassa painottui etenkin paikallistason eli kuntien keskeinen rooli hyvien väestösuhteiden rakentamisessa ja rasismien vastaisessa työssä (Oikeusministeriö 2021, 55–58).

Suomalaisilla ei ole yhtä pitkää kokemusta maahanmuutosta kuin monella muulla Euroopan maalla. Esimerkiksi OECD:n (2023) tuoreessa julkistuksessa Suomi luokitellaan samaan ryhmään Chilen, Kolumbian ja Turkin kanssa ajatellen, että nämä maat ovat vielä verrattain uusia maahanmuuton kohdemaita, joita yhdistää myös laaja humanitäärinen maahanmuutto viimeisen vuosikymmenen aikana.

Väestön moninaisuus myös jakautuu Suomessa epätasaisesti maan eri alueille. Siinä missä vuoden 2022 lopussa Uudenmaan asukkaista 16,9 prosenttia oli ulkomaalais- taustaisia, esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla heidän osuutensa oli vain kolme prosenttia. Uudenmaan sisällä ulkomaalaistaustainen ja vieraskielinen väestö on keskittynyt suuriin kaupunkeihin eli Helsinkiin, Vantaalle ja Espooseen. Toisaalta, vaikka väestömuutokset ovat olleet näkyvimpiä erityisesti pääkaupunkiseudulla ja suuremmissa kaupungeissa, moninaisuus alkaa olla hiljalleen todellisuutta myös muilla aluetasoilla (SVT, 2023b).

Samalla suomalaisten suhtautuminen väestörakenteen muutoksiin alkaa heijastua esimerkiksi asumiseen. Kauppinen ym. (2022) ovat osoittaneet, että etninen segregatio Helsingissä on suurempaa lapsiperheiden keskuudessa ja että tämä liittyy etenkin parempituloisten suomalaista syntyperää olevien perheiden asumisvalintoihin ja muuttoliikkeeseen (ks. myös Vilkama, 2011). Toisin sanoen ne valtaväestöön kuuluvat perheet, joilla on mahdollisuuksia vaikuttaa asuinalueensa valintaan, asettuvat alueille, joilla ulkomaalaistaustaisen väestön osuus on matalampi. Usein tämä tarkoittaa ”pakoa” alueilta, joilla asuu paljon maahanmuuttaneita ja vieraskielisiä, joiden lasten uutisoidaan toistuvasti menestyvän koulussa keskimääräistä heikommin (esim. Helsingin Sanomat, 2023; Ukkola & Metsämuuronen, 2023). Asumisen eriytyminen voi heijastua kauaskantoisina ylisukupolvisina vaikutuksina heikompiosaiten alueiden asukkaiden hyvinvointiin ja sosioekonomiseen asemaan (Bernelius & Huilla, 2021) ja sitä kautta myös poliittis-yhteiskunnalliseen osallisuuteen ja osallistumiseen. Se voi myös rapauttaa sosiaalista luottamusta eli kokemusta siitä, että kanssaihmiisiin voi yleisesti ottaen luottaa (Putnam, 2007; Uslaner, 2002, 2012). Tämän mekanismin on havaittu koskevan etenkin enemmistöön kuuluvia, joille asuminen monimuotoisilla alueilla tarkoittaa useampien ”ulkoryhmien läsnäoloa” (Abascal & Baldassarri, 2015).

Yleisesti ottaen on esitetty, että myönteiset ja tasavertaiset kohtaamiset eri etnisten ryhmien välillä ovat keskeisiä myönteisten väestösuhteiden muodostumiselle (Allport ym., 1954; Pettigrew & Tropp, 2006). Siten tutkijat ovat kiinnostuneet muun muassa eri asuinalueiden ja naapurustojen väestörakenteesta ja sen yhteydestä maahanmuuttoasenteisiin. Tulokset ovat kuitenkin osin ristiriitaisia siltä osin, lisääkö asuminen alueilla, joissa monimuotoisuus on osa arkea, myönteisiä vai kielteisiä asenteita maahanmuuttoa ja vähemmistöjä kohtaan (Kaufmann & Harris, 2015; Schlueter & Scheepers, 2010; Van Heerden & Ruedin, 2019). Tutkimuksissa on myös tuotu esiin, että maahanmuuton politisoituminen alueilla riippuu paljon yleisestä julkisesta keskustelusta, joka toimii katalysaattorina kielteisille maahanmuuttoasenteille saaden alueiden asukkaat tarkastelemaan kriittisesti oman naapurustonsa moninaisuutta (Hopkins, 2011).

Tutkimukset osoittavat kiistatta, että kokemukset rasismista ja syrjinnästä etäännyttävät maahanmuuttaneita ja vähemmistöjä politiikasta ja päättäjistä (Jasinskaja-Lahti ym., 2018; Martin, 2017; Oskooii, 2020; Schildkraut, 2005; Spierings & Vermeulen, 2023). Kokemusten ei tarvitse myöskään olla henkilökohtaisia, sillä myös kokemukset oman viiteryhmän eriarvoisesta kohtelusta vieraannuttavat (esim. Martin, 2017). Myös kotimainen tutkimus osoittaa, että syrjintäkokemukset heijastuvat voimakkaasti maahanmuuttaneiden Suomeen kuulumisen kokemukseen sitä heikentäen, ja kuulumisen kokemus puolestaan on voimakkaasti yhteydessä äänestämiseen (Seppänen ym., 2021) ja laajemmin Suomen politiikkaan kiinnittymiseen (Ndukwe, 2022). Siten vihapuheen torjunta niin kansalaisten kuin poliittisten päättäjien keskuudessa on erittäin tärkeää maahanmuuttaneiden ja etnisten vähemmistöjen poliittis-yhteiskunnallisen osallistumisen tukemisessa. Tiukkasävyinenkin keskustelu maahanmuutosta tulisi käydä siten, ettei se vaaranna väestöryhmien välisiä suhteita ja heikennä turvallisemman yhteiskunnan rakentamista ja moniäänisempää ja sallivampaa yhteiskunnallista keskusteluilmapiiriä (Saresma ym., 2022).

Mitä tulee suomalaisen yhteiskunnan asenneilmapiiriin ja maahanmuuttaneiden poliittis-yhteiskunnalliseen osallistumiseen, tutkimusta kaivataan lisää siitä, miten suomalaiset suhtautuvat maahanmuuttaneiden aktiiviseen osallistumiseen. Kuten niin kutsutussa hyvinvointisovinismissa, jossa sosiaaliturvaan ja julkisiin palveluihin suhtaudutaan niukkuushyödykkeinä, jotka tulisi varata ainoastaan niitä todella ansaitseville väestöryhmille (Ford & Kootstra, 2017; Kehrberg, 2020; Nijs ym., 2023), myös poliittiseen valtaan voidaan suhtautua resurssina, jonka jakaminen aiheuttaa voimakasta vastustusta etenkin niiden keskuudessa, jotka tuntevat voimakasta "kollektiivista omistajuutta" omasta maastaan (esim. Selvanathan ym., 2021). Suomen politiikkaan mukaan lähteneillä maahanmuuttaneilla on omakohtaista kokemusta siitä, kuinka joidenkin on vaikea hyväksyä, että "maahanmuuttaneiden tulisi saada päättää suomalaisten asioista" (Sipinen, 2021b, 313).

Jasinskaja-Lahti ym. (2020) tutkivat, miten suomalaiset, hollantilaiset ja saksalaiset suhtautuvat eri kansalaisuusstatuksen omaaviin maahanmuuttaneisiin. He tarkastelivat maahanmuuttaneita kohtaan tunnettua luottamusta ja hyväksyntää sille, että maahanmuuttaneita valitaan yhteiskunnallisesti tärkeisiin asemiin ja että he voivat vaikuttaa yhteiskuntaan. Tutkimus osoitti, että uuden asuinmaan kansalaisuuden saaneet koettiin lojaaleimmiksi, kaksoiskansalaiset vähemmän lojaaleiksi ja ulkomaan kansalaiset vähiten lojaaleiksi uutta asuinmaataan kohtaan, ja että tällä arviolla lojaaliudesta oli vaikutuksia maahanmuuttaneisiin kohdistuvalle luottamukselle ja hyväksynnälle.

Suomessa kaksoiskansalaisuus – lähinnä Suomen ja Venäjän kaksoiskansalaisuus – on herättänyt laajaa keskustelua paitsi maahanmuuttaneiden lojaaliudesta myös kansallisesta turvallisuudesta (Oivo & Davydova-Minguet, 2019; Ronkainen & Kananen, 2018).⁴ Tämä ei myöskään ole jäänyt huomaamatta maahanmuuttaneilta itseltään. Esimerkiksi Kananen ym. (2021) havaitsivat, kuinka nuoret Suomen ja Venäjän kaksoiskansalaiset pyrkivät häivyttämään venäläisyyttään etenkin julkisilla paikoilla (vrt. myös Krivonos, 2020), mikä on voimakkaasti heikentänyt heidän kuulumisen kokemustaan osana suomalaista yhteiskuntaa. Aktiivisesti kunta-politiikassa mukana ollut venäläistaustainen kuntavaaliehdokas totesi Sipisen väitöstutkimukseen liittyvässä (2021, 312) haastattelussa, kuinka eri mieltä olemisen suomalaistaustaisten puoluetovereiden kanssa ja sen esille tuominen on hänen kohdallaan johtanut ”ryssittelyyn”. Myös Nshom ym. (2022) osoittavat Suomea koskevassa tutkimuksessaan, että moni maahanmuuttanut kokee olevansa valtaväestön silmissä enemmän ”uhka kuin mahdollisuus”.

Lisää tutkimusta tarvitaan myös siitä, mitä suomalaiset ajattelevat esimerkiksi vaali-oikeuksien rajaamisesta kansalaisille valtiollisissa vaaleissa. Norjalaistutkimuksessa havaittiin, että äänioikeuden myöntäminen nopeasti maahanmuuton jälkeen voi kannustaa sekä äänestämiseen että laajempaan poliittiseen aktiivisuuteen (Ferwerda ym., 2020). Myös luonnolliseen koeasetelmaan⁵ pohjautuvassa sveitsiläistutkimuksessa kyettiin osoittamaan kausaalinen yhteys kansalaisuuden saamisen ja poliittisen integraation välillä: kansalaistaminen lisäsi äänestämisen todennäköisyyttä, kansalaispätevyyttä ja poliittista tietämystä (Hainmueller, Hangartner, ym., 2015).

Keväällä 2024 valittu Petteri Orpon johtama hallitus on kaavaillut hallitusohjelmassaan kiristyksiä niin pysyvän oleskelun kuin Suomen kansalaisuuden saamisen ehtoihin. Hallitusohjelmassa esitetään, että kansalaistamisen edellytyksenä olevaa asumisaikaa Suomessa pidennettäisiin nykyisestä viidestä vuodesta kahdeksaan vuoteen (Valtioneuvosto, 2023, 202–203). Toteutuessaan tämä tarkoittaisi, että Suomeen muuttaneiden mahdollisuudet esimerkiksi äänestää ja asettua ehdolle eduskuntavaaleissa tai allekirjoittaa kansalaisaloite siirtyisivät useita vuosia eteenpäin.

4 Vastahakoinen suhtautuminen kaksoiskansalaisuuteen on havaittu myös kansainvälisissä tutkimuksissa, ks. esim. (Vink ym., 2019).

5 Ennen vuotta 2003 joissain Sveitsin kunnissa päätettiin ulkomaalaisten kansalaistamisesta salaisella kansanäänestyksillä. Lisää koeasetelmasta Hainmueller ym. 2015.

Toistaiseksi vain viisi maata⁶ on ulottanut äänioikeuden myös valtakunnallisissa vaaleissa kaikille maan asukkaille kansalaisuudesta riippumatta (Altman ym., 2023). Tutkittu tieto siitä, miten enemmistö suomalaisista suhtautuu esimerkiksi tähän uudistukseen, tarjoaisi näkökulmia myös sille, kuinka avoimia suomalaiset ovat ottamaan maahanmuuttaneet osaksi poliittista yhteisöä. Kansalaisuutta on pidetty keskeisenä ehtona täysivaltaiselle jäsenyydelle kansallisessa poliittisessa yhteisössä (esim. Brubaker, 1992), mutta kasvavien globaalien muuttoliikkeiden maailmassa rajatut poliittiset oikeudet voivat olla kriittinen este täysivaltaiselle kotoutumiselle uuteen asuinmaahan (Jacobs ym., 2009; Munro, 2008; Pedroza, 2015; Wass, 2022).

3.2 Maahanmuuttaneiden poliittis-yhteiskunnallisen osallistumisen tukeminen julkishallinnossa

Suomessa, kuten muissakin maissa, on tehty valintoja siitä, millaisia taloudellisia, sosiaalisia, poliittisia ja kulttuurisia oikeuksia eri vähemmistöryhmille on tarjottu ja millaisiin hallinnollisiin toimiin näiden oikeuksien edistämiseksi käytännön tasolla on ryhdytty. Siinä missä *kotoutuminen* on ”oman paikan etsimistä ja löytämistä uudessa asuinmaassa”, *kotouttaminen* (tai nykyään enemmän käytetty termi *kotoutumisen edistäminen*) viittaa kaikkeen siihen toimintaan, joka ”tukee tuota oman paikan löytymistä mahdollisimman sujuvasti ja nopeasti” (Saukkonen, 2020b, 60–61). Rajatumminkin kotouttamisen voidaan ajatella viittaavan niihin määrätietoisiin toimiin, joita julkinen hallinto tuottaa tai järjestää maahanmuuttaneiden kotoutumisen tukemiseksi (ks. myös Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010).

Voimassa olevan kotoutumislain tavoitteena on vahvistaa maahanmuuttaneiden työllisyyttä, sitä tukevia valmiuksia, kielitaitoa ja osallisuutta yhteiskuntaan. Lain tavoitteena on myös edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien kesken (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010/1386). Suomalaista kotouttamispoliittikkaa käsittelevästä kirjallisuudesta ja selvityksistä saa kuitenkin melko nopeasti sen yleiskuvan, että maahanmuuttaneiden poliittis-yhteiskunnallisen osallistumisen tukeminen ei ole toistaiseksi ollut suomalaisen kotouttamispoliitiikan keskiössä.

6 Uruguay vuonna 1934, Uusi Seelanti vuonna 1975, Chile vuonna 1980, Malawi vuonna 1994 ja Ecuador vuonna 2008.

Näin on siitä huolimatta, että esimerkiksi 56 maan Migrant Integration Policy Index (MIPEX) 2020 -vertailussa Suomi asettuu ensimmäiselle sijalle (95 pistettä sadasta), kun tarkastellaan maahanmuuttaneille tarjolla olevia mahdollisuuksia osallistua politiikkaan. MIPEX-vertailussa on huomioitu esimerkiksi maahanmuuttaneiden oikeus äänestää ja asettua ehdolle vaaleissa, oikeus liittyä poliittiseen puolueeseen (tai perustaa oma), vähemmistöjä edustavien neuvottelukuntien huomioiminen päätöksenteossa, maahanmuuttaneiden järjestöille ja yhdistyksille myönnetty rahoitus sekä yleinen tiedottaminen poliittisista oikeuksista ja osallistumismahdollisuuksista (Solano & Huddleston, 2020).

Suomalaisen kotouttamispolitiikan juuret palautuvat 1970-luvulle, jolloin Suomi vastaanotti pakolaisia Chilestä ja Vietnamista. 1980-luvun puolivälistä alkaen Suomi alkoi vastaanottaa kiintiöpakolaisia maailman pakolaisleireiltä, alkuun noin sata henkilöä vuodessa. Pakolaisten vastaanottoa ja sen seurauksia pohtimaan asetettiin ensin pakolaisasiain neuvottelukunta ja myöhemmin pakolais- ja siirtolaisuusasiain neuvottelukunta. Näiden neuvottelukuntien mietinnöissä todettiin, että Suomea ja suomalaisia on valmisteltava siihen, että ulkomaista syntyperää olevien määrä yhteiskunnassa kasvaa. Vuonna 1995 valtioneuvosto asetti maahanmuutto- ja pakolaispoliittisen neuvottelukunnan, jonka julkaiseman mietinnön perusteella valtioneuvosto teki periaatepäätöksen hallituksen pakolais- ja maahanmuuttopoliittiseksi ohjelmaksi. Yleiseksi tavoitteeksi asetettiin kaikkien tulijoiden joustava ja tehokas kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan ja työelämään. Suomessa, toisin kuin ainakin alkuun monissa muissa Euroopan maissa, maahanmuuttaneiden mahdollisuutta pitää yllä äidinkieltään ja kulttuuriaan pidettiin hyvänä asiana niin heille itselleen kuin suomalaiselle yhteiskunnalle. Toisin sanoen Suomessa painotettiin alusta alkaen niin kutsuttua integraatiopoliittista linjausta maahanmuuttaneiden sulauttamiseen tähtäävän assimilaatiopoliitiikan sijaan (Saukkonen, 2020b, 60–70).

Pakolaisasiain neuvottelukunnan jälkeläinen on nykyisinkin toiminnassa oleva etnisten suhteiden neuvottelukunta Etno, joka toimi ensin työministeriön yhteydessä, sitten sisäministeriön yhteydessä vuodesta 2008, ja vuodesta 2015 alkaen se on toiminut oikeusministeriön yhteydessä. Etnon päätarkoitus on mahdollistaa vuoropuhelu eli säännöllinen yhteistyö ja parempi ymmärrys maahanmuuttajien, etnisten vähemmistöjen, viranomaisten, poliittisten puolueiden ja kansalaisyhdistysten välillä. Etnon jäsenet osallistuvat lausuntojen valmisteluun ja työryhmätyöskentelyyn. Osallistumalla valmisteluun jäsenillä on mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon, lainsäädäntöön ja rakenteisiin yhteiskunnassa. Neuvottelukunnan jäsenistä vähintään kymmenen tulee edustaa maahanmuuttaneita tai etnisiä vähemmistöjä (Valtioneuvoston asetus etnisten suhteiden neuvottelukunnasta 771/2015).

Suomessa on vuosien aikana nähty suuria muutoksia siinä, minkä hallinnonalan tulisi kantaa päävastuu kotoutumisen edistämisestä. Vaikka kotoutumisen edistäminen on alkujaankin ymmärretty useita hallinnonaloja koskettavana monialaisena toimintana, sen valtakunnallinen koordinaatio on siirtynyt useasti ministeriöstä toiseen. Alkuvaiheessa se kuului pääasiassa sosiaali- ja terveysministeriölle, mikä kuvaa alkuvaiheessa korostunutta näkökulmaa pakolaisten kotouttamisesta sosiaalipoliittisena kysymyksenä. 1990-luvun lopulla päävastuu siirrettiin työministeriöön ja erityisesti sinne perustettuun erilliseen maahanmuutto-osastoon. Siirto heijasteli yleiseurooppalaista kehitystä, jossa maahanmuutosta muodostui yhä enenevässä määrin työvoimapolitiittinen kysymys. Vuoden 2008 ministeriöuudistuksessa kotouttamisen päävastuu siirtyi sisäasiainministeriöön, joka kuvaa maahanmuuttoon ja kotoutumiseen liittyntä turvallisuuspoliittisen ulottuvuuden vahvistumista. Tämä vaihe ei kuitenkaan kestänyt pitkään, sillä vuodesta 2011 lähtien kotouttamispolitiikan yleisestä kehittämisestä, suunnittelusta ja ohjauksesta, kotoutumisen ja hyvien etnisten suhteiden edistämisestä sekä aihepiirin valtakunnallisesta arvioinnista ja seurannasta on vastannut työ- ja elinkeinoministeriö. Vaikka sisäministeriö vastaa yhä maahanmuuttopolitiikan sekä maahanmuuttoa ja kansalaisuutta koskevan lainsäädännön kokonaisuudesta, työperäisen ja opiskeluun perustuvan maahanmuuton hallinto siirrettiin vuonna 2020 työ- ja elinkeinoministeriöön (Saukkonen, 2020b, 73).

Työ- ja elinkeinoministeriön apuna toimii eri ministeriöitä edustavista korkeista viranhaltijoista koostuva yhteistyöelin. Siinä on mukana edustajia työ- ja elinkeinoministeriön lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriöstä, sosiaali- ja terveysministeriöstä, sisäministeriöstä, ulkoministeriöstä, valtiovarainministeriöstä ja ympäristöministeriöstä. Valtion kotouttamisohjelmaa varten kotouttamisen kehittämisen kannalta keskeiset ministeriöt määrittelevät kehittämisen tavoitteet ja toimenpiteet omalla hallinnonalallaan. Esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriön alaisella Opetushallituksella on vastuu aikuisten maahanmuuttaneiden kotoutumiskoulutuksen sekä aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden määrittelystä (Saukkonen, 2020b: 91–92).

Yksi julkisen sektorin toimenpiteistä maahanmuuttaneiden poliittis-yhteiskunnallisen osallistumisen edistämiseksi liittyykin juuri kotoutumiskoulutukseen. Tuorein valtakunnallinen kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet (Opetushallitus, 2022) – keskeinen koulutusta ohjaava väline – tuli voimaan elokuussa 2022 ja korvasi siten aiemman, kymmenen vuotta voimassa olleen perusteasiakirjan (Opetushallitus, 2012). Kekki ym. (2023) ovat analysoineet siinä esitettyä osallisuuden määritelmää, sillä yhdenvertainen osallisuus ja osallistuminen on nostettu perusteissa kotoutumisen ytimeen ja siten koulutuksen tavoitteeksi (Opetushallitus 2022, 11, 38). Osallistuminen ja osallisuus kuvataan Kekin

ym. mukaan perusteasiakirjassa kuitenkin kapeasti lähinnä työntekijyyteen ohjaamisena, eikä asiakirja käsittele yhteiskuntaan vaikuttamista tai kriittisyyttä sitä kohtaan vaan korostaa suomalaisen yhteiskunnan tuntemusta, sen hyväksymistä ja ylläpitämistä. Kekki ym. huomauttavat, että perusteasiakirjassa näkyy ennen kaikkea työelämälähtöisyys, ja sen läpileikkaavuus jättää varjoonsa poliittis-yhteiskunnallisen osallisuuden ja osallistumisen. Asiakirja ei myöskään tunnista eri taustoista tulevien opiskelijoiden poliittis-yhteiskunnallisia resursseja vaan sisältää samat sisällöt kaikille koulutustaustasta tai lähtömaasta riippumatta, mikä Kekin ym. tulkin mukaan heijastelee ajatusta, että jokainen tulija ”täytyy kouluttaa uudelleen ja sosiaalista uuteen asuinmaahansa”. Bodström (2020b) on väitöstutkimuksessaan analysoinut ministeriöiden tuottamia, maahanmuuttaneita kotoutumisen alkuun ohjaavia tietopaketteja. Hänkin nostaa esille, että niissä maahanmuuttaneet kutsutaan kotoutumaan tietyille yhteiskunnan osa-alueille, erityisesti hyvinvointivaltioon ja työmarkkinoille, mutta ei yhteiskuntaan tai sen kansalaisten kanssa laajemmin.

Myös valtion aluehallintoon kuuluvilla ELY-keskuksilla on tärkeä rooli kotoutumisen edistämisessä. Niiden vastuulla on kotouttamisen alueellinen kehittäminen, yhteistyö ja seuranta, sekä alueensa kuntien tukeminen ja neuvonta. Ne muun muassa vastaavat työvoimakoulutuksena toteutettavan kotoutumiskoulutuksen suunnittelusta, hankinnasta ja valvonnasta. Valtioneuvoston asetuksen 771/2015 mukaisesti ELY-keskusten vastuulla on asettaa alueelliset etnisten suhteiden neuvottelukunnat, joiden tehtävänä on alueellisesti kehittää kotouttamista ja edistää yhdenvertaisuutta. Lisäksi ELY-keskukset ohjaavat ja neuvovat alueensa työ- ja elinkeinotoimistoja, joilla puolestaan on keskeinen rooli maahanmuuttaneiden työllistymistä ja kotoutumista edistävästä ja tukevasta työvoimapalveluista (alkukartoitus, kotoutumissuunnitelma, kotoutumiskoulutus) työnhakijana oleville maahanmuuttaneille (Saukkonen, 2020b, 77, 92).

Kunnat ovat lain mukaan vastuussa kotouttamisen kehittämisestä ja sen suunnittelusta paikallisesti, ja käytännössä ne ovat avainasemassa kotoutumisen edistämisessä. Kotoutumislakiin tehtyjen uudistusten myötä kuntien rooli kotoutumisen edistämisessä kasvaa entisestään vuodesta 2025 alkaen, kun valtion työllisyyspalveluiden vastuulla aiemmin ollut maahanmuuttaneiden työllisyyden

edistäminen sekä työttömien työnhakijoiden kotoutumisen edistäminen siirtyy kuntien vastuulle⁷. Vastaavasti sosiaali- ja terveystalvaiden järjestämistä vastuu siirtyi vuonna 2023 kunnilla hyvinvointialuille (Kotoutumisen osaamiskeskus, 2023).

Siinä missä keskus- ja aluehallinnon vastuut on määritelty kohtuullisen selvästi lainsäädännössä, kuntien tehtäväkenttää ei ole määritelty vastaavalla tarkkuudella. Vuonna 2025 voimaan astuvassa uudistuvassa kotoutumislaisissa kuntien tehtävät tosin on määritelty nykyistä tarkemmin. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan maahanmuuttaneille suunnatut toimenpiteet ja palvelut on järjestettävä sisältönsä ja laajuutensa puolesta sellaisina kuin kunnan tarve edellyttää, mikä jättää kunnille liikkumatilaa toimenpiteiden valinnassa. Kuntien tulee kuitenkin huolehtia siitä, että kunnan palvelut ovat saavutettavia myös maahanmuuttaneille ja että kunnan henkilöstöllä on riittävä osaaminen kotouttamista koskevissa asioissa. Kunnat voivat järjestää kotoutumista edistäviä toimenpiteitä yhdessä toisten kuntien kanssa, minkä lisäksi niiden on tehtävä yhteistyötä työ- ja elinkeinotoimistojen ja poliisin sekä kotoutumisen edistämisen parissa työskentelevien järjestöjen, yhdistysten ja yhteisöjen kanssa. Kunnat voivat yksin tai yhteistyössä toisen kuntien kanssa asettaa paikallisen neuvottelukunnan, joka kehittää alueella kotouttamisen suunnittelua ja toimeenpanoa sekä hyviä väestösuhteita eri etnisten ryhmien kesken. (Saukkonen, 2020b, 91–94; Valtioneuvosto, 2021)

Kuntien on tarjottava maahanmuuttaneille kotoutumista edistäviä ja tukevia toimenpiteitä ja palveluita erityisesti alkuvaiheessa. Näitä ovat esimerkiksi suomen tai ruotsin kielen opetus sekä tieto yhteiskunnasta, kulttuurista ja työllistymis- ja koulutusmahdollisuuksista. Kuntien on laadittava niin kutsuttu alkukartoitus toimeentulotukea tarvitseville maahanmuuttaneille sekä heille, joiden katsotaan siitä hyötyvän. Alkukartoituksessa arvioidaan alustavasti maahanmuuttaneen työllistymis-, opiskelu- ja muut kotoutumisvalmiudet sekä kielikoulutuksen ja muiden kotoutumista edistävien toimenpiteiden ja palvelujen tarpeet. Alkukartoituksen perusteella arvioidaan myös tarvetta yksilölliselle kotoutumissuunnitelmalle, jossa voidaan sopia suomen tai ruotsin kielen opiskelusta sekä oman äidinkielen opetuksesta, yhteiskuntaan perehdyttävästä opetuksesta, luku- ja kirjoitustaidon sekä perusopetusta täydentävästä opetuksesta, kotoutumiskoulutuksesta ja muista kotoutumista yksilöllisesti edistävästä toimenpiteistä. On siis syytä huomata, että suinkaan kaikki Suomessa asuvat ulkomailla syntyneet eivät ole lain silmissä henkilöitä, jotka kuuluisivat lakisääteisten kotoutumista edistävien

7 Tosin vuonna 2021 alkaneen kuntakokeilun myötä monissa kaupungeissa työllisyyspalvelut siirtyivät jo osittain kunnan harteille esimerkiksi vieraskielisten työnhakijaasiakkaiden osalta.

toimenpiteiden piiriin. Pääasiassa kotoutumissuunnitelma laaditaan työttömille työnhakijoille ja toimeentulotuen saajille. Kotoutumissuunnitelma voidaan laatia myös muulle maahanmuuttaneelle, jos hänen arvioidaan alkukartoituksen perusteella tarvitsevan suunnitelmaa kotoutumisen edistämiseksi. Turvapaikanhakijat otetaan toimien piiriin vasta oleskeluluvan saamisen jälkeen (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010; Saukkonen, 2020b, 91–94).

Kuntien on myös yksin tai yhdessä muiden kuntien kanssa laadittava nelivuositain tarkistettava kunnan kotouttamisohjelma, joka hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa. Kotouttamisohjelmassa täsmennetään, miten kotouttamista kehitetään ohjelmakauden aikana, ja se toimii keskeisenä kotouttamisen koordinaation välineenä (Valtioneuvosto, 2021, 49). Ohjelman laatimiseen osallistuvat kunnan/kuntien aloitteesta myös alueen ELY-keskus ja TE-toimistot, Kansaneläkelaitos, muut paikalliset viranomaiset sekä (maahanmuuttaneiden omat) järjestöt ja yhdistykset, työntekijä- ja työnantajajärjestöt ja uskonnolliset yhteisöt (Koskimies & Kettunen, 2022; Saukkonen, 2020b, 91–94).

Koskimiehen ja Kettusen (2022) työ- ja elinkeinoministeriölle laatimasta, kuntien kotouttamisohjelmia koskevasta selvityksestä ilmenee, että ohjelmien sisällöissä, valmisteluprosesseissa, käyttötarkoituksissa ja seurantamenetelmissä on merkittäviä eroja kuntien välillä. Suurimmat kunnat tekevät laajamittaisinta työtä kotoutumisen edistämiseksi, jolloin myös kotouttamisohjelman merkitys korostuu. Vastaavasti kunnilla, joissa ulkomaan kansalaisten osuus oli hyvin matala, kotouttamisohjelma usein puuttui tai oli vanhentunut. Osassa selvitystä varten haastatelluista kunnista ei ylipäätään ollut selvää, onko kunnalla kotouttamisohjelmaa vai ei tai kuka ohjelmasta ja kotoutumisesta ylipäänsä vastaisi. Huomionarvoista on myös se, että vain osa kunnista (myös suurista kaupungeista) asetti kotouttamisohjelmissä käytännön tavoitteita kotoutumisen edistämiseksi ja mittareita tavoitteiden seurannan välineeksi. Suuri osa ohjelmista keskittyi tavoitteiden asettamisen sijaan olemassa olevien palveluiden ja organisaatorakenteiden kuvaamiseen sekä kotoutumiseen liittyvään yleistietoon.

Koskimies ja Kettunen (2022) toteavat, että useissa kunnissa kotoutumisen edistymisen mittaaminen ei ole riittävän konkreettisella tasolla, tai kotoutumisen seurantaan ja toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointiin ei ole edes pyrkimystä. Etenkin hyvien väestösuhteiden edistäminen – johon maahanmuuttaneiden yhteiskunnallisen osallisuuden edistäminen usein kytketään – jää kotouttamisohjelmissä suhteellisen pienelle huomiolle siihen nähden, että se on esimerkiksi kotoutumisen edistämisestä annetussa laissa yksi erikseen nostetuista sisältösuosituksista. Tämän

Koskimies ja Kettunen arvioivat johtuvan esimerkiksi kyseisen toimialueen määrittelymättömyydestä tai vastuutahojen sijaitsemisesta pääosin kunnallisten palveluiden ulkopuolella.

Maahanmuuttaneiden epätasainen alueellinen jakautuminen on luonnollisesti johtanut suuriin alueellisiin eroihin kotouttamispolitiikassa ja on selvää, että suuret kaupungit tapaavat olla globaaleiden ihmisvirtojen kohdepaikkakuntia (Saukkonen, 2020a). Toisaalta esimerkiksi valtioneuvoston selonteossa painotetaan, että vaikka kunnat ovat väestörakenteeltaan hyvin erilaisia, kotoutumista edistävien palveluiden saatavuus tulisi varmistaa eri puolilla Suomea, jotta suurimpiin asumiskeskukseen keskittymisen ohella maahanmuuttaneet asettuvat asumaan myös pienemmille paikkakunnille (Valtioneuvosto, 2021, 49).

Ahokas ym. (2011) kokosivat ELY-keskuksille ja kunnille tekemiensä kyselyiden avulla tietoa viranomaisten toimenpiteitä maahanmuuttotustaisten tai vieraskielisten henkilöiden yhteiskunnallispoliittisen osallistumisen tukemiseksi. ELY-keskusten mainitsemia toimenpiteitä olivat alueelliset etnisten suhteiden neuvottelukunnat, alueelliset maahanmuuttopoliittiset ohjelmat, EU-rahoitteiset projektit, yhteistyö eri yhdistysten kanssa (projektiyhteistyö, suunnittelu ja tiedottaminen) sekä maahanmuuttaneiden huomioiminen erityisryhmänä ELY-keskusten viestinnässä. Monet vastauksissa mainituista toimista kuitenkin painottivat maahanmuuttaneiden työllistymisen tukemiseen ja yleiseen tiedonsaantiin poliittis-yhteiskunnallisen osallistumisen sijaan.

Kuntien toimenpiderepertuaariin puolestaan kuuluivat maahanmuutto- ja monikulttuurisuusasian neuvottelukunnat, monikulttuurisuuteen ja kotoutumisen edistämiseen liittyvä strategiatyö, kuntien yhteistyö järjestöjen kanssa, erilaisten tilaisuuksien järjestäminen, projektit ja kuntien vaaliaktivointi. Kunnan koko ja siellä asuvien maahanmuuttaneiden määrä heijastui suoraan toimenpiteiden laajuuteen. Esimerkiksi neuvottelukunnista vastauksissaan kertoivat vain suurimmat kaupungit⁸. Tyypillisiä yhteistyömuotoja kuntien ja maahanmuuttaneiden yhdistysten välillä olivat kunnan tuki yhdistyksille tilojen järjestämisessä, yhteisten tilaisuuksien toteuttaminen sekä yhdistysten tukeminen rahallisilla avustuksilla. Kunnat myös avustivat yhdistyksiä omakielisessä tiedottamisessa ajatellen, että tieto voi siten kulkea paremmin yhteisöjen sisällä (Ahokas ym. 2011).

8 Kaupungeissa on suuria eroja neuvottelukuntien kokoonpanossa ja toiminnassa. Esimerkiksi Helsinki on lakkauttanut vastaavan neuvottelukuntansa. Kaupungissa toimii kuitenkin tasa-arvo ja yhdenvertaisuustoimikunta, jonka toimialueeseen kuuluu esimerkiksi syrjinnän ja häirinnän vastainen työ.

Ahokkaan ym. (2011) selvityksestä ilmenee, että niin ELY-keskusten kuin kuntien toimenpiteet maahanmuuttaneiden poliittisen osallistumisen tukemiseksi olivat ainakin kymmenen vuotta sitten vasta muotoutumassa. Osallistumista tukevan toiminnan haasteiksi listattiin riittämätön ja epävarma resursointi, projektikauden päätyminen, hankkeiden raskas hallinnointi, vastaavien toimenpiteiden vähäinen toteutuskokemus, päättäjien tuen ja tiedon vähäisyys, sekä muutokset kunnan toimintaympäristössä tai esimerkiksi kotouttamista koskevassa lainsäädännössä, koska ne luovat epävarmuutta. Lisäksi haasteeksi koettiin maahanmuuttaneiden tavoittaminen ja mukaan saaminen (etenkin pienempien kieliryhmien osalta) sekä neuvottelukuntien epäselvä asema tai vähäinen päätäntävalta. Onnistuneimpina toimintamuotoina mainittiin kasvokkaiseen vuorovaikutukseen pohjaavat toimet sekä toiminnan omakielisyys (ks. myös Leikkilä ym., 2011).

Viranomaisten keskuudessa vallitsi myös erimielisyyttä siitä, mille taholle tai tahoille maahanmuuttaneiden yhteiskunnallisen osallistumisen tukeminen ensisijaisesti kuuluu. Osa vastaajista koki, että tämä on ennen kaikkea puolueiden tehtävä ja että puolueet olivat toistaiseksi olleet tämän suhteen liian passiivisia. Kaikkien vastaajien mielestä maahanmuuttaneiden yhteiskunnallisen osallistumisen tukeminen ei toisin sanoen kuulunut julkisen hallinnon tehtäviin (Ahokas ym. 2011).

Keskeinen kysymys liittyikin siihen, kenelle maahanmuuttotaustaisten ja monikielisten kuntalaisten osallistumiseen liittyvät asiat ja koordinaatio on vastuutettu. Esimerkiksi Leikkilän ja kumppaneiden (2011, 18) selvityksessä maahanmuuttaneiden osallistumisesta kaupunkiluontoa koskevaan suunnitteluun Helsingissä kuvataan, että:

”Väestöryhmien välisten suhteiden kehittäminen ei ole kaupunkisuunnittelun ydintehtävä, mutta aihe tulee pohdittavaksi, kun puutteet eri ryhmien mahdollisuuksissa tutustua ja kehittää suhteitaan näkyvät suunnittelun osallistumistilaisuuksissa.”

Weiden (2008) haastatteluissa Helsingissä toimivien maahanmuuttajajärjestöjen johtohahmojen keskuudessa ilmeni, että moni koki tuolloin maahanmuuttaneisiin liittyvän tiedon rajautuvan vain pienelle osalle viranomaisia, mikä heidän mukaansa kuvasti sitä, ettei tämänkaltainen tieto kuulunut ”normaalin” tietopohjan piiriin vaan edellytti ”erityisosaamista”. Tämä puolestaan johti haastateltavien mukaan ajatukseen, että maahanmuuttaneille eriytetyt palvelut ovat ikään kuin jotain ”ylimääräistä”, mikä heikentää näiden tärkeiksi koettujen palveluiden legitimitettä. Maahanmuuttaneita koskevan tiedon kasautumisen vain harvoille viranomaisille koettiin myös hankaloittavan järjestöjen vaikuttamistyötä, eikä järjestöillä useinkaan ollut selkeää käsitystä siitä, mikä taho kaupungin organisaatiossa on vastuussa

mistäkin asioista. Lisäksi osallisuusasioiden koettiin putoavan virastotasolla tyypillisesti eräänlaiseen välitilaan, ”ei kenenkään erityiseksi asiaksi”. Yksi haastateltavista toi esille, ettei edes pelkkä omakielisyys viestinnässä aina riitä, jos se on suora käänös suomenkieliselle väestölle suunnatusta tekstistä, eikä ota huomioon toisesta kulttuuritaustasta tulevaa lukijaa (Weide 2008, 56). Tuoreemmissa osallisuustyötä koskeissa selvityksissä korostetaan selkosuomen käyttöä erityisryhmien omatoimisen osallistumisen tukemisessa, omalla äidinkielellä tapahtuvaa tiedottamista kuitenkin unohtamatta (Rask & Tuominen, 2021, 28). Koska väestön moninaistuminen on tapahtunut eritahtisesti eri puolella Suomea, Weiden 15 vuotta sitten tekemät havainnot voivat yhä olla relevantteja.

Osaamisen kertyminen onkin tärkeää, sillä etenkin väestöpohjaltaan moninaisilla alueilla yhdenvertaiset osallistumismahdollisuudet riippuvat myös siitä, että viranhaltijoilla on kykyä järjestää esimerkiksi asukastilaisuuksia siten, että eri taustoista tulevat asukkaat voivat niihin turvallisesti osallistua. Esimerkiksi Leikkilä ym. (2011, 18) toteavat:

”Kaupunkisuunnitteluviraston edustajan mukaan maahanmuuttajien näkökulmaa ei ole asukastilaisuuksissa erityisesti haluttu nostaa esiin, koska niissä kaupunginosissa, joissa maahanmuuttajia on paljon, saattaa maahanmuuttajien suuri määrä tulla esiin kielteisenä asiana. Kun valtaväestöä ja eri maahanmuuttajaryhmiä on vaikea saada samoihin tilaisuuksiin, on vaarana, että tilaisuuksissa rakennetaan yhteisymmärryksen ja tutustumisen sijaan vastakkainasetteluja.”

Huoli yhteiskunnallisen polarisaation syventymisestä onkin johtanut siihen, että Suomessa on viime vuosina paitsi keskusteltu turvallisemman tilan periaatteista (esim. Helsingin kaupunki, 2023) myös aktiivisesti kehitetty yhteiskunnallisen vuoropuhelun malleja ja keskustelua fasilitoivien henkilöiden – fasilitaattoreiden – koulutusta (Alhanen, 2016; Alhanen & Henttonen, 2023). Etenkin Sitrassa vuosina 2016–2019 kehitettyä dialogiin perustuvaa Erätauco-toimintamallia on laajasti hyödynnetty vuoropuhelujen toteuttamiseksi kansalaisjärjestöjen ja viranomaisten eri hankkeissa (Erätauco-säätiö, 2023), kuten esimerkiksi sisäministeriön syksyllä 2022 koordinoimassa Maahanmuuttodialogit-sarjassa (Henttonen & Alhanen, 2023), joka toimi pilottina kansallisten dialogien toimintamallille, joka on nyt otettu käyttöön.⁹

9 Lisätietoa: <https://kansallisetdialogit.fi/>

Tulevaisuuden kannalta tärkeä kysymys onkin, millaisia kohtaanto-ongelmia liittyy kunnissa tehtävään työhön yhtäältä kuntalaisten osallisuuden edistämiseksi koko väestön osalta ja toisaalta kotoutumisen edistämiseksi maahanmuuttaneisiin kohdistuen. Joissain kunnissa on esimerkiksi laadittu erillisiä osallisuusohjelmia ja asetettu osallisuustyöryhmiä ja/tai nimitetty osallisuuskoordinaattoreita. THL (2019) nojaa hyvän osallisuusohjelman määrittelyssään kolmiulotteiseen osallisuuden määritelmään, jota käsiteltiin myös tämän kirjallisuuskatsauksen luvussa 2.1. Tästä näkökulmasta kuntien tulisi edistää kuntalaisten osallisuutta omassa elämässä, yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa sekä osallisuutta yhteisestä hyvästä. THL on myös koonnut näiden tavoitteiden toteuttamiseksi erilaisia malleja ja ratkaisuja (taulukko 2), joista moni kytkeytyy suoraan osallistuvan demokratian viitekehykseen (ks. myös THL, 2023).

Taulukko 2. Osallisuuden edistämisen keinoja osa-alueittain.

Osallisuuden osa-alue	Tavoitteet	Ratkaisut ja mallit
Osallisuus omassa elämässä	Oman asuin- ja elinympäristön kehittäminen	Henkilökohtainen budjetointi Käyttäjälähtöinen kehittäminen Palveluiden kehittäminen: esim. nuorten Ohjaamot
Osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa: yhdessä suunnittelu ja yhteis-kehittäminen	Avoin toiminta-kulttuuri Osallistuminen ja vaikuttaminen	Nuorisovaltuusto, vanhusneuvosto, vammaisneuvosto, maahanmuuttaja-/monikulttuurisuusneuvosto Tasa-arvotoimikunta, yhdenvertaisuus-toimikunta Asiakasraadit, tiedotus, keskustelutilaisuudet Kokemusasantuntijatoiminta Vaikutusten ennakoarviointi Palvelumuotoilu, yhteiskehittäminen, kokemusasantuntijatoiminta Osallisuuspelejä, ideakioski Kyselyt ja selvitykset

Osallisuuden osa-alue	Tavoitteet	Ratkaisut ja mallit
Osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa: omaehtoinen ja yhteinen toiminta	Vuoropuhelun liittäminen Viestinnän monipuolisuus	Viestintä ja vuorovaikutus, sähköinen asiointi, verkkosivut, some-päivystys, valtuustokokoukset netissä Kuntalaisaloitteet, Otakantaa.fi, Lausuntopalvelu.fi Digitaalinen osallisuus, verkkovaltuustot Osallistu ja vaikuta -verkkosivut Äänestäminen, verkkoäänestys Viranhaltijoiden jalkautuminen
Osallisuus yhteisestä hyvästä	Asukas- ja kansalais-toiminnan edellytysten parantaminen Aktiivinen yhteisöllisyys	Kohtaamispaikat Vapaaehtoistoiminta Kaupunginosayhdistykset, asukasyhdistykset, asukasfoorumit Osallistuminen kaavoituksen suunnitteluun Tilojen käyttö, avustukset Osallistuva budjetointi Tapahtumat, hyvinvointiviikot Ympäristöhoito

Lähde: THL, 2019.

THL:n viesti on, että jos kunta tai alue tekee erillisen osallisuusohjelman, sen tulisi määritellä ohjelmalle selkeä asema suhteessa muihin kunnan ohjelmiin ja varsinkin niihin, joissa osallisuus on myös mukana. Samalla myös ohjelman tavoitteiden seurannan pitäisi olla selvää, eli millä mittareilla onnistumista seurataan, kuka seuranta tekee ja missä tavoitteiden onnistumisesta kerrotaan. Tästä näkökulmasta voisikin kysyä, mikä on osallisuusohjelmien suhde edellä käsiteltyihin kuntien kotouttamisohjelmiin? Ovatko esimerkiksi Weiden (2008) sekä Leikkilän ja kumppaneiden (2011) 10–15 vuotta sitten Helsingissä tekemät havainnot maahanmuuttaneiden osallisuuden edistämistä ”ei kenenkään erityisenä asiana” edelleen haaste osallisuuden edistämiseksi?

Työtä osallisuuden edistämiseksi kuitenkin tehdään jatkuvasti. Esimerkiksi työ- ja elinkeinoministeriön kotoutumisen kumppanuusohjelmassa rakennetaan kotoutumisen ja yhteiskunnan vastaanottavuuden parissa työskentelevien toimijoiden

avointa valtakunnallista verkostoa, ja vuonna 2021 käynnistyi myös alueellisten kumppanuusverkostojen kokoaminen. Kumppanuusohjelmassa kootaan hyviä käytäntöjä aiemmista hankkeista ja tarjotaan neuvoja tulevien hankkeiden rahoituksen hakemiseen (Kotoutumisen osaamiskeskus, 2024). Kumppanuusohjelman seurannan tueksi toteutetussa Kumppanuusbarometri 2022 -selvityksessä yhtenä keskeisenä kehittämistarpeena nostettiin esiin tarve rakenteellisiin muutoksiin, jotka parantaisivat maahanmuuttaneiden osallisuutta ja osallistumista kotoutumista edistävässä yhteistyössä. Selvityksessä Karinen ym. (2023, 33) toteavat:

”Vaikka osallisuudesta ja sen lisäämisestä on puhuttu pitkään ja lukuisia kehittämistoimenpiteitäkin on toteutettu osallisuuden parantamiseksi, on tarve toimivien ratkaisujen ja käytäntöjen löytämiselle ja systematisoinnille suuri. (...) osallistamista ei tulisi nähdä erillisenä lisätoimenpiteenä – eikä varsinkaan sellaisena, jota toteutetaan vain erillisten resurssien avulla – vaan osallistamisen tulisi olla systemaattisesti mukana rakenteissa ja työnkuivissa.”

Tutkimukset osoittavat, että osallistuvan demokratian kehittämisessä keskeinen rooli on kuntien organisatorisilla valmiuksilla eli kyvyllä yhdistää kuntalaislähtöiset suunnitteluprosessit hallintolähtöiseen suunnittelu- ja päätöksentekojärjestelmään. Lisäksi paljon on merkitystä sillä, miten viranomaiset eri kunnissa ylipäättään suhtautuvat kuntalaisiin ja heidän osallistumismahdollisuuksiinsa ja kuinka paljon aikaa yksittäisillä viranomaisilla on erilaisten yleisötilaisuuksien ja kuulemisten valmisteluun (Värttö & Rapeli, 2020).

Siinä missä puolueet toimivat edustuksellisen demokratian portinvartijoina (ks. Luku 3.3), viranomaisilla on samantyyppinen asema osallistuvan demokratian osalta. Viranomaisilla on toisin sanoen huomattavaa valtaa säädellä osallistumista esimerkiksi päättämällä, missä vaiheessa kuntalaiset voivat osallistua valmisteluun ja päätöksentekoon, sekä kontrolloimalla, kuinka kuntalaisten toiveet, tarpeet ja mielipiteet huomioidaan päätöksenteossa. Tutkimuksissa on kuitenkin havaittu, että suurelta osalta kuntien suunnittelijoista puuttuu osallistumisen edistämiseen tarvittava koulutus sekä osaaminen esimerkiksi julkisten kuulemisten järjestämiseksi ja suunnitelmiin annettuihin kommentteihin vastaamiseksi (Leino, 2006; Värttö, 2022; Värttö & Rapeli, 2020). Aina ei myöskään ole selvää, kenen kokemuksia ja kokemus-asiiantuntijuutta viranomaiset pitävät arvokkaana (Meriluoto & Kuokkanen, 2022).

Osallistuvan demokratian tärkeänä tavoitteena on ollut korjata edustuksellisessa demokratiassa havaittua demokratiavajetta, joka on seurausta kansalaisten osallistumisinnon hiipumisesta useissa länsimaissa (esim. Norris 2011). Yksi keskeinen kysymys osallisuuden kehittämisessä liittyy siihen, missä määrin toiminta käytännössä edistää kansalaisten ja kuntalaisten yhdenvertaisuutta. Tutkimuksista ja

selvityksistä tiedetään, että osallistumiskeinot kumuloituvat, minkä vuoksi uudenlaiset osallisuuden ja osallistumisen mallit vain vahvistavat vakiintuneita jakolinjoja aktiivien ja passiivisten välillä (Sitra 2022, 42).

Tärkeä tutkimuskysymys onkin, missä määrin osallistumattomuus on yhteydessä matalaan osallisuudenkokemukseen. Passiivisuus on demokratiassa myös oikeus, eikä rationaalisesti ajateltuna olekaan mielekästä ajatella, että moni haluaisi käyttää aikaansa poliittiseen päätöksentekoon. Mikäli juurisyy osallistumattomuudelle ei kuitenkaan piile haluttomuudessa osallistua vaan siinä, ettei olemassa olevia kanavia koeta mielekkäiksi tai niitä ei osata käyttää, osallistumattomuus muodostaa aidon demokratiavajeen. Kuitenkin perinteisten osallistumismuotojen kohdalla havaittu eriarvoisuus osallistumisessa kertaantuu myös uusien osallistumismuotojen kohdalla. Poliittisen osallistumisen kannalta tärkeät resurssit jakautuvat väestössä epätasaisesti ja esimerkiksi kaavoitusasioissa aktiiviset ja hyvin informoidut asukkaat ovat etulyöntiasemassa. He voivat olla ajoissa estämässä itselleen epämieluisia hankkeita, jotka sitten toteutetaan siellä, missä on vähemmän aktiivista vastustusta (Eranti, 2016; ks. myös Kestilä-Kekkonen & Korvela, 2017).

Sitran selvityksessä 4 000 suomalaisesta kaksi viidestä (43 %) oli täysin samaa mieltä ja viidennes (18 %) jokseenkin samaa mieltä väittämästä ”kukaan ei ole pyytänyt minua osallistumaan yhteiskunnalliseen toimintaan” (Jämsén ym., 2022, 15). On hyvin todennäköistä, että maahanmuuttaneiden kohdalla tiedon niukka välittyminen kunnista asukkaalle muodostaa erityisen suuren haasteen osallistumiselle ja mukaan on pyydetty vielä harvalukuisempaa joukkoa. Samaisessa Sitran selvityksessä vain neljä prosenttia suomalaisista oli täysin samaa mieltä ja reilu kymmenes jokseenkin samaa mieltä siitä, että vaikuttamistoimintaan on helppo osallistua ja lähes vastaava joukko ajatteli, että viranhaltijat edistävät aktiivisesti kansalaisten osallistumismahdollisuuksia omassa asuinkunnassa. Kysyttäessä asiaa päättäjiltä eli kuntien luottamushenkilöiltä ja viranomaisilta, hieman alle kaksi viidestä (38 %) oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä väittämästä, jonka mukaan viranhaltijat ja henkilöstö edistävät aktiivisesti kansalaisten osallistumismahdollisuuksia omassa kunnassa. Hätkähdyttävä tulos selvityksessä on, että viranhaltijoista vain reilu kymmenes oli edes jokseenkin samaa mieltä siitä, että kansalaisilla on yleisesti ottaen riittävät valmiudet osallistua monimutkaisia poliittisia päätöksiä koskevaan keskusteluun (Jämsén ym., 2022, 15–22).

Värttö ym. (2021) tutkivat, miten kaupunginvaltuutettujen osallistuminen vaikutti Turku keskustelelee -kansalaispaneelin työskentelyyn, miten valtuutetut kokivat osallistumisensa paneeliin, ja miten he suhtautuvat kuntalaisten suoraan poliittiseen osallistumiseen (ks. myös Grönlund ym., 2022). He havaitsivat muun muassa, että keskustelu vahvisti valtuutettujen käsitystä kuntalaisten asiantuntijuudesta sekä

kyvystä osallistua päätöksentekoon ja muodostaa valistuneita mielipiteitä. Kunta-kohtaisten osallistumisen tukemiseen tähtäävien toimenpiteiden valintaan eivät toisin sanoen vaikuta ainoastaan viranomaisten näkemykset vaan poliittisten päättäjien ja puolueiden suhtautuminen, joskin tässäkin työnjaossa voi olla paikallisia eroja.

Merkittävä osa julkishallinnon satsauksista osallistuvan demokratian kehittämiseen tapahtuu hankkeiden kautta (Kuokkanen, 2020, 2022, 2016a, 2016b). Vaikka maahanmuuttaneet ovat esimerkiksi nuorten ohella yksi keskeinen kohderyhmä julkishallinnon rahoittamissa osallistumista ja osallisuutta painottavissa hankkeissa, Kuokkasen (2022) mukaan tutkimus maahanmuuttaneista ja julkishallinnon hankkeista keskittyy työllisyys Hankkeisiin, kolmannen sektorin rooliin, kotouttamispolitiikkaan kokonaisuutena tai hankkeiden käytännön tuloksiin. Tutkimusta poliittisen ja yhteiskunnallisen osallistumisen roolista maahanmuuttaneisiin kohdistuvissa hankkeissa sen sijaan ei juuri ole.

Tätä taustaa vasten Kuokkanen (2022) selvitti, miten maahanmuuttaneiden osallistuminen ja osallisuus näyttäytyvät Suomessa toimeenpannuissa EU-hankkeissa. Hän analysoi hankkeiden julkisia kuvauksia, jotka oli julkaistu EURA 2014 -tietokannan Rakennerahastotietopalvelussa. Analysoitujen hankkeiden toteuttajista noin puolet edusti kolmatta sektoria eli järjestöjä tai säätiöitä. Vajaa viidennes toteuttajista oli erilaisia koulutus- ja opetusinstituutioita, ja vastaavasti vajaa viidennes oli kuntien toteuttamia hankkeita. Loput olivat kuntayhtymien ja maakuntien, valtion viranomaisten tai virastojen, tutkimuslaitosten tai yliopistojen sekä seurakuntayhtymien hankkeita.

Tärkeä teema sekä laajemmille kohderyhmille että vain maahanmuuttaneille suunnatuissa hankkeissa oli vertais- ja ryhmätoiminta sekä kokemusasiantuntijuus. Tämä tarkoitti käytännössä esimerkiksi maahanmuuttotaustaisten henkilöiden rekrytointia hankkeen työntekijöiksi, rohkaisemista vapaaehtoistyöhön tai kouluttamista kokemusasiantuntijoiksi tai vertaisryhmän perustamista. Yleisesti hankkeissa painottuivat eri ihmisryhmien kohtaamiset, matalan kynnyksen kohtaamispaikat ja joissain hankkeissa myös digitaalisten alustojen merkitys. Kaksisuuntaista kotoutumista tukevilla hankkeilla pyrittiin järjestämään kohtaamisia valtaväestön ja maahanmuuttaneiden välillä esimerkiksi taiteen, elämysten tai suomen kielen ja yhteiskuntatietouden oppimisen ympärillä. Yksittäisissä hankkeissa oli myös pienimuotoista vaikuttamista, kuten tulevan toiminnan suunnittelua, johon hankkeen kohderyhmä osallistui (Kuokkanen 2022).

Kuokkanen (2022) tiivistää tutkimuksensa tulokset todeten, että vaikka poliittinen osallistuminen määriteltäisiin laajasti monenlaisena kansalaisvaikuttamisena, se jää silti analysoiduissa hankkeissa minimaaliseksi. Kuokkasen mukaan tulos on samansuuntainen kuin aikaisemmassa hankkeita ja/tai julkishallinnon järjestämää osallistumista koskevassa tutkimuksessa, joissa ”hankkeiden arkinen ”puuhastelu” vastaa hyvin etäisesti demokrateorian osallistuvan ja deliberatiivisen demokratian ideaalia” (Papadopoulos & Warin, 2007).

Keskeinen tähän liittyvä kysymys on hankkeissa kehitettyjen toimintatapojen jatkuvuus (ks. myös Pikkala, 2006, 15). Kuokkasen omasta aiemmasta tutkimuksestaan tekemien havaintojen perusteella onnistuneessakin hankkeessa osallistujat usein jäävät tyhjän päälle hankkeen päättymisen jälkeen (Kuokkanen, 2016a). Vaikka hankkeissa kehitettyjen toimintamallien tulisi olla siirrettävissä muualle tai otettavissa laajemmin käyttöön, näin ei välttämättä tapahdu. Samalla hankkeet kuitenkin voivat asteittain saada aikaan muutoksia toimintakulttuurissa ja edistää toimintamallien institutionalisoitumista (Hertting & Kugelberg, 2018; Kuokkanen, 2020).

Helsingin kaupunki toteutti alkuvuodesta 2020 maaliskuulle 2021 jatkuneen kokeilun, jolla pyrittiin vahvistamaan venäjänkielisen väestön ääntä kaupungin palveluiden kehittämisessä ja päätöksenteossa. Kokeilu oli osa Sitran rahoittamaa Demokratiakokeilut 2020 -hanketta ja sen koordinoi kaupunginkanslian osallisuus ja neuvonta -yksikkö. Kokeilulla oli kolme yleisluontoista tavoitetta: (1) tiedottaa Helsingissä asuvia venäjänkielisiä tarjolla olevista suoran osallistumisen tavoista; (2) aktivoida heitä osallistumaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja vaikuttamiseen; ja (3) kehittää osallistamisen tapoja, jotka ovat skaalattavissa koko maahan ja mahdollisesti myös ulkomaille asti. Kokeilun avulla kaupunki pyrki ”oppimaan vuorovaikutuksen kohdentamisesta sekä erityispiirteistä venäjänkielisten asukkaiden kanssa sekä luomaan järjestöjen ja yhdistysten kanssa pysyviä suhteita.” Hankkeen vaikuttavuusarvioinnin laatineet Rask ja Tuominen nostavat esiin, että kokeiluhankkeet ovat tärkeä ponnahduslauta osallisuustyössä. Kuitenkin myös tämän hankkeen osalta jäätiin pohtimaan, mitä esimerkiksi venäjän ja selkosuomen käännös- ja tulkkauspalvelujen käytölle käy hankkeen jälkeen, kun vastaavia resursseja ei enää ole käytössä (Rask & Tuominen, 2021). Kuokkanen (2022) huomauttaa, että vaikka osallisuusprojektit eivät useinkaan tarjoa resursseja tai vaikuttamisen mahdollisuuksia, ne voivat tarjota yksilöille mahdollisuutta synnyttää kuulumisen tunnetta.

Valtiovarainministeriön yhteydessä toimivan avoimen hallinnon tuoreessa toimintaohjelmassa painotetaan kohtaamisten merkitystä julkisissa palveluissa periaatteella, että ”demokratia on paitsi poliittinen järjestelmä myös elämäntapa, jota voidaan vahvistaa kaikessa arjen toiminnassa” (Avoin hallinto, 2023, 5). Ohjelmassa

korostetaan kunnioittavia kohtaamisia julkisissa palveluissa, ja sen avulla toimeenpannaan Sitran aiheesta julkaiseman ”Demokraattisten kohtaamisen käsikirjan” ehdotuksia (Alhanen & Henttonen, 2023). Käsikirjassa mm. peräänkuulutetaan julkisten palveluiden ammattilaisten vastuuta ”demokraattisen yhteiskunta-kokemuksen vahvistajina”, sillä ”...demokraattista elämäntapaa on lähes mahdollista toteuttaa perheissä, työpaikoilla, kouluissa, naapurustoissa ja vapaa-ajan harrastuksissa, jos ne eivät saa suojaa ja tukea demokraattiselta valtiomuodolta” (mt. 9).

Myös Etnisten suhteiden neuvottelukunnan asettama MOVA-työryhmä julkaisi vuonna 2022 raportin, joka sisälsi työryhmän näkemyksen monikielisten ja maahanmuuttotasaisten suomalaisten yhteiskunnallisen osallistumisen nykytilasta, osallistumisen esteistä ja hyvistä käytännöistä, sekä useita suosituksia kyseisen vähemmistöryhmän aseman parantamiseksi yhteiskunnallisina vaikuttajina (Seikkula & Maury, 2022). MOVA-työryhmän tunnistamat kehittämistarpeet viranomaistyössä liittyvät:

- selko- ja monikieliseen vaaliviestintään
- oikeuksista ja vaikuttamiskeinoista tiedottamiseen (myös heille, jotka eivät ole kotoutumislaisia tarkoitettuja kotoutuja-asiakkaita)
- mahdollisuuksiin vaikuttaa vaalien välillä (yhdenvertainen pääsy tietoon, aloitteiden tekemiseen, palveluiden suunnitteluun, toiminnan kehittämiseen, toimeenpanoon sekä palautteen antoon ja toiminnan arviointiin)
- maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten omien järjestöjen ja heidän edustukseensa kohdennettujen toimielinten ja neuvottelukuntien toimintaedellytysten ja vaikuttamistyön tukemiseen
- vihapuheen torjumiseen ja rakentavan keskustelukulttuurin edistämiseen
- sekä laajasti yhdenvertaisuussuunnittelun tehostamiseen.

Yksi tärkeä kysymys, jota toistaiseksi on tutkittu vasta vähän, on se, miten maahanmuuttaneita ja etnisiä vähemmistöjä osallistetaan ja kuullaan lainsäädäntö-hankkeiden valmistelussa. Kuulemisella tarkoitetaan eri sidosryhmien näkemysten, tietojen ja kokemusten hankkimista valmisteltavana olevasta lakiesityksestä. Kuulemisen tavoitteena on pyrkiä selvittämään asiaan liittyvät erilaiset näkökohdat, vaikutukset ja käytännön toteuttamismahdollisuudet (Uusikylä ym., 2023, 32). Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että suurimpia järjestöjä sekä vakiintuneita instituutioita, kuten elinkeinoelämää ja työntekijöitä edustavia järjestöjä, kuullaan tiiviisti päätösvalmistelussa, ja ne ovat myös tyytyväisimpiä asemaansa valmistelussa. Sen sijaan pienemmät järjestöt sekä erilaisia ihmisryhmiä ja ammattikuntia

edustavat järjestöt sekä vapaa-ajan järjestöt eivät koe pääsevänsä osallistumaan valmisteluun yhtä hyvin (Vesa & Kantola, 2016). Voidaankin kysyä, tunnistavatko ministeriöiden viranomaiset myös ne haavoittuvassa asemassa olevat sidosryhmät, joilla ei välttämättä ole omaa edustusta järjestökentällä?

Parhaillaan käynnissä olevassa Helsingin yliopiston, Turun yliopiston ja Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen SILE-hankkeessa¹⁰ tutkitaan mm. ei-kansalaisten, eli Suomen kansalaisuutta vailla olevien henkilöiden, osallisuutta ja osallisuuden edistämistä lainvalmistelussa. Hankkeen tutkijat ovat toteuttaneet esimerkiksi kuulemis-pilotin oleskelulupaprosessista Suomeen alaikäisenä tulleiden nuorten keskuudessa ja listanneet sen pohjalta useita politiikkasuosituksia siitä, miten kuuleminen tulisi käytännössä järjestää. Näiden joukossa on mm. suositus siitä, että kuulemis-tilaisuuden muoto tulee valita kuultavan ryhmän mukaan (Alitalo ym., 2023). Myös lainvalmisteluprosessin laatuindikaattoreita hahmotelleet Uusikylä ym. (2023, 83) huomauttavat, että nykyisenkaltainen juridistyylinen hallituksen esitysteksti ei sovellu yhtä hyvin tavallisten kansalaisten kuin asiantuntijoiden tai aiheeseen jollakin tavalla perehtyneiden tahojen lausuttavaksi, sillä hallituksen esityksen sisältöä ei välttämättä ymmärretä riittävän hyvin. Ylipäätään kirjallinen kuuleminen ei siis välttämättä sovellu kaikille sidosryhmille. Lisää tutkimusta tarvittaisiinkin siitä, tiedotetaanko ja otetaanko sidosryhmiä mukaan oikea-aikaisesti, ja ovatko kuulemis-menettelyt monipuolisia ja saavutettavia.

Lisäksi on syytä muistaa, että viranomaisten toimintaa ohjataan poliittisesti. Siinä missä puolueilla on erilainen suhtautuminen esimerkiksi kaupunkisuunnittelun linjoihin – tuleeko esimerkiksi lähiöitä kehittää ja miten – niillä voi olla myös erilainen näkemys siitä, kuinka paljon resursseja kaupunkilaisten ja kuntalaisten aktiivisen osallistumisen tukemiseen tulisi kohdentaa. Tunnistaen puolueiden erot maahanmuuttopoliittisissa näkemyksissä, etenkin maahanmuuttaneiden – toisin kuin vaikkapa nuorten – osallistumisen tukeminen on todennäköisesti puolueita jakava kysymys varsinkin siinä tapauksessa, että osallistamistoimenpiteet vaativat merkittävästi rahaa ja muita resursseja.

Jakolinjat maahanmuuttaneiden osallistumisen tukemisessa voivat kulkea puolueiden välillä, jolloin keskeisenä tutkimuskysymyksenä on esimerkiksi paikallisten poliittisten voimasuhteiden vaikutus maahanmuuttaneiden osallistumisen kehittämiseen. Toisaalta jakolinjat kulkevat myös puolueiden sisällä tarkoittaen, että osa puolueen valtuutetuista voi suhtautua myönteisesti osallistuvan demokratian kehittämiseen ja osa kriittisesti, etenkin jos kehittämishankkeiden koetaan olevan pois

10 Silent Agents Affected by Legislation (www.hiljaisettoimijat.fi)

muilta väestöryhmiltä. Kaupunkipoliittisesti tärkeät kysymykset puolueittain voivat toisin sanoen määrittää maahanmuuttaneiden poliittis-yhteiskunnallisen osallistumisen tukemista paikallisesti, mikä korostaa maahanmuuttaneiden poliittisen edustuksen merkitystä myös poliittisina päättäjinä. Siten olisi tärkeää selvittää, millaiset paikalliset olosuhteet – muutkin kuin vain kunnan koko ja maahanmuuttaneiden osuus väestöstä – heijastuvat päättäjien näkemyksiin maahanmuuttaneiden osallistumisen kehittämisestä.

3.3 Maahanmuuttaneiden poliittis-yhteiskunnallisen osallistumisen tukeminen puolueissa

Maahanmuuttaneet ja etniset vähemmistöt ovat aliedustettuina ehdokaslistoilla ja siten myös poliittisina päättäjinä Suomessa kuten myös muualla, mikä muodostaa merkittävän demokratiavajeen (Bloemraad & Schönwälder, 2013; Seikkula & Maury, 2022; Zapata-Barrero, 2017). Poliittisen aliedustuksen ymmärtämiseksi tulee tarkastella niin kutsuttua poliittisen rekrytoitumisen prosessia eli niitä vaiheita, jotka johtavat poliittisten edustajien valintaan. Tutkimuksessa näitä vaiheita on hahmotettu suppilomaisena, portaittaisena tai pyramidinomaisena seuloutumisprosessina (Norris & Lovenduski, 1995). Portaiden tai askelten tarkka määrä riippuu vaalijärjestelmästä, mutta useimmiten tutkijat mainitsevat seuraavat neljä vaihetta: ensimmäisellä portaalla ovat kaikki vaalikelpoiset henkilöt; toisella portaalla ovat paitsi vaalikelpoiset myös ehdokkuudesta kiinnostuneet; kolmannessa vaiheessa ovat ne, jotka puolueet ovat nimittäneet ehdokaslistoilleen ja viimeisellä, ylimällä portaalla ovat äänestäjien vaaleissa valitsevat poliittiset edustajat. Tässä viitekehyksessä tutkijat puhuvat niin kutsutuista ehdokkaiden tarjontaan ja kysyntään liittyvistä selitysmalleista. Ehdokastarjontaan keskittyvät selitysmallit pohtivat sitä, miksi osa vaalikelpoisista kiinnostuu ehdokkuudesta ja läpäisee puolueiden valinta-seulan. Kysyntään liittyvät selitysmallit puolestaan tarkastelevat sekä puolueiden että äänestäjien toiveita eli sitä, millaisia ehdokkaita puolueet haluavat listoilleen ja millaisia ehdokkaita äänestäjät suosivat vaaleissa (ks. myös Lovenduski, 2016).

Maahanmuuttaneiden ja etnisten vähemmistöjen poliittisen edustuksen kannalta keskeinen kysymys on, missä määrin puolueet aktiivisesti tavoittelevat näihin ryhmiin kuuluvia mukaan toimintaansa ja myös ehdokkaikseen vaaleissa. Ehdokaslistojen on sanottu olevan puolueiden ”julkiset kasvot” ilmentäen sitä, keiden etua puolueet yhteiskunnassa ajavat (Katz, 2001, 278). Vähemmistöehdokkaiden ehdokkaaksi nimittäminen toisin sanoen lähettää valitsijoille signaalin puolueen arvomaailmasta ja halusta edustaa myös näiden ryhmien intressejä, joskin useat

tutkimukset ovat osoittaneet, että vähemmistöehdokkaat, kuten naiset ja nuoret, on suljettujen listojen järjestelmissä sijoitettu alhaisille listapaikoille, joilta on hyvin epätodennäköistä tulla valituksi (Dancygier ym., 2021).

Niin kansainvälisessä kuin Suomeakin koskevassa tutkimuksessa on selvästi osoitettu, että puolueiden käsitys niin kutsutusta ideaaliehtokkaasta on ahdas, mikä tarkoittaa, että puolueet suhtautuvat varauksella sellaisiin ehdokasedokkasiin, jotka poikkeavat ”valkoihoisen, korkeasti koulutetun ja keski-ikäisen heteromiehen normista” (Durose ym., 2013; Sipinen & Seikkula, 2022; Sobolewska, 2013). Vastaavasti on havaittu, että vähemmistöjen deskriptiivinen edustus ehdokaslistoilla vahvistuu, mikäli puolueen ehdokasvalinnasta vastaava henkilö itsekin kuuluu rodullistettuun vähemmistöön (Tolley, 2019).

Suhteellista vaalitapaa hyödyntävän Suomen vaalijärjestelmässä ehdokaslistojen tasapainottaminen eli moninaisista taustoista tulevien ehdokkaiden asettaminen on yksi keskeinen osa vaalistrategiaa, sillä vain siten puolueet voivat saada ääniä eri väestöryhmiltä (Arter, 2013; Kuitunen, 2000; Sipinen, 2021b; Sipinen & Koskimaa, 2020). Ehdokaslistaa kootessaan puolueiden strategiaan heijastuvat käsitykset ”voittavasta listasta” eli siitä, millaisten ehdokkaiden puolueet olettavat saavan kannatusta. Lisäksi ehdokashankintaan heijastuvat puolueen oma ideologia ja näkemykset siitä, minkä väestöryhmien etua se yhteiskunnassa ajaa. Kolmanneksi puolueiden on myös huolehdittava sisäisestä yhtenäisyydestään ja pohdittava, seuraako esimerkiksi maahanmuuttotauustaisen ehdokkaan nimittämisestä ristiriitoja puolueen sisällä (Da Fonseca, 2011; Hazan & Rahat, 2010; Sipinen, 2021b, 43–46; Zapata-Barrero, 2017).

Puolueet toimivatkin edustuksellisissa demokratioissa keskeisinä portinvartijoina (Michon & Vermeulen, 2013; Zapata-Barrero, 2017). Esimerkiksi Suomessa ne vastaavat lähes kokonaan vaalien ehdokasasettelusta niin paikallisissa kuin valtiollisissa vaaleissa esivaliten sen joukon, jonka keskuudesta äänestäjät valitsevat edustajansa (Kuitunen, 2000; Sipinen, 2021b; Sipinen & Koskimaa, 2020). Ehdokasasettelu ja -hankinta ovat pitkälti puolueiden sisällä tapahtuvia ei-julkisia prosesseja, joita on luonnehdittu myös puoluepolitiikan ”salaiseksi puutarhaksi” (Bjarnegård & Kenny, 2015; Gallagher & Marsh, 1988). Niistä ei siis ole ulkopuolisille tarjolla juuri muita julkisia asiakirjoja kuin puolueiden lopulliset ehdokaslistat.

Niin kansainvälisessä (Deiss-Helbig, 2019; Durose ym., 2013; Sobolewska, 2013; Van Der Zwan ym., 2019) kuin kotimaisessa tutkimuksessa (Sipinen, 2019, 2021b; Sipinen & Seikkula, 2022) on haastatteluin ja kyselyin osoitettu, että puolueiden ehdokashankinnasta vastaavien henkilöiden omat käsitykset

monikulttuurisuudesta samoin kuin heidän elinpiirinsä ja henkilökohtaiset tuttavuutensa ohjaavat väistämättä sitä, kuinka avoimia he ovat etniseen tai maahanmuuttotaustaiseen vähemmistöön kuuluvien rekrytointia kohtaan.

Suomalaisissa puolueissa myös pohditaan usein sitä, kuka on paras henkilö otta-
maan yhteyttä ehdokasehdokkaaseen. Useimmiten se on henkilö, jolla entuudestaan on jokin side rekrytoitavaan. Mikäli puolueiden verkostot eivät kata eri etnisiä ryhmiä ja mikäli ehdokasrekrytoinnista vastaavat ainoastaan valtaväestöön kuuluvat henkilöt, vähemmistötaustaisten ehdokkaiden tavoittaminen koetaan hankalaksi ja etäiseksi (Sipinen, 2021b). Sosiaalisissa verkostoissa rakentuu myös luottamuspääomaa, joka on keskeistä puolueiden ehdokasasettelussa (Sipinen, 2019), sillä kuten aiemmin todettiin, ehdokkaat ovat puolueiden ”julkiset kasvot”, ja puolueet haluavat varmistua siitä, että ehdokasjoukko on arvoiltaan (riittävän) sitoutunut puolueen linjaan.

Ylipäätään sitä, että poliittiset päättäjät tulevat eri yhteiskuntaryhmistä, pidetään edellytyksenä eri väestöryhmien äänen kuulumiselle päätöksenteossa. Siten myös maahanmuuttaneiden ja etnisten ja/tai rodullistettujen vähemmistöjen edustus ehdokkaina ja päättäjinä on hyvin tärkeää. Teoriassa väestössä esiintyvät mielihiteet voisivat tulla edustetuiksi myös ilman että edustajien henkilökohtaiset ominaisuudet vastaavat peilikuvanomaisesti edustettavan joukon ominaisuuksia, kuten etnistä taustaa (esim. Donovan, 2012). Käytännössä edustajien henkilökohtaisilla ominaisuuksilla on tutkimuksessa kuitenkin havaittu olevan vaikutusta politiikan sisältöön. Esimerkiksi Karen Birdin (2011) tutkimus Kanadan parlamentin alahuoneesta havainnollistaa, kuinka niin kutsuttuihin näkyviin vähemmistöihin kuuluvat edustajat nostavat esiin vähemmistöille keskeisiä kysymyksiä muita edustajia enemmän. Myös Daniel M. Butlerin ja David E. Broockmanin (2011) havainnot Yhdysvalloista osoittavat, että valtaväestöön kuuluvat ja vähemmistötaustaiset päättäjät suhtautuvat eri tavoin vähemmistötaustaisiin äänestäjiin: valkoiseen enemmistöön kuuluvat päättäjät jättivät vähemmistöedustajia useammin vastaamatta sähköpostiin, jonka he olettivat tulleen mustaan väestöön kuuluvalta äänestäjältä.

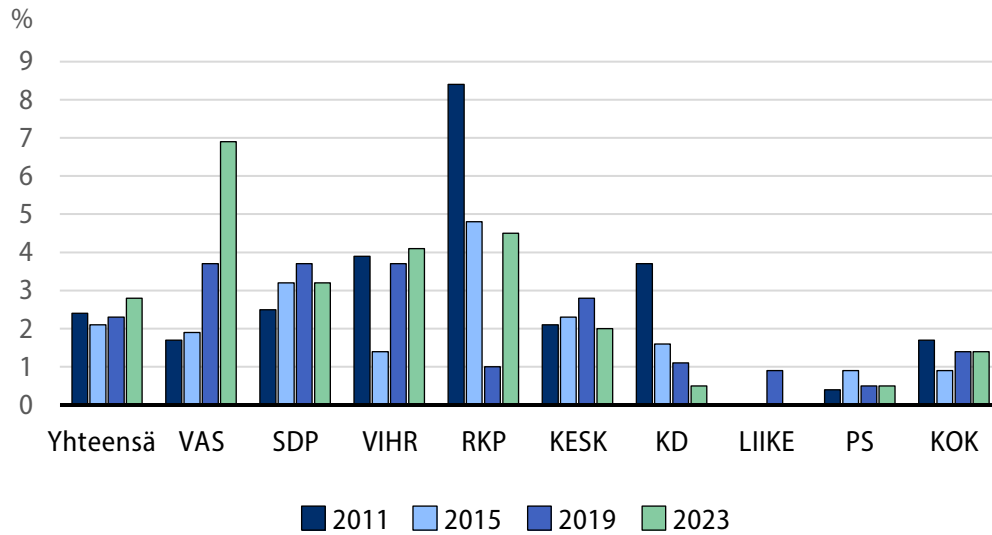
Monet maahanmuuttaneet ja/tai etniseen vähemmistöön kuuluvat myös kokevat, että heidän etuaan voi asianmukaisesti edustaa vain henkilö, jolla on samankaltainen vähemmistötausta (Mansbridge, 1999; Phillips, 1993). Representaatioilla siis on väliä, kuten tuli esille myös syksyllä 2022 järjestetyissä, sisäministeriön koordinoimissa Maahanmuuttodialogeissa. Moni dialogeihin osallistunut maahanmuuttanut uskoi, että moninaisten ihmisten ja heidän tarinoidensa näkeminen yhteiskunnan eri kentillä – mediassa, taiteessa, eri ammateissa, viranomaisina ja päättäjinä – on tärkeää osallisuuden kokemuksen syntymiselle. Tämä koskee

myös politiikkaa ja yhteiskunnallista vaikuttamista: ”maahanmuuttajien täytyy olla mukana tekemässä heitä koskevia ja heihin vaikuttavia suunnitelmia ja päätöksiä” (Henttonen & Alhanen, 2023, 48–49; ks. myös Turun kaupunginteatteri & Cultura säätiö, 2022).

Zapata-Barrero (2017) huomauttaa, ettei paikallisista eroista johtuen voida yleismaailmallisesti sanoa, liittyykö puolueiden sijoittuminen esimerkiksi vasemmisto-oikeisto-akselilla niiden suhtautumiseen maahanmuuttoa ja monikulttuurisuutta kohtaan tai etenkään siihen, miten puolueet suhtautuvat maahanmuuttotautaitaisten ehdokkaiden nimittämiseen. Toisin sanoen yleinen puhe esimerkiksi yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvosta ei automaattisesti tarkoita aktiivista vähemmistöehdokkaiden rekrytointia. Suomessa puolueiden sijoittuminen vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle ja liberaali-konservatiivi-ulottuvuudelle on kuitenkin heijastunut siihen, kuinka aktiivisesti ne ovat nimittäneet vieraskielisiä ehdokkaita (kuviot 1 ja 2). Kiinnostava havainto onkin, että esimerkiksi vuoden 2017 kuntavaaleissa vihreiden ja vasemmistoliiton vieraskieliset ehdokkaat olivat arvoiltaan selvästi puolueiden suomen- ja ruotsinkielisiä ehdokkaita konservatiivisempia (Sipinen, 2021b, 199). Toisin sanoen puolueiden suhtautuminen vähemmistöihin voi nousta keskeiseksi valintakriteeriksi niiden edustaman ideologian ja poliittisen agendan rinnalle.

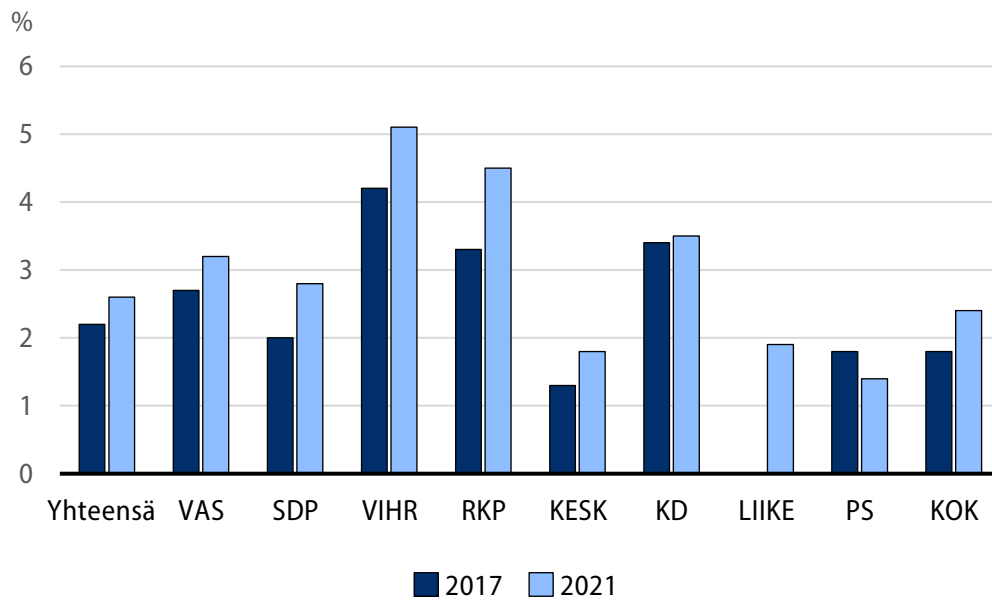
Jatkossa tarvitaankin lisää tutkimusta siitä, miten eri puolueissa huomioidaan väestön moninaistuminen ja ryhdytäänkö niissä systemaattisiin toimenpiteisiin maahanmuuttaneiden ja etnisten vähemmistöjen houkuttelemiseksi äänestäjiksi, puolueen jäseniksi ja ehdokaslistoille. Vähemmistöön kuuluvat ovat valtaväestöön verrattuna suuremmassa vaarassa joutua esimerkiksi ennakkoluulojen ja vihapuheen tai jopa väkivallan kohteeksi – etenkin jos he julkisuudessa puolustavat vähemmistöjen oikeuksia (Basile ym., 2019; Monnier ym., 2022; Paasch-Colberg ym., 2021; Saresma ym., 2022). Siten puolueiden aktiiviset toimenpiteet syrjinnän ehkäisemiseksi niin puolueiden sisällä kuin vaalikentillä nousevat tärkeiksi vetäviksi tekijöiksi, kun vähemmistöön kuuluvat harkitsevat omaa poliittista kotiaan.

Kuvio 1. Vieraskielisten ehdokkaiden osuus puolueittain eduskuntavaaleissa 2011–2023.

Lähde: SVT, 2023a.

Kuvio 2. Vieraskielisten ehdokkaiden osuus puolueittain kuntavaaleissa 2017–2021.

Lähde: Sipilén ja Kestilä-Kekkonen, 2022.

4 Maahanmuuttaneiden poliittis-yhteiskunnallinen osallistuminen Suomessa

Maahanmuuttaneiden poliittis-yhteiskunnallisesta osallistumisesta Suomessa on tarjolla tietoa vuosi vuodelta enemmän. Suomessa etenkin rekisteripohjaista tietoa aiheesta on tarjolla tutkijoiden käyttöön huomattavasti laajemmin kuin monissa muissa maissa. Viime vuosina Suomessa on toteutettu myös muutamia laajempia ja väestötasolla riittävän edustavia kyselytutkimuksia¹¹, jotka tarjoavat mahdollisuuksia maahanmuuttaneiden poliittis-yhteiskunnallisen osallistumisen ja osallisuuden yleisempien trendien tarkasteluun. Näitä kyselytutkimuksia ei kuitenkaan ole suunniteltu varta vasten juuri poliittis-yhteiskunnallisen osallistumisen tutkimukseen, minkä vuoksi tulevaisuudessa on tarpeen myös kyselytutkimuksin selvittää etenkin psykologisen poliittisen kiinnittymisen eri osa-alueiden ilmenemistä eri maahanmuuttotautaisissa ryhmissä ja tutkia niiden yhteyttä osallistumiseen. Laadullista tutkimusta Suomessa on tehty toistaiseksi lähinnä kansalaisyhteiskuntaan osallistumisesta. Seuraavissa alaluvuissa kootaan olemassa olevaa tietoa maahanmuuttaneiden poliittis-yhteiskunnallisesta osallistumisesta Suomessa. Mukaan on otettu ne osallistumisen muodot, joista tietoa on eniten saatavilla.

11 THL:n toteuttamissa FinMonik ja MoniSuomi -kyselytutkimuksissa on mukana poliittis-yhteiskunnallisen osallistumisen indikaattoreita. FinMonikissa on kysytty äänestämässä käymisestä ja järjestöosallistumisesta, MoniSuomessa poliittisen osallistumisen indikaattoreita on mukana hieman laajemmin (ml. osallistuminen mielenosoitukseen, kansalaisaloitteen allekirjoittaminen, vaikuttaminen ostopäätösten kautta). Lisäksi E2 tutkimuksen Taloustutkimuksella teettämässä, vuosien 2018–2019 vaihteessa kerätyssä ”Pääkaupunkiseudun viiden suurimman vieraskielisen ryhmän arvot, asenteet ja identiteetit 2018–2019” kyselytutkimuksessa on useita psykologista poliittista kiinnittymistä kuvaavia muuttujia samoin kuin useita arvo- ja asennemuuttujia (Pitkänen ym., 2019). Tämä kysely on nimensä mukaisesti edustava vain pääkaupunkiseudulla asuvien kieli-ryhmien osalta.

4.1 Äänestäminen

Vaikka nykytutkimuksessa poliittinen osallistuminen määritellään lähes aina laajasti, äänestysosallistumisen rooli on edelleen kiistaton edustuksellisen demokratian näkökulmasta (Bäck & Serup Christensen, 2020; Kestilä-Kekkonen & Korvela, 2017; Theocharis & Van Deth, 2017, 94). Aidosti demokraattisissa valtioissa äänioikeus on keskeinen perusoikeus, jonka kautta kansalaiset voivat yleisissä vaaleissa vaikuttaa suoraviivaisesti maansa harjoittamaan politiikkaan. Siten maahanmuuttaneiden ja heidän jälkeläistensä äänestysosallistumisen seuraaminen on yksi keskeinen poliittisen integraation mittari.

Suomessa äänioikeus valtiollisissa vaaleissa rajautuu täysi-ikäisiin maan kansalaisyliin, mutta muissa vaalityypeissä myös muut maassa riittävän pitkään asuneet täysi-ikäiset ovat äänioikeutettuja. EU:n ja Pohjoismaiden kansalaisten osalta oikeuteen äänestää kunta- ja aluevaaleissa riittää, että henkilöllä on ollut virallinen kotikunta Suomessa 51 päivää ennen vaalia. Muiden maiden kansalaiset saavat äänestää, jos heillä on ollut kotikunta Suomessa kahden vuoden ajan.

Äänestysaktiivisuutta voidaan tutkia sekä rekisteri- että kyselyaineistoin, mutta kyselyaineistoille on tyypillistä äänestämässä käyneiden vastaajien merkittävä yli-edustus. Tämä johtuu yhtäältä poliittista osallistumista koskevien kyselyaineistojen yleisestä vinoutumisesta siten, että yhteiskunnallisista asioista keskimääräistä kiinnostuneemmat osallistuvat niihin muita aktiivisemmin. Maahanmuuttotaustaisten ja kielivähemmistöön kuuluvien vastaajien tavoittaminen kyselytutkimuksiin on selvästi hankalampaa kuin valtaväestön, minkä vuoksi on todennäköistä, että näihin ryhmiin kuuluvien kyselyvastaajien joukossa on vielä korostuneemmin yhteiskunnallisesti aktiivisia henkilöitä (Weiste-Paakkanen ym., 2017). Toinen kyselyaineistojen ongelma on, että monet äänestämättä jättäneet väittävät kyselyissä käyneensä äänestämässä, koska pitävät tällaista vastausta sosiaalisesti hyväksyttävänä (ks. esim. Karp & Brockington, 2005).

Maahanmuuttaneiden – kuten muunkin väestön – äänestysaktiivisuudesta saadaan luotettavimmin tietoa oikeusministeriön ylläpitämästä sähköisestä äänioikeusrekisteristä. Näin on siitä huolimatta, että ko. rekisteristä ei saada äänestystietoja kattavasti kaikilta äänestysalueilta, mikä on ongelmallista etenkin ulkomaalaistaustaisten ryhmien äänestysaktiivisuuden tarkastelussa, koska rekisteritietoja ei tähän saakka ole ollut saatavilla kattavasti esimerkiksi Helsingin vaalipiiristä, jonka alueella asuu merkittävä osuus vaalien ulkomaalaistaustaisista äänioikeutetuista (SVT, 2017, 2018, 2019a, 2019b, 2021). Tilastokeskus pystyy lisäksi yhdistämään

sähköiseen äänioikeusrekisteriin laajasti yksilöiden sosioekonomista taustaa kuvaavia tietoja muista rekistereistä, joskin esimerkiksi tiedot ulkomailla suoritetuista tutkinnoista ovat olleet puutteellisia.¹²

Tilastokeskus on 2010-luvulta lähtien julkaissut kieliryhmäkohtaisia äänestystietoja myös vieraskielisten ja ulkomaalaistaustaisten osalta. Taulukkoon 3 on koottu äänestystietoja kieliryhmittäin viimeisimmistä eduskunta-, kunta-, alue-, europarlamentti- ja presidentinvaaleista. Siitä nähdään, että vieraskielisten äänestysaktiivisuus on merkittävästi valtaväestöä matalampaa kaikissa vaaleissa, siis myös valtiollisissa vaaleissa, joissa äänestäminen edellyttää Suomen kansalaisuutta. Toisin sanoen moni Suomen kansalaisuutta hakenut ja sen saanut jättää äänestämättä.

Lisäksi kieliryhmien välillä on havaittavissa suuria eroja. Siinä missä esimerkiksi vironkielisistä äänesti kuntavaaleissa 2017 ja 2021 vain noin yksi kymmenestä, somalinkielisten äänestysprosentti kyseisissä vaaleissa oli merkittävästi korkeampi. Kiinnostava havainto tosin on, että somalinkielisten äänestysaktiivisuus oli korkea etenkin kuntavaaleissa 2017 ja eduskuntavaaleissa 2019, mutta laski seuraaviin kunta- ja eduskuntavaaleihin. Tämä voi liittyä esimerkiksi vaalikohtaisiin tilanteisiin, kuten innostavaksi koettuun ehdokastarjontaan ja äänestäjien aktiiviseen mobilisointiin. On kuitenkin syytä muistaa, että suurin osa Suomen somalinkielisistä asuu Helsingissä¹³, josta äänestystietoja ei ole kattavasti saatavilla.

Suomessa on jo jonkin verran tutkittu rekisteriaineistoin maahanmuuttaneiden äänestysaktiivisuutta (Pirkkalainen ym., 2016; Sipinen, 2021a; Sipinen & Wass, 2018; Valaste & Wass, 2019; Wass ym., 2015; Wass & Weide, 2015). Rekisteriaineistoin on muun muassa osoitettu, että turvatumpi sosiaalinen asema (kuten korkeampi tulotaso ja ammattiasema), suurperheen vanhemmuus, avioituminen syntyperäisen Suomen kansalaisen kanssa ja lähtömaan korkeampi demokraattisuuden aste ovat positiivisesti yhteydessä äänestämisen todennäköisyyteen useissa ryhmissä (Sipinen, 2021a; Valaste & Wass, 2019; Wass & Weide, 2015). Kuitenkin esimerkiksi somalialaistaustaiset ovat äänestäneet aktiivisesti kuntavaaleissa huolimatta muita ryhmiä alhaisemmasta tulotasostaan tai siitä, ovatko he Suomen kansalaisia vai eivät (Pirkkalainen ym., 2016; Sipinen, 2021a).

12 Tälläkin hetkellä Tilastokeskus pyrkii parantamaan tutkintorekisterin tietoja, ks. esim. käynnissä oleva tutkimus *Tutkintorekisterin täydentäminen 2023* (<https://www.stat.fi/kyselyt/kouluk>).

13 Esimerkiksi vuoden 2022 lopussa somalinkielisiä asui Suomessa 24 650, ja heistä yli puolet asui Helsingissä (SVT, 2023c).

Sosiaalinen, kulttuurinen ja identiteettipohjainen kotoutuminen jäävätkin rekisteritarkasteluiden ulkopuolelle, samoin kuin vaalien tilannekohtaiset tekijät, kuten valovoimaiset ehdokkaat tai onnistuneet vaalikampanjat, jotka voivat osaltaan selittää korkeaa äänestysaktiivisuutta eri ryhmissä. (Samaan) etniseen vähemmistöryhmään kuuluvien valitsijoiden mobilisointia helpottaa vahva ryhmäidentiteetti ja sosiaalinen pääoma (Akhtar & Peace, 2019; Fennema & Tillie, 1999, 2001; Jacobs ym., 2004; Michon & Vermeulen, 2013) sekä esimerkiksi keskittyminen samoille asuinalueille tai samoihin kuntiin. Toistaiseksi näitä tekijöitä ei Suomen osalta ole kuitenkaan tutkittu. Näin ollen, vaikka kyselytutkimukset eivät anna rekisteritietoihin verrattuna luotettavaa tietoa äänestysaktiivisuuden tasosta eri ryhmissä, ne ovat kuitenkin esimerkiksi laadullisten haastatteluiden lisäksi ainoa keino saada tietoa siitä, miten yksilöiden arvot ja asenteet, hyvinvointi ja muut elämäkokemukset vaikuttavat äänestämiseen.

Taulukko 3. Äänestysaktiivisuus eri vaalityypeissä rekisteröidyn äidinkielen mukaan (%).

Rekisteröity äidinkieli	EK-vaalit 2023*	EK-vaalit 2019	Kunta- vaalit 2021	Kunta- vaalit 2017	Aluevaalit 2022*	Eurovaalit 2019	Pres. vaali 2018	Rekist. äidinkieli väestössä 31.12.2022 (lkm.)
suomi, saame	71,5	71,8	55,1	58,9	48,8	40,7	69,7	4 780 926
ruotsi	76,5	78,8	65,8	70,9	59,0	53,4	74,8	287 052
venäjä	40,0	36,7	18,9	19,7	12,8	14,8	40,0	93 535
viro, eesti	50,7	50,3	12,5	11,1	8,1	23,0	49,4	50 318
arabia	33,1	34,9	34,3	28,6	13,5	13,9	30,3	39 069
englanti	55,5	56,3	34,4	32,8	25,9	35,7	50,5	29 448
somali	34,1	52,7	39,1	53,0	17,0	15,5	18,6	24 647
farsi, persia	36,8	34,0	27,0	29,6	13,0	14,7	31,3	18 097
kurdi	33,3	37,5	28,2	31,4	15,7	12,1	27,0	16 603
kiina	-	30,7	14,8	20,1	9,3	17,2	27,6	15 735
albania	18,9	20,8	18,6	24,8	11,1	6,3	17,4	15 576
vietnam	29,3	30,3	17,2	16,4	7,5	9,9	20,7	13 138
thai	47,2	48,6	30,0	28,5	17,5	24,7	44,6	11 274
turkki	39,2	47,1	32,6	-	16,4	21,9	-	10 913
espanja	50,1	53,9	31,8	31,3	19,7	29,2	55,2	10 600
saksa	-	74,5	47,7	50,0	37,9	62,8	69,6	7 611
Vieraskieliset yhteensä	39,1	40,0	23,0	23,9	14,5	18,3	37,5	495 992
Vaalien äänestysprosentti **	72,0	72,1	55,1	58,9	47,5	42,7	69,9	-

Lähde: SVT, 2017, 2018, 2019a, 2019b, 2021.

* Tilastokeskuksen tutkijalle pyynnöstä toimittamat äänestysprosentit.

** Eduskunta- ja presidentinvaaleista Suomessa asuvien äänioikeutettujen osalta.

Kyselytutkimuksiin pohjautuvaa tuoretta tietoa maahanmuuttaneiden äänestämistä Suomessa on saatavissa esimerkiksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen keräämistä FinMonik (2018–2019) ja MoniSuomi (2022–2023) -kyselyaineistoista. FinMonik-aineistosta (Kuusio ym., 2020) ilmenee, että maahanmuuttaneiden keskuudessa yleisin äänestämättä jättämisen syy on tiedon puute, ja että erityisen merkittävää tämä oli Aasiasta tulleille miehille ja naisille (ks. myös Jutila Roon, 2016, 7–8; Ramboll Management Consulting Oy, 2013; Sipinen, 2021b, 264). Muita yleisiä syitä olivat myös alhainen kiinnostus vaaleja kohtaan, vaikeus löytää sopiva ehdokas ja epäluottamus politiikkaa kohtaan (Kuusio ym., 2020). Seppänen ym. (2021) ovat havainneet samalla aineistolla, että perhesyistä Suomeen muuttaneiden äänestysaktiivisuus oli korkeampaa verrattuna työn vuoksi Suomeen muuttaneisiin. Myös suomen tai ruotsin kielen taito oli selvästi yhteydessä äänestämiseen: mitä parempi kielitaito, sitä todennäköisemmin kertoi äänestäneensä.

Kuitenkin nämä kyselytutkimukset – vaikka ovatkin laadukkaita edustavuutensa suhteen – sisältävät vain rajallisesti poliittista kiinnostusta mittaavia kysymyksiä. Siten Suomessakin olisi tarkoituksenmukaista toteuttaa laaja, maahanmuuttaneiden poliittisia arvoja, asenteita ja käyttäytymistä kartoittava kyselytutkimus eri maista Suomeen muuttaneille – tai ainakin suurimmille ryhmille. Esimerkiksi Iso-Britanniassa (Heath, 2013; Howat ym., 2012), Saksassa (Goerres ym., 2023) ja Hollannissa (Spierings & Vermeulen, 2023) on kerätty vastaavat erilliskyselyt maahanmuuton myötä syntyneiden vähemmistöjen keskuudessa osana laajempia koko väestölle tehtäviä vaalikyselyjä¹⁴. Suomen vaalitutkimuskonsortio on koonnut kattavasti tietoa valitsijoiden arvoista, asenteista ja äänestyskäyttäytymisestä eduskuntavaalien jälkeen kerätyillä kyselyillä vuodesta 2003 lähtien jokaisena vaalivuonna, joten myös Suomessa maahanmuuttaneiden erilliskysely olisi luontevaa toteuttaa kansallisen eduskuntavaalitutkimuksen yhteydessä.

Rekisteriaineistojakin on mahdollista hyödyntää maahanmuuttaneiden ja heidän jälkeläistensä vaaliosallistumisen tarkasteluun nykyistä monipuolisemmin. Etenkään toisen polven äänestysaktiivisuutta ja siihen vaikuttavia tekijöitä ei vielä Suomen osalta ole tutkittu. Lukuisissa tutkimuksissa on osoitettu vanhempien maahanmuuttotaustalla olevan erilaisia ylisukupolvisia vaikutuksia esimerkiksi lasten koulutuspolkuihin (esim. Kilpi, 2010), joten rekisteriaineistoja tulisi jatkossa hyödyntää myös poliittisen osallistumisen ylisukupolvisten vaikutusten analyysiin (ks.

14 The Ethnic Minority British Election Survey (EMBES), Immigrant German Election Study (IMGES), Dutch Ethnic Minority Elections Study (DEMES).

Gidengil ym., 2021). Rekisterianalyysien luotettavuus myös kasvaisi entisestään, mikäli sähköinen vaalilista otettaisiin käyttöön myös suurimmissa kaupungeissa, kuten Helsingissä ja Espoossa, joissa suuri osa Suomeen muuttaneista asuu.

Kuten aiemmin tuotiin esille, tiedon puute on keskeinen maahanmuuttaneiden poliittis-yhteiskunnallisen osallistumisen este. Vaaleissa äänestäminen edellyttää perehtymistä ehdokkaisiin ja puolueisiin, ellei valintaa halua tehdä vain läheisen tai tuttavan suosituksesta. Suomessa – toisin kuin esimerkiksi Ruotsissa – ei voi äänestää pelkkää puoluetta, vaan äänestäjän on välttämättä valittava myös ehdokas, mikä lisää äänestämiseen liittyvää valinnanvaikeutta eli niin kutsuttuja ”informaatiokustannuksia”. Suomessakin olisi näin ollen aiheellista selvittää, voisiko ehdokasvalinnan rinnalle nostaa mahdollisuuden pelkän puolueen tai ryhmittymän äänestämiseksi siten, että puolue olisi yhtenä vaihtoehtona ehdokkaiden rinnalla ehdokaslistalla. Ehdokasvalintaan liittyvien informaatiokustannusten lasku voisi madaltaa äänestämiseen liittyvää kynnystä paitsi maahanmuuttaneiden myös nuorten keskuudessa, sillä molemmissa ryhmissä tiedetään ja tunnetaan ehdokkaita harvemmin (Borg, 2018, 130). Idea on ollut esillä jo aiemmin useiden Suomen vaalitutkimuskonsortion jäsenten toimesta (Borg, 2023, 165).

Osa maahanmuuttaneista ei myöskään koe vaaliosallistumista turvallisena, mikä liittyy vahvasti lähtömaan kokemuksiin siitä, että poliittinen osallistuminen voi johtaa poliittiseen vainoon. Vaaleja koskevan tiedon puutteen ratkaisemiseksi on olemassa erilaisia keinoja moni- ja selkokielisestä viestinnästä eri alustoilla. Esimerkiksi aluevaaleissa 2022 oikeusministeriö ja tutkijat lähettivät satunnaisesti valituille 18–29-vuotiaille äänioikeutetuille muistutusviestin äänioikeudesta tekstiviestillä ja havaitsivat, että tekstiviestin saaneet nuoret äänestivät hieman useammin kuin verrokiryhmän nuoret, ja että tekstiviestin vaikutus oli suhteellisesti suurempi niillä nuorilla, jotka äänestävät harvemmin (Tukiainen ym., 2023). Vastaava kokeilu olisi mahdollista tehdä myös maahanmuuttaneiden keskuudessa, jolloin harkittavaksi tulisi esimerkiksi se, millä kielellä ja minkä vaalien yhteydessä viesti lähetetään (vastaava kokeilu tehty Norjassa, ks. Bergh ym., 2018, 2020).

Tutkimusta – niin määrällistä kuin laadullista – tarvitaan lisää siitä, miten maahanmuuttaneet ja etniset vähemmistöt saavat tietoa vaaleista ja ehdokkaista, ja miten he reagoivat erityyppisiin vaaleja koskeviin kampanjoihin. Keiden keskuudessa tietoa poliittisesta järjestelmästä ja sen toimijoista kaivattaisiin kipeästi lisää? Mitkä viestintäkanavat ja -muodot olisivat kaikkein edullisimpia tiedon välittämiseksi? Tavoittavatko esimerkiksi monikieliset vaalikoneet monikielisiä suomalaisia? Tutkimuksissa on muun muassa havaittu, että sosiaalisilla verkostoilla on merkittävä

rooli työelämätiedon hankinnassa maahanmuuttaneiden keskuudessa (Aarnitaival, 2012). Millaista vaaleja ja ehdokkaita koskevaa tiedonvälitystyötä eri järjestöt tekevät? Entä poliittiset puolueet?

Puolueissa viestinvälitystehtävä on toistaiseksi annettu puolueiden vähemmistötaustaisille ehdokkaille, mikä voi harmittaa osaa niistä ehdokkaista, jotka eivät ole omaehtoisesti lähteneet politiikkaan edustamaan vähemmistöjen asiaa. Vaikka moni ulkomaalaistaustainen ehdokas kohdentaa kampanjansa vähemmistöön kuuluville äänestäjille – jolloin äänioikeudesta tiedottaminen voi olla olennainen osa kampanjaa – moni asettuu ehdolle muista syistä (Sipinen, 2021b, 264, 308). Tästä huolimatta vaalien alla tapahtuvissa kasvokkaisissa kohtaamisissa vähemmistöehdokkaat toimivat niin kutsuttuina ”luottamuksen lähettiläinä” vieden tietoa siitä, että Suomessa vaaleihin voi osallistua ilman pelkoa poliittisesta vainosta (Sipinen, 2019). Vaikka puolueet voivat varmasti tehdä enemmän ja paremmin maahanmuuttaneiden tavoittamiseksi kampanjoissaan ja jäsenhankinnassaan, yksi keskeisimmistä on vaalien ehdokasasettelu.

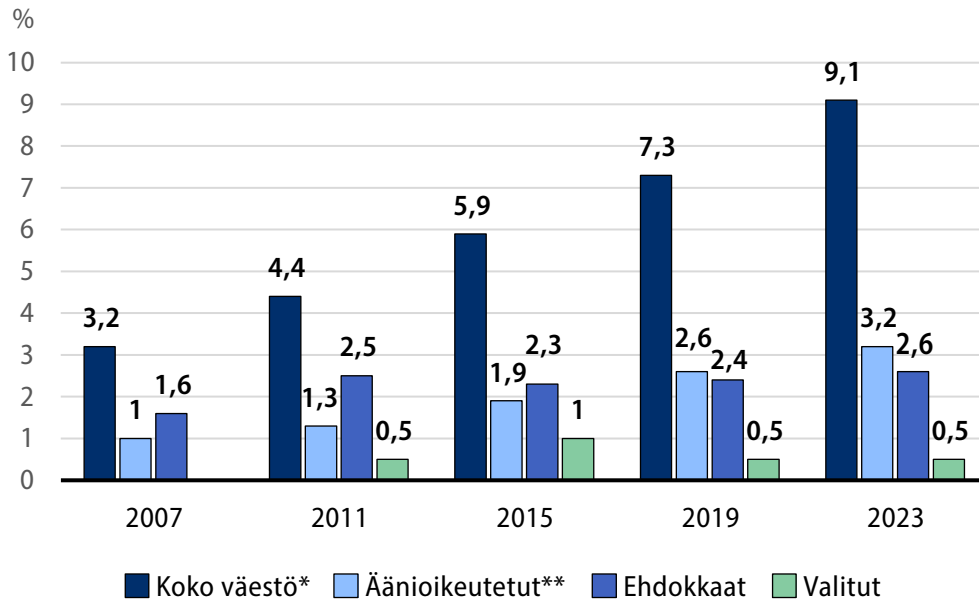
4.2 Ehdolle asettuminen

Suomen osalta tietoa maahanmuuttaneiden ehdolle asettumisesta ja valituksi tulosta saadaan hyvin yksityiskohtaisesti oikeusministeriön ehdokasrekistereistä, joihin on mahdollista liittää tietoja myös muista viranomaisrekistereistä.

Tilastokeskus julkaisee vaalien yhteydessä ehdokkaiden ja valittujen taustanalyysin, jossa se käy läpi esimerkiksi ehdokkaiden ja valittujen sukupuoli- ja ikäjakauman, tulo- ja koulutustason sekä ammattiaseman. Tilastokeskus on reilun kymmenen vuoden ajalta julkaissut myös vieraskielisten ja ulkomaalaistaustaisten osuudet vaalien ehdokkaista ja valituksi tulleista.

Kuviossa 3 on esitetty ulkomaalaistaustaisten osuus Suomen väestöstä, äänioikeutetuista, ehdokkaista ja valituista eduskuntavaaleissa viimeisen 15 vuoden ajanjaksolla. Siitä nähdään, että vaikka ulkomaalaistaustaisten osuus väestöstä on merkittävästi kasvanut, heidän osuutensa äänioikeutetuista ei ole kasvanut samassa suhteessa. Tämä johtuu siitä, että äänioikeus ja siten myös vaalikelpoisuus eduskuntavaaleissa on vain Suomen kansalaisilla.

Kuvio 3. Ulkomaalaistaustaisten osuus koko väestöstä, äänioikeutetuista, ehdokkaista ja valituista eduskuntavaaleissa 2007–2023, %.

* Tieto ulkomaalaistaustaisten osuudesta edellisen vuoden lopusta

** Suomessa asuvat äänioikeutetut

Lähde: Tilastokeskus.

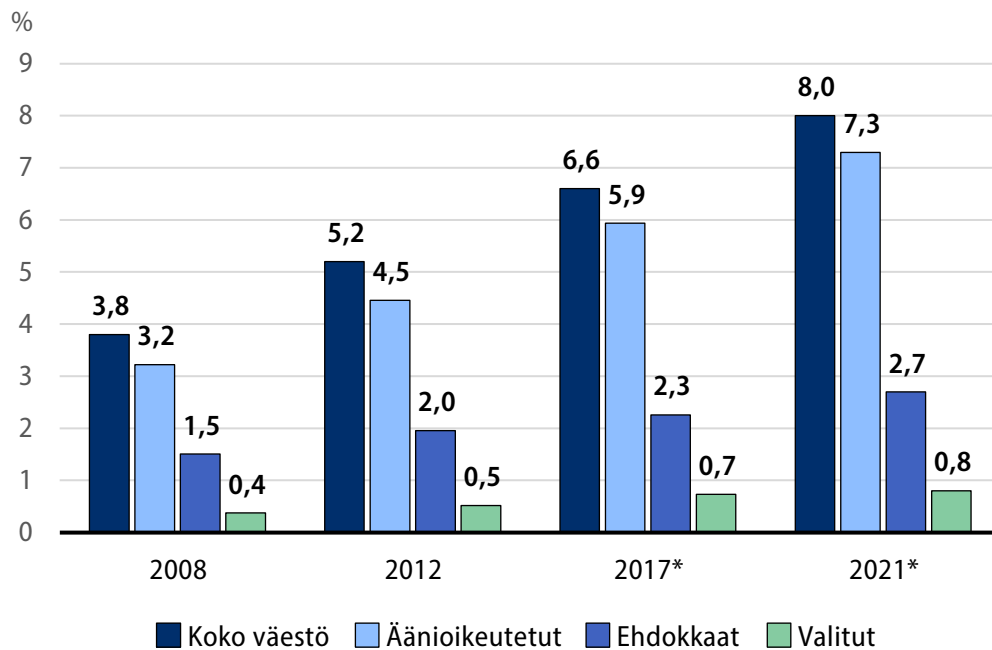
Petteri Orpon hallitus kaavailee pidentävänsä kansalaisuuden saamisen ehtona olevaa asumisaikaa viidestä vuodesta kahdeksaan vuoteen (Valtioneuvosto, 2023, 203), mikä lisää entisestään ei-vaalikelpoisten osuutta Suomen väestöstä ja siten kaventaa ulkomaalaistaustaisten mahdollisuuksia osallistua politiikkaan tällä tavoin. Kuten luvun 3.1 lopussa todettiin, kansalaisuutta on pidetty keskeisenä ehtona täysivaltaiselle jäsenyydelle kansallisessa poliittisessä yhteisössä. Kasvavien globaalien muuttoliikkeiden maailmassa rajatut poliittiset oikeudet voivat kuitenkin olla myös kriittinen este täysivaltaiselle kotoutumiselle, ja siten keskustelua kansalaisuuden ehtona olevan asumisajan pidentämisen seurauksista tulisi tarkastella myös tästä näkökulmasta. Tutkimuksissa on löydetty tukea sille, että kokemukset ensimmäisinä vuosina maahan saapumisen jälkeen muodostavat tärkeän pohjan myöhemmälle poliittiselle kiinnittymiselle, koska juuri tällöin muuttaneet ovat avoimia mukauttamaan aiemmin oppimaansa uuteen ympäristöön (Bratsberg ym., 2021; Ferwerda ym., 2020; Hainmueller, Hangartner, ym., 2015).

Kuviosta 4 nähdään ulkomaalaistaustaisten osuus väestöstä, äänioikeutetuista, ehdokkaista ja valituista kuntavaaleissa 2008–2021. Siitä havaitaan, että ulkomaalaistaustaisten osuus äänioikeutetuista ja siten vaalikelpoisista vastaa

lähestulkoon heidän osuuttaan väestössä (huomioiden, että osa väestöstä ei ole vielä ikänsä puolesta vaalikelpoisia). Lisäksi kuvio osoittaa, että ulkomaalais-taustaisten demokratiavaje kunnissa on viimeisen kymmenen vuoden aikana entisestään syventynyt. Ulkomaalaistaustaisten osuus äänioikeutetuista on kasvanut vaali vaalilta, mutta osuus ehdokkaista ja valituista ei ole kasvanut läheskään samassa suhteessa.

On kuitenkin tärkeää muistaa, että Suomen ulkomaalaistaustainen väestö on hyvin alueellisesti keskittynyttä, eli toisin sanoen suuri osa asuu suurimmissa kaupungeissa, joissa valitaan huomattavasti pienempi määrä valtuutettuja kutakin kuntalaista kohti verrattuna pieniin kuntiin. Tämä on yksi keskeinen ulkomaalais-taustaisten aliedustusta selittävä tekijä.

Kuvio 4. Ulkomaalaistaustaisten osuus äänioikeutetuista, ehdokkaista ja valituista kuntavaaleissa 2008–2021.

* Tieto ulkomaalaistaustaisten osuudesta edellisen vuoden lopusta
Lähde: Tilastokeskus.

Taulukko 4 antaa osviittaa siitä, että niin kutsuttu toinen polvi täysi-ikäistyy nopeaan tahtiin. Vielä vuonna 2008 kuntavaalien äänioikeutetuista vain reilu 3 000 oli Suomessa syntyneitä ulkomaalaistaustaisia eli henkilöitä, joiden molemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi oli syntynyt ulkomailla. Vuonna 2021 heidän osuutensa oli nelinkertainen.

Taulukko 4. Ulkomaalaistaustaisten lukumäärä äänioikeutetuissa, ehdokkaissa ja valituissa kuntavaaleissa 2008–2021.

	2008	2012	2017*	2021*
Äänioikeutetut	135 155	191 618	261 128	325 802
joista syntynyt Suomessa	3 272	5 141	9 540	14 772
Ehdokkaat	580	725	759	961
joista syntynyt Suomessa	30	30	24	40
Valitut	39	50	66	71
joista syntynyt Suomessa	6	5	4	9

* Tieto ulkomaalaistaustaisten osuudesta edellisen vuoden lopusta.
Lähde: Tilastokeskus.

Eri maista Suomeen muuttaneiden ja eri kieliryhmien edustus ehdokaslistoilla ja valituksi tulleissa vaihtelee (taulukko 5). Siinä missä esimerkiksi turkkia äidinkielenään puhuvien edustus kuntavaalien ehdokkaissa on lähestulkoon vastannut heidän osuuttaan äänioikeutetuista useissa perättäisissä vaaleissa, suurimpien vähemmistöryhmien eli venäjän- ja vironkielisten aliedustus on ollut merkittävä. Tämä havaitaan kuvioista 5, jossa on esitetty niin kutsuttu representaatioindeksi kieliryhmittäin (ks. Bloemraad, 2013). Representaatioindeksi saadaan jakamalla vieraskielisten ehdokkaiden ja valtuutettujen osuus kaikista ehdokkaista ja valtuutetuista heidän osuudellaan kaikista äänioikeutetuista. Nolla viittaa edustuksen täydelliseen puuttumiseen ja arvo yksi täydelliseen peilikuvaedustukseen. Yli yhden menevät arvot viittaavat ryhmän suhteelliseen yliedustukseen.

Suhteessa osuuteen äänioikeutetuista somalinkieliset ehdokkaat ovat menestyneet viimeisimmässä kuntavaaleissa vieraskielisistä ryhmistä parhaiten (kuvio 6). Mahdollisia syitä tälle voivat olla esimerkiksi somalinkielisten mahdollisuus ja myös halukkuus äänestää omaan vähemmistöryhmään kuuluvaa ehdokasta, mikä voi liittyä esimerkiksi syrjintäkokemuksiin. Suuri osa Suomen somalialaisista asuu keskiteysti suurimmissa kaupungeissa ja samoilla asuinalueilla, mikä tutkimuksen mukaan

liittyy siihen, että oman etnisen ryhmän läheisyys on tärkeää suomensomalialaisille osana heidän yhteisöllisen elämäntapansa ylläpitämistä, mutta myös selviytymiskeinona heidän kokemaansa turvattomuutta ja syrjintää vastaan (Dhalmann, 2011, 86–88). Tämä yhteisöllisyys, voimakas ryhmäidentiteetti ja asumisen keskittyminen tarjoavat somalialaistaustaisille ehdokkaille mahdollisuuden tehdä vaalikampanjaa fokusoidusti oman taustaryhmän keskuudessa ja tavoitella asemaa ryhmän legitiimiksi koettuna poliittisena edustajana. Kun ryhmä on riittävän suuri, organisoinut ja sisäisesti yhtenäinen, sen ei enää tarvitse nojautua enemmistöryhmän tukeen (vrt. Galandini, 2013, 27–29, 42). Tosin, kuten Iso-Britannian somalialais- ja ghanalaisyhteisöjen poliittista osallistumista verrannut Galandini (2013, 70) toteaa, somalialaisyhteisön sisällä voi olla voimakkaitakin lähtömaan heimorakenteeseen paikantuvia jakolinjoja.

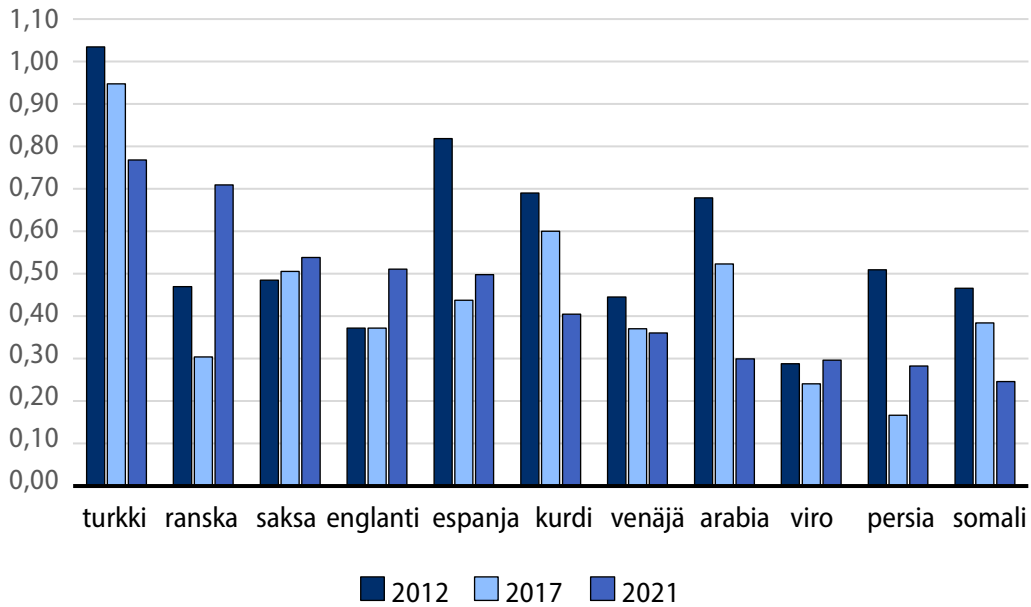
Vastaavasti esimerkiksi venäläistaustaisten kohdalla asuminen lähellä toisia venäläistaustaisia näyttää merkityksettömänä, joka ei Dhalmannin (2011, 86–88) mukaan kuitenkaan tarkoita oman yhteisön tai etnisen taustan merkityksettömyyttä vaan sitä, että somalialaistaustaisiin verrattuna rasmin uhka näyttää venäläistaustaisille erilaisena, ja yhteydenpito lähipiirin kanssa ei venäläistaustaisille edellytä samassa naapurustossa asumista. Suomen venäläiset ja/tai venäjänkieliset myös muodostavat suuren ja hyvin heterogeenisen joukon, eikä yhteinen lähtömaa ja/tai kieli vielä riitä luomaan tunnetta yhteenkuuluvuudesta. Eri vähemmistöryhmien kokema ryhmäidentiteetti onkin yksi vähemmistöehdokkaiden vaalimenestykseen ja kampanjastrategioihin liittyvä tekijä, ja siksi sen rakentumista ja suhdetta poliittiseen edustukseen tulisi Suomessakin tutkia tarkemmin. Hyvin hienojakoinen ryhmädynamiikan analyysi todennäköisesti edellyttää hyvin vahvaa vähemmistöryhmän arjen tuntemista, ja olisikin tärkeää, että tällaista tutkimusta tekevät myös joko ryhmään itse kuuluvat tai muutoin sen luottamusta nauttivat tutkijat.

Taulukko 5. Vieraskieliset äänioikeutetut, ehdokkaat ja valtuutetut kieliryhmittäin kuntavaaleissa 2012–2021.

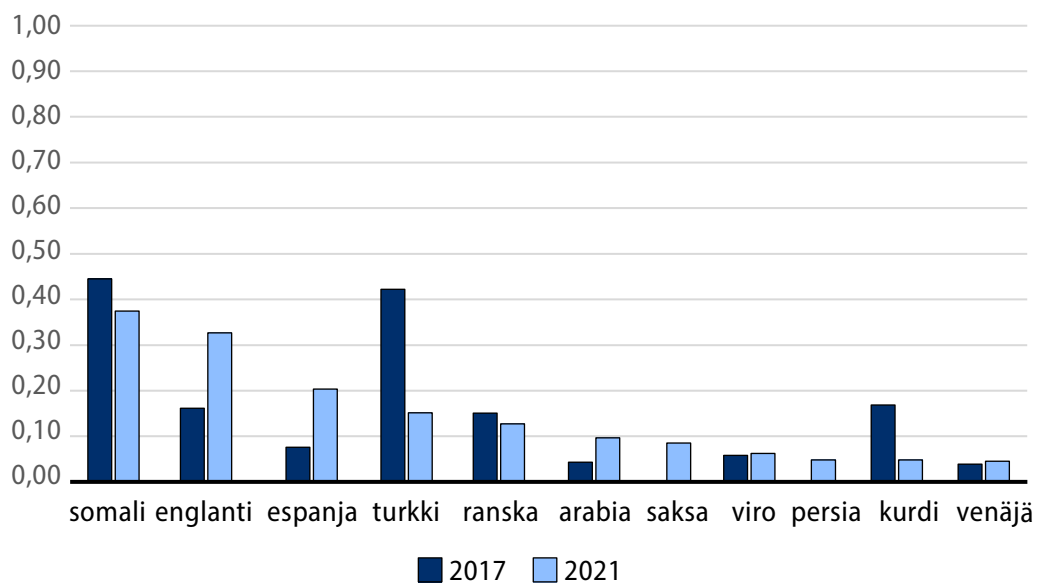
Rekisteröity äidinkieli	Äänioikeutetut 2012	Äänioikeutetut 2017	Äänioikeutetut 2021	Ehdokkaat 2012	Ehdokkaat 2017	Ehdokkaat 2021	Valitut 2012	Valitut 2017	Valitut 2021
Kaikki kielet yhteensä	4 307 884	4 390 971	4 464 815	37 125	33 618	35 627	9 674	8 999	8 859
Vieraskieliset yhteensä	178 327	250 278	323 722	680	729	933	-	66	72
venäjä	44 832	57 531	65 372	172	163	188	-	5	6
eesti, viro	26 584	39 122	39 785	66	72	94	-	5	5
englanti	10 607	14 058	16 692	34	40	68	-	5	11
somali	7 221	10 199	13 261	29	30	26	-	10	10
arabia	7 183	10 489	20 514	42	42	49	-	1	4
kurdi	5 715	8 057	10 213	34	37	33	-	3	1
saksa	4 790	5 425	5 819	20	21	25	-	-	1
albania	4 574	3 228	-	18	12	18	-	2	3
turkki	4 264	5 380	6 531	38	39	40	-	5	2
espanja	3 972	5 969	7 307	28	20	29	-	1	3
persia	3 648	6 267	10 204	16	8	23	-	-	1
ranska	2 470	6 013	3 890	10	14	22	-	2	1
unkari	1 749	2 383	-	11	12	11	-	-	1
hollanti	-	1 442	-	-	12	15	-	1	1
portugali	-	1 907	-	-	12	3	-	1	1

Lähde: Sipinen & Kestilä-Kekkonen, 2022, 147.

Kuvio 5. Representaatioindeksi: vieraskieliset ehdokkaat kuntavaaleissa.

Kuvio 6. Representaatioindeksi: vieraskieliset valitut kuntavaaleissa.

Sipinen ja Söderlund (2022) vertasivat keskenään valtaväestöön kuuluvia ja maahanmuuttotaustaisia ehdokkaita kuntavaaleissa 2017 ja havaitsivat, että ryhmien väliset erot ääniosuuksissa liittyivät eroihin poliittisessa pääomassa, kunnassa asutun ajan pituudessa sekä maahanmuuttotaustaisten ehdokkaiden heikompaan kykyyn hyötyä lähipiiriltään saamasta tuesta vaalikampanjassaan. Toisin sanoen ne maahanmuuttotaustaiset ja valtaväestöön kuuluvat ehdokkaat, jotka saivat kyselyvastausten perusteella yhtä paljon tukea lähipiiriltään, eivät kuitenkaan saaneet saman verran henkilökohtaisia ääniä vaaleissa. Maahanmuuttotaustaisten ehdokkaiden tukiverkostot eivät siis tuottaneet yhtä paljon ”arvoa” kuin valtaväestön ehdokkaiden verkostot, mikä voi viitata useisiin mekanismeihin (vrt. Dancygier ym., 2015). Yksi on se, että maahanmuuttotaustaisten ehdokkaiden tukiverkostot koostuivat pääasiassa muista etnisistä ja/tai maahanmuuttotaustaisista, mikä ei välttämättä auttanut heitä tavoittamaan valtaväestöön kuuluvien ääniä. Loppujen lopuksi vain harvat ehdokkaat voivat päästä valtuustoon vain (samaa) etniseen vähemmistöön kuuluvien tuella. Suuressa kaupungissa vähemmistöön kuuluva ehdokas voi keskittää kampanjansa esimerkiksi samaan vähemmistöön kuuluville äänioikeutetuille, mutta keskisuudessa tai pienessä kunnassa vastaava strategia on harvoin mahdollinen. Toinen mahdollisuus on, että maahanmuuttotaustaiset ehdokkaat eivät onnistuneet muuntamaan saamaansa tukea ja neuvontaa tehokkaaksi vaalikampanjaksi johtuen esimerkiksi kokemuksen puutteesta suomalaisessa politiikassa.

Todennäköistä on myös se, että suuri osa valtaväestöön kuuluvista ei äänestä ulkomaalaistaustaisia ehdokkaita etenkin, mikäli nämä nostavat kampanjassaan esille vähemmistölle tärkeitä kysymyksiä (Dancygier ym., 2015; Martin & Blinder, 2021). Tutkimuksissa on myös havaittu, että vähemmistöehdokkaiden mahdollisuudet tulla valituksi ovat paremmat vasemmistopuolueissa yhtäältä siksi, että maahanmuuttoon kriittisesti suhtautuvat äänestävät useammin oikeistopuolueita ja kenties myös siksi, että vähemmistöön kuuluvat äänestäjät kannattavat vasemmistopuolueita ja todennäköisemmin myös painottavat vähemmistötaustaa yhtenä tärkeänä ehdokasvalintaa ohjaavana kriteerinä (Besco, 2020).

Vertailevaa tutkimusta äänestäjien suhtautumisesta vähemmistötaustaisiin ehdokkaisiin eri maissa ei toistaiseksi ole tehty. Kandalaitutkimuksessa esimerkiksi ei havaittu, että äänestäjät syrjivät nimenomaan etniseen tai rodullistettuun vähemmistöön kuuluvia ehdokkaita (Black & Erickson, 2006). Suomen kaltaisessa väestöltään pitkään verrattain homogeenisessä maassa ulkomaalaistaustaiset ehdokkaat kuitenkin kokevat nimenomaan etniseen taustaan perustuvan syrjinnän ja ennakkoluulot esteenä mahdollisuuksilleen tulla valituksi, koska vierasperäinen nimi, muu kuin valkoinen ihonväri ja vähänkään epätäydellinen suomen kielen suullinen taito vieraannuttavat valtaväestöön kuuluvia äänestäjiä saaden heidät pohtimaan

ehdokkaan arvomaailmaa kriittisesti (Sipinen, 2021b, 312). Myös esimerkiksi Tanskassa on havaittu, että maahanmuuttaneiden on hyvin hankala edetä ylimpiin valta-asemiin, ellei heidän tanskan kielen osaamisensa ole täysin sujuvaa (Togeby, 2008, 340).

Etnisyyden merkitystä vaaliosallistumiselle, puoluejärjestelmien rakentumiselle ja demokratiakehitykselle pohtineen Birnin (2007) mukaan niin poliittisen sosialisoinnin teorian, rationaalisen valinnan teoria, poliittisen psykologian teorian kuin peliteoria tulevat siihen johtopäätökseen, että etninen identiteetti on vakiintunut mutta myös joustava heuristinen oikopolku mitä tulee poliittisiin valintoihin, arvoihin ja asenteisiin. Etninen identiteetti säilyy ja siirtyy vanhemmilta lapsille huolimatta esimerkiksi hallinnon yrityksistä assimiloida vähemmistöjä. Tästä seuraa, että etenkin sarron kohteiksi joutuneilla etnisillä vähemmistöillä keskeinen solidaarisuus ja lojaalisuus on yleensä vahvaa, minkä vuoksi etenkin uusissa/nuorissa demokratioissa puoluejärjestelmä on usein helppoa rakentaa etnisten jakolinjojen päälle (Birnin, 2007).

Voidaankin esittää kysymys, voitaisiinko Suomessakin tulevaisuudessa nähdä etnisille jakolinjoille asettuvia puolueita, vai onnistuvatko olemassa olevat puolueet ottamaan uudet vähemmistöt osaksi omia rakenteitaan ja vähintäänkin tyydyttävällä tavalla edustamaan heidän etuaan päätöksenteossa? Tämä ei toteudu, jos vähemmistöjen mukaan ottaminen ei ole aitoa vaan jää pelkäksi "tokenismiksi" eli etupäässä symboliseksi ja näennäiseksi yritykseksi lisätä moninaisuutta ilman että vähemmistöön kuuluvat pääsevät todellisuudessa käyttämään valtaa puolueen sisällä ja vaikuttamaan sen organisatorisiin järjestelyihin.

4.3 Yhdistys- ja järjestötoiminta

Yhdistys- ja järjestöosallistumista pidettiin pitkään suomalaisten yhteiskunnallisen osallistumisen päämuotona ja Suomea yhdistysten luvattuna maana (esim. Pesonen ym., 1993, 202–215; Siisiäinen, 2010). Yhdistykset toimivat "demokratian kouluina" edistäen kansalaiskasvatusta ja koulujen jäseniään yhteiskunnallisiin tehtäviin (Sipinen, 2021b, 233–243). Samalla ne toimivat siltana kansalaisyhteiskunnan, valtion ja markkinoiden välillä viemällä eteenpäin tietoa ruohonjuuritasolta ja valvomalla kansalaisten etuja (Helander, 1998; Pyykkönen & Martikainen, 2013). Järjestöosallistumisen on havaittu lisäävän myönteistä suhtautumista poliittista järjestelmää ja kanssaihmissä kohtaan sekä vahvistavan tunnetta omista kyvyistä osallistua ja vaikuttaa politiikkaan (Morales & Geurts 2006).

Järjestöt voivat tuoda myös niiden äänen kuuluviin, jotka muutoin jäävät yhteiskunnassa marginaaliin. Siten järjestöt ovat poikkeuksellisen tärkeitä esimerkiksi vähemmistöille, jotka järjestötoimintaan osallistumalla voivat saada viestinsä paremmin esille ja saada yhteiskunnallista näkyvyyttä. Esimerkiksi somalialaisten järjestöosallistumista Suomessa tarkastellut Päivi Pirkkalainen (2013, 93–94) havaitsi, kuinka somalialaisten omat järjestöt tarjosivat julkisuudessa kielteisessä sävyssä esitetylle ryhmälle keinon vahvistaa omaa toimijuutta ja sen legitimizeettiä. Toisin sanoen järjestöillä on potentiaalia muuttaa jäseniään objekteista subjekteiksi ja aktiivisiksi yhteiskunnallisiksi toimijoiksi (Lentin, 2012; Siisiäinen, 2015). Yleisesti ottaen organisoituminen on intressipohjaisen politiikanhoidon edellytys, sillä vain yhteenliittyneet ja organisoituneet joukot voivat neuvotella eduistaan ja pyrkiä ryhmänä vaikuttamaan päätöksentekoon (Pesonen ym., 1993, 205).

Valtaväestöön kuuluvien suomalaisten perustamien monikulttuurisuusjärjestöjen lisäksi Suomessa monet maahanmuuttaneet ovat aktiivisesti perustaneet erilaisia yhdistyksiä, joista monet keskittyvät kotoutumisen edistämiseen tai taustamaan kulttuurin ylläpitämiseen, joskin maahanmuuttaneet ovat olleet aktiivisia myös urheilujärjestöissä, kehitysyhteistyöjärjestöissä ja nais- ja nuorisojärjestöissä (Pirkkalainen, 2013, 2015; Pyykkönen, 2007; Pyykkönen & Martikainen, 2013; Ramadan, 2022; Saksela-Bergholm, 2009).

Järjestöt ovat sekä vaikuttamisen kanava että sen areena. Maahanmuuttaneet ja etniset vähemmistöt voivatkin vaikuttaa politiikkaan ja yhteiskuntaan järjestöjen kautta yhteensä neljää eri reittiä pitkin: vaikuttamalla joko omien tai vaihtoehtoisesti yleisempien – ei (jaettuun) etniseen taustaan pohjautuvien – järjestöjen kautta tai niiden *sisällä* (Strömblad ym., 2011, 116–117). Järjestöissä myös luodaan, vahvistetaan ja muokataan kollektiivisia identiteettejä. Niiden avulla voidaan ylläpitää lähtömaan kulttuuria tai yhdistää sitä suomalaisen yhteiskunnan kulttuuri-identiteetteihin (Pyykkönen, 2007; Pyykkönen & Martikainen, 2013).

Tutkimuksessa on korostettu erityisesti maahanmuuttaneiden järjestöosallistumisen kautta rakentuvaa sosiaalista pääomaa eli verkostoja ja luottamusta (Akhtar & Peace, 2019; Eggert & Giugni, 2011; Fanning & O’Boyle, 2010; Fennema & Tillie, 1999, 2001; Galandini, 2013; Jacobs ym., 2004; Michon & Vermeulen, 2013; Morales & Giugni, 2011). Yksi tämän aiheen ensimmäisiä tutkimuksia oli hollantilaisien Meindert Fenneman ja Jean Tillien (1999) Amsterdamia koskeva tutkimus, jossa he tarkastelivat maahanmuuttaneiden yhdistysten välisiä verkostoja ja esittivät, että mitä useampia yhdistyksiä vähemmistöryhmät perustivat ja mitä tiiviimmät keskinäiset siteet näillä yhdistyksillä oli, sitä paremmat edellytykset vähemmistöryhmillä oli osallistua poliittiseen päätöksentekoon. Sittemmin on tutkittu myös sitä, missä määrin maahanmuuttaneiden yhteiskunnallista osallisuutta

ja poliittis-yhteiskunnallista osallistumista edistää ja heidän mahdollisuuksiinsa vaikuttaa yhdistysten kautta heijastuu se, muodostetaanko niissä ensisijaisesti siteitä toisiin (samaan) etniseen vähemmistöön kuuluviin henkilöihin vai laajemmin yli etnisten ryhmärajojen (Fennema & Tillie, 2001; Galandini, 2013; Liu & Stolle, 2017; Morales & Pilati, 2011; Pyykkönen & Martikainen, 2013; Stolle, 1998).

Järjestöosallistuminen ei siis automaattisesti lisää vähemmistöjen osallisuutta yhteiskunnassa eikä heidän kiinnostustaan poliittis-yhteiskunnalliseen osallistumiseen (esim. Berger ym., 2004). Järjestöihin usein hakeutuu ihmisiä, joilla on jo valmiiksi sosiaalista ja poliittista luottamusta ja verkostoja, mikä tarkoittaa, että järjestöosallistuminen voi olla pikemminkin seurausta yhteiskunnallisesta kiinnostumisesta eikä päinvastoin (Stolle 1998). Paljon riippuu myös siitä, lisääkö järjestöosallistuminen kuulumisen kokemusta uuteen asuinmaahan, sillä tällä on tutkimuksissa havaittu olevan suora yhteys poliittiseen osallistumiseen (esim. Seppänen ym. 2021). Yhdistykset voivat pyrkiä myös eristäytymään muusta yhteiskunnasta tai luomaan suhteita vain toisiin vähemmistö- ja erityisryhmiin ilman, että ne rakentavat siltoja kantaväestöön (Pyykkönen & Martikainen, 2013, 284).

Keskeistä on lisäksi järjestöjen sisäinen (osallistumisen) kulttuuri. Esimerkiksi Latinalaisesta Amerikasta Yhdysvaltoihin muuttaneita koskevassa tutkimuksessa havaittiin, ettei naisilla ollut tässä ryhmässä samoja mahdollisuuksia kuin miehillä vaikuttaa politiikkaan maahanmuuttaneiden omien yhdistysten kautta, koska yhdistysten johtopaikat oli varattu miehille (Jones-Correa, 1998). Naisille suunnatut yhdistykset ovatkin tästä syystä yleisiä maahanmuuttaneiden keskuudessa, ja niiden on havaittu vahvistavan naisten autonomiaa uudessa ympäristössä (De Tona, 2012; De Tona & Lentin, 2011).

Tärkeää on myös se, kuinka vastaanottavia viranomaiset ovat suhteessa maahanmuuttaneiden järjestöjen tekemään työhön. Suomessa kolmannella sektorilla on tiivis suhde valtioon, ja sillä on melko suuri vastuu palvelujen tuotannossa. Sen on myös toivottu paikkaavan supistuvia julkisia palveluja, työllistävän työttömiä ja ehkäisevän syrjäytymistä (Helander, 1998; Pirkkalainen, 2015). Järjestöillä voikin olla merkittävä rooli kotoutumisen ja maahanmuuttaneiden yhteiskunnallisen osallisuuden edistämässä (De Tona, 2012; Ramadan, 2022). Järjestöt tuottavat kotoutumista tukevia palveluita, työllistävät ihmisiä ja tarjoavat mahdollisuuden tehdä vapaaehtoistyötä. Maahanmuuttaneiden omien yhdistysten roolin vahvistaminen kotouttamistyössä onkin ollut yksi Suomen kotouttamispolitiikan tärkeä painopiste. Ne nähdään kumppanina kotouttamisohjelmien toteuttamisessa yhteistyössä kuntien ja työ- ja elinkeinotoimistojen kanssa (joilla on päävastuu kotouttamistoimenpiteistä), sekä palvelujen täydentäjänä (Pirkkalainen, 2015). Viranomaisten

näkökulmasta on tärkeää saada laadukkaita palveluja ja tavoittaa haluttuja kohde-ryhmiä ja järjestöt nähdään ikään kuin tähän sopivana ”työkaluna” (Pirkkalainen, 2015, 67–68).

Sitä, missä määrin viranomaiset ovat halukkaita ottamaan maahanmuuttaneiden yhdistyksiä mukaan päätöksenteon valmisteluun, ei kuitenkaan ainakaan Suomen osalta ole vielä erityisen laajasti tutkittu. Esimerkiksi Ramadanin (2022, 67) haastattelututkimuksessa nousi esille, että vaikka järjestössä toimiminen oli johtanut kutsuihin erilaisiin suunnittelupöytiin, joissa maahanmuuttaneet olivat pystyneet tuomaan esille omia näkemyksiään ja vaikuttamaan julkisten palveluiden toteutukseen Suomessa, osalla haastatelluista oli myös kielteisiä kokemuksia viranomaisyhteistyöstä. Heidän osallisuudenkokemustaan oli heikentänyt esimerkiksi se, että heitä oli pyydetty auttamaan toimintojen suunnittelussa ja kohderyhmien tavoittamisessa ilman, että he itse hyötyivät yhteistyöstä. Ramadan (2022, 68) toteaaakin:

”On tärkeää, että toimijat, jotka tekevät yhteistyötä maahan muuttaneiden järjestöjen kanssa, miettivät yhteistyön toteutustavan huolella, jotta siitä jäisi positiivinen tunne kaikille osapuolille. Näin yhteistyötä halutaan tehdä jatkosakin ja verkostoja laajentaa, mikä edesauttaa järjestön kiinnittymistä ympäröivään yhteiskuntaan. Tällöin järjestöt voivat tehokkaammin lisätä jäsentensä sosiaalista pääomaa, mikä puolestaan edistää heidän kotoutumistaan mukaan lukien kiinnostusta ja kompetenssia osallistua poliittisesti.”

Myös Weide (2008) haastatteli Helsingissä toimivien maahanmuuttajajärjestöjen johtohahmoja tavoitteenaan vastata kolmeen tutkimuskysymykseen: miten haastatellut kokevat, että maahanmuuttaneet otetaan huomioon kaupungin päätöksenteossa; miten heidän mahdollisuuksiaan vaikuttamiseen ja osallistumiseen tulisi parantaa; ja mitkä ovat ne kanavat ja toimintatavat, jotka haastateltavat mieltävät tehokkaimmiksi yhteiskunnalliseen päätöksentekoon vaikuttamisessa. Hänen haastateltavansa kokivat maahanmuuttaneisiin liittyvän tiedon rajautuvan usein vain pienelle osalle viranomaisia, mikä heidän mukaansa kuvasti sitä, ettei tämänkaltaisen tieto kuulunut ”normaalin” tietopohjan piiriin vaan edellytti ”erityisosaamista”. Tämä puolestaan johti haastateltavien mukaan ajatukseen, että maahanmuuttaneille eriytetyt palvelut ovat ikään kuin jotain ”ylimääräistä”, mikä heikentää näiden tärkeiksi koettujen palveluiden legitimitettä. Maahanmuuttaneita koskevan tiedon kasautumisen vain harvoille viranomaisille koettiin myös hankaloittavan järjestöjen vaikuttamistyötä. Weiden haastattelussa kävi myös ilmi, että maahanmuuttajajärjestöjen oli usein vaikea hahmottaa, mikä taho kaupungin organisaatiossa on vastuussa mistäkin asioista. Osallisuusasioiden koettiin putoavan virastotasolla eräänlaiseen välitilaan, ”ei kenenkään erityiseksi asiaksi”. Yksi haastateltavista toi esille, ettei edes pelkkä omakielisyys viestinnässä aina riitä,

mikäli se on suora käännös suomenkieliselle väestölle suunnatusta tekstistä, eikä ota huomioon toisesta kulttuuritaustasta tulevaa lukijaa. Muussa kuin suomalaisessa kontekstissa varttuneelle ilmeiset seikat voivat siis jäädä ymmärtämättä.

Weiden haastateltavat selittivät kokemustaan heikosta vaikuttavuudesta myös yhdistyksiin itseensä liittyvillä tekijöillä. Nämä tekijät liittyivät esimerkiksi yhdistysten rahallisiin resursseihin, tekijöiden osaamisen puutteisiin ja ajankäyttömahdollisuuksiin, sillä vaikuttamistyö kuuluu vain harvan järjestön ”ydintoimintaan”. Vaikuttamistyö oli myös tehtävä ”suomalaisen viestintäkulttuurin ehdoilla”, mikä vaati tekijöiltä hyvää kulttuurista ja kielellistä kotoutumista. Yhteenvetona haastateltavat siis toivoivat vuorovaikutuksen lisäämistä ja siihen liittyvien käytäntöjen vakiinnuttamista niin, että viranomaisviestinässä otettaisiin huomioon järjestöjen rajalliset resurssit esimerkiksi seurata päätöksenteon valmistelua. Tärkeää on myös luottamuksen rakentaminen ja se, miten kunnan viranomaiset suhtautuvat yhteistyöhön kolmannen sektorin toimijoiden kanssa; nähdäänkö maahanmuuttaneiden järjestöt tasavertaisina muiden järjestöjen kanssa vai niputetaanko ne kumppaneiksi ainoastaan kotouttamistyössä (Weide 2008, 59).

Weiden mukaan on myös tärkeää tiedostaa, etteivät olemassa olevat järjestöt voi mitenkään edustaa sitä moninaisuutta, joka jakaa tai yhdistää Suomeen ulkomailta muuttanutta väestöä.¹⁵ Tässä myös järjestöjen itsensä tulisi olla avoimia: kenen äänellä ne puhuvat, kenen ei. Lisäksi päättäjien keskuudessa vaaditaan herkkyyttä huomata, mistä asemasta kukin toimija haluaa puhua ja tulla kohdatuksi. Ajan kuluessa moni ei enää halua tulla kohdatuksi ”maahanmuuttaneena”.

Kuten Weiden (2008) tutkimuksesta myös Koskimiehen ja Kettusen (2022) laati-
masta, kuntien kotouttamisohjelmia koskevasta selvityksestä käy ilmi, ettei järjes-
töjen edustajien asiantuntijuutta tunnusteta ja tunnusteta riittävästi. Järjestöjen

15 Toisaalta Suomessa toimii myös Monikulttuurijärjestöjen yhteistyöverkosto Moniheli ry, jonka jäsenenä on yhteensä yli sata järjestöä. Vuonna 2010 perustettu Moniheli ry on monietninen eli se kokoaa yhteen eri maista Suomeen muuttaneiden perustamia järjestöjä. Perustamisestaan lähtien se on tehnyt työtä etenkin maahanmuuttaneiden poliittis-yhteiskunnallisen osallisuuden ja osallistumisen edistämiseksi. 2010-luvulla järjestö esimerkiksi vastasi iCount ja Kaikkien vaalit -kampanjoista, joissa koulutettiin Monihelin jäsenjärjestöistä useita vapaaehtoisia levittämään tietoa äänioikeudesta eri kielillä ja mobilisoimaan ulkomaalaistaustaista väestöä osallistumaan vaaleihin (laajempi kuvaus Monihelin tekemästä työstä, ks. Berton 2017). Järjestö tekee työtä myös maahanmuuttaneiden ja vieraskielisten suomalaisten saaman positiivisen medianäkyvyyden lisäämiseksi ja heidän tarpeidensa huomioimiseksi lakien, säädösten ja palveluiden suunnittelussa ja tuottamisessa. Se myös tukee monikulttuurisuutta ja kotoutumista edistävien järjestöjen valmiuksia vaikuttamiseen ja yhteistyöhön muiden suomalaisten toimijoiden kanssa (Moniheli ry, 2023).

edustajat toisin sanoen otetaan mukaan päätöksenteon valmisteluun kokemusasiantuntijoina tai neuvonantajina asioissa, jotka kohdistuvat järjestön toimintaan tai sen aihepiiriin, mutta ei välttämättä tätä laajemmin (Koskimies & Kettunen 2022, 28).

Siinä missä järjestöt ja niiden johtajat ovat strategisessa asemassa rakentamassa luottamusta suhteessa Suomen viranomaisiin (Pirkkalainen, 2013, 2015; Weide, 2008), yhdistykset voivat myös eri tavoin kiinnittää jäseniään politiikkaan niin Suomessa kuin maan rajojen ulkopuolella. Tutkimuksissa on tarkasteltu kohtalaisen runsaasti maahanmuuttaneiden perustamien järjestöjen ylirajaisia siteitä (Pirkkalainen, 2013) ja muun muassa esitetty, että ylirajainen järjestötoiminta mahdollistaa aktiivisen osallistumisen lähtömaan politiikkaan eli ”diasporisen kansalaisuuden” (Smith, 2003).

Järjestöosallistuminen on tärkeä voimavara myös edustuksellisessa demokratiassa vaikuttamiselle. Kuten Pirkkalainen (2015, 69) tuo esille, moni toiminnanjohtajista saavuttaa näkyvän aseman ja muodostaa verkostoja ja yhteistyötä muiden valtaa ja resursseja omaavien toimijoiden kanssa. Heillä on todennetusti myös luottamusta taustayhteisössään ja siten he ovat luontainen kohde puolueiden ehdokashankinnalle (Sipinen, 2021b, 233). Toisaalta moni ei välttämättä halua ”vaarantaa” asemaansa sitoutumalla puoluepoliittisesti, vaikka periaatteessa järjestöosallistumisen kautta hankitut tiedot, taidot ja verkostot olisivat omiaan myös edustukselliseen luottamustehtävään.

Aktiivinen järjestöosallistuminen voi kuitenkin selittää eri vähemmistöryhmien poliittista edustusta myös Suomessa. Esimerkiksi Suomen somalialaiset ovat olleet aktiivisia äänestäjiä kuntavaaleissa ja myös saaneet läpi omia ehdokkaitaan valtuustoihin (Sipinen & Kestilä-Kekkonen, 2022). Samalla he ovat olleet erityisen aktiivisia perustamaan erilaisia yhdistyksiä verrattuna muihin Suomessa asuviin suuriin maahanmuuttajaryhmiin, kuten virolaisiin ja venäläisiin (Castaneda & al. 2012; Pyykkönen 2007; Pyykkönen & Martikainen 2013). Varsinaisten somaliyhdistysten ohella monet somalialaistautaiset toimivat aktiivisesti kantasuomalaisissa ja monikulttuurisissa yhdistyksissä (Pirkkalainen 2013). Myös kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa on käsitelty runsaasti sitä, miten maahanmuuttaneiden omat yhdistykset ovat myötävaikuttaneet ryhmän poliittiseen edustukseen (esim. De Tona & Lentin, 2011; Fanning & O’Boyle, 2010).

Maahanmuuttaneiden järjestöosallistumista ja sen yhteyttä poliittis-yhteiskunnalliseen osallistumiseen ei yksilötasolla ole Suomessa toistaiseksi tutkittu, kuten ei myöskään järjestötoiminnan ja eri ryhmien poliittisen edustuksen välistä suhdetta. THL:n keräämästä FinMonik-aineistosta nähdään, että ulkomailla

syntyneistä miehistä 17 prosenttia ja naisista 16 prosenttia osallistui vähintään kuukausittain oman kieli- tai kulttuuritaustan mukaiseen toimintaan. Yleisintä tämä oli Etelä- tai Keski-Afrikasta muuttaneilla miehillä ja naisilla, joista kolme kymmenestä osallistui vastaavaan toimintaan kuukausittain. Tähän maaryhmään kuuluvat osallistuivat silmiinpistävän aktiivisesti myös uskonnollisen tai hengellisen järjestön toimintaan: miehistä vajaa puolet (48 %) ja naisista kaksi kolmesta (64 %). Esimerkiksi Lähi-idästä tai Pohjois-Afrikasta muuttaneista miehistä ja naisista harvempi kuin joka viides osallistui uskonnolliseen tai hengelliseen yhteisöön kuukausittain. Virosta muuttaneiden keskuudessa muu kuin liikunta- tai urheilujärjestöön osallistuminen oli hyvin harvinaista (Kuusio ym., 2020, 70–71).

Uskonnollinen kiinnittyminen, kokoontuminen ja uskonnollisen yhteisön keskuudessa tehtävä vapaaehtoistyö on yleistä etenkin keski- ja eteläisistä Afrikan maista muuttaneiden keskuudessa, ja siten näillä yhteisöillä voi olla merkittävä rooli poliittis-yhteiskunnalliseen osallistumiseen liittyvien (kognitiivisten) kustannusten madaltajana (Fanning & O’Boyle, 2010; Galandini, 2013, 140–144; McClerking & McDaniel, 2005; Ndukwe, 2015, 2022). Näin on silloin, kun esimerkiksi kirkossa käynti on kiinteä osa elämää, ja samalla sieltä saa tietoa politiikasta ja rohkaisua itse osallistumiseen. McClerking ja McDaniel (2005, 723) käyttävät termiä ”poliittinen kirkko” analysoidessaan, mitkä tekijät tarkalleen ottaen tukevat poliittista osallistumista afroamerikkalaisten kirkkokulttuurissa. Heidän mukaansa termi viittaa kirkkoon, jolle poliittinen valveutuneisuus ja toiminta ovat keskeinen osa identiteettiä. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi politiikkaa ja yhteiskuntaa koskevaa keskustelua, uskonnollisen johtajan avointa poliittista aktiivisuutta tai uskonnollisen yhteisön sisällä tapahtuvaa mobilisointia ja kampanjointia (ks. myös Ndukwe, 2015).

Eri uskonnollisten yhteisöjen mobilisoiva vaikutus kuitenkin vaihtelee. Esimerkiksi Yhdysvalloissa protestanttisten kirkkojen on osoitettu olevan merkittävä tekijä afroamerikkalaisten poliittis-yhteiskunnallisessa mobilisaatiossa, siinä missä katolisten kirkkojen ei ole nähty vastaavalla tavalla mobilisoivan Latinalaisesta Amerikasta Yhdysvaltoihin muuttaneita (McClerking & McDaniel, 2005; Verba ym., 1995). Tutkijat ovat myös esittäneet, että koska tummaihoiset kokevat useissa länsimaissa muita ryhmiä enemmän syrjintää ja rasismia, uskonnolliset ja muut yhteisöt tarjoavat turvallisen tilan – ”kodin kodin ulkopuolella” – joka vahvistaa yhteiskuntaan kuulumisen kokemusta (Galandini, 2013, 142).

Ndukwe (2015, 2022) on tutkinut afrikkalaistaustaisten vähemmistöjen poliittista kiinnittymistä Suomessa ja etenkin kirkkoja ja moskeijoita politiikan paikkoina. Hänen mukaansa suora kampanjointi ja muu näkyvä poliittinen mobilisointi on niiden puitteissa harvinaista, joskin epäformaalimpaa vaikuttamista voi tapahtua

esimerkiksi uskonnollisten menojen jälkeisissä keskusteluissa. Lisäksi Ndukwe tuo esille, että kampanjointi kirkossa tai moskeijassa edellyttää usein jo valmiiksi vakiintunutta ja tunnustettua asemaa uskonnollisessa yhteisössä.

Vastaanottavissa yhteiskunnissa vähemmistöjen – ja etenkin muslimien – uskonnollisissa yhteisöissä tapahtuvaa poliittista mobilisaatiota pidetään toisinaan uhkana, mikä liittyy ajatuksiin islamin uskon ja länsimaisten demokratioiden perusarvojen yhteensovittamattomuudesta ja ääri-islamilaisuuteen liitetystä radikalismista ja poliittisesta väkivallasta (esim. Oskooii & Dana, 2018). Empiiriset tutkimukset kuitenkin viittaavat siihen, että uskonnollinen kiinnittyminen ja moskeijassa käynti ennemmin tukee kuin estää sosiaalista ja poliittista kiinnittymistä Euroopassa ja Yhdysvalloissa (Ayers & Hofstetter, 2008; Bagby, 2009; Dana ym., 2011; Jamal, 2005; Oskooii & Dana, 2018).

Suomessa keskustelu muslimiväestön ympärillä koskettaa pääasiassa 1990-luvulta alkaen Somaliasta, Irakista ja Afganistanista muuttaneita ja heidän jälkeläisiään, sillä ennen näiden ryhmien Suomeen muuttamista muslimiyhteisöt olivat hyvin pieniä. Suomessa muslimiyhteisöjen ja viranomaisten yhteistyö on viime vuosina tiivistynyt etenkin ekstremismin ja radikalismien ennaltaehkäisyssä, joskaan muslimiyhteisöillä ei ole samankaltaista kumppanuusasemaa esimerkiksi sosiaalityössä verrattuna luterilaiseen kirkkoon. Eri islamin suuntauksia edustavien toimijoiden yhteistyötä on myös pidetty tärkeänä luottamuksen ja hyvien väestösuhteiden rakentamisessa. Yleisesti ottaen on ajateltu, että Suomen kaltaisessa pienessä ja kohtalaisen matalahierarkkisessa maassa uskonnollisten yhteisöjen ja viranomaisten välinen yhteistyö on kohtalaisen sujuvaa etenkin, kun suomalaisten viranomaisten velvollisuus on edistää osallistavaa hallintoa (Tiilikainen & Mankkinen, 2020).

Pyykkönen ja Martikainen (2013, 299) kokoavat yhteen maahanmuuttaneiden oman yhdistystoiminnan kotoutumista edistäviä vaikutuksia. Heidän mukaansa yhdistystoiminta välittää suomalaisen kansalaisorganisoinnin ja -toiminnan tapoja maahanmuuttaneille. Yhdistyksissä myös opitaan suomen kieltä, minkä lisäksi niistä saa apua erilaisissa kansalaistaitoihin liittyvissä kysymyksissä (ks. myös Spierings & Vermeulen, 2023). Samalla on kuitenkin mahdollista, että omaan kulttuuriin ja uskontoon keskittyvät yhdistykset eristävät ryhmiä tai niiden jäseniä suomalaisesta yhteiskunnasta.

Vaikka yhdistysaktiivisuus on Suomessa ollut pitkään laskussa (Siisiäinen, 2015), esimerkiksi uskonnollisten yhteisöjen kirjo ja laajuus saattavat maahanmuuton myötä kasvaa. Jatkotutkimusta tarvitaan etenkin siitä, miten rasismi ja syrjintä

suomalaisessa yhteiskunnassa voivat paitsi heijastua järjestöosallistumiseen myös maahanmuuttaneiden ja uusien etnisten vähemmistöjen mahdollisuuksiin vaikuttaa yhteiskuntaan ja politiikkaan järjestöjen kautta.

4.4 Aktivismi ja protestipolitiikka

Aktivismin ja protestipolitiikan käsitteiden alle mahtuu runsas kirjo erilaisia osallistumisen ja vaikuttamisen tapoja, kuten kansalaistottelemattomuutta, mielenosoituksia ja boikotteja (Della Porta & Diani, 2006; Kriesi, 1995; Nyers & Rygiel, 2012). Esimerkiksi taidetta voidaan tarkastella aktivismina, joka ei pyri vain muuttamaan marginalisoitujen ihmisten elämisen olosuhteita, vaan luo poliittisia tulevaisuudenvisioita (Juvonen ym., 2022). Taiteen keinoin voidaan kommentoida muuttoliikkeen ja monikulttuurisuuden tutkimuksessa keskiössä olevia erontekoja samoin kuin konkreettisia ja symbolisia rajoja monin tavoin (Hiltunen ym., 2020).

Digitaalinen ja sosiaalinen media ovat viime vuosikymmenten aikana tarjonneet vähemmistöille uusia matalan kynnyksen mahdollisuuksia löytää toisensa ja jakaa kokemuksia fyysisestä asuinpaikasta ja yhteiskunnallisesta asemasta riippumatta (Keskinen, 2022, 70–90). Toisaalta osa tutkijoista on myös esittänyt, että samalla digitaalinen ja sosiaalinen media hajauttavat yksilöitä ja siten vievät pohjaa pitkäjänteiseltä sitoutumiselta yhteiskunnallisten liikkeiden toimintaan (Nikunen, 2019, 133–135). Kuitenkin juuri digitalisaatio on yhdistetty viimeaikaisten yhteiskunnallisten liikkeiden syntyyn, jotka ovat jatkumoa 1960- ja 1970-luvuilla länsimaissa nähtyihin yhteiskunnallisiin liikkeisiin, jotka syntyivät tyytymättömyydestä naisten, rodullistettujen vähemmistöjen ja seksuaalivähemmistöjen yhteiskunnallista asemaa kohtaan ja organisoituivat perinteisen puoluepolitiikan ulkopuolella. Nykyäänkin vähemmistöjen aseman parantaminen mutta samalla myös esimerkiksi ilmastonmuutoksen vastainen taistelu yhdistää monia yhteiskunnallisia liikkeitä (Nikunen, 2019, 133–135).

Yhteiskunnallisesta liikkeestä puhutaan sosiologisessa mielessä siinä vaiheessa, kun jotkut mieltävät itsensä sen kannattajiksi ja rakentavat johdonmukaisesti julkisuutta tavoittelevaa ja epäkohtia esiin nostavaa toimintaa. Tällaiseen toimintaan liittyy useita erilaisia riskejä juridisista sanktioista henkilökohtaisen maineen menetykseen, sillä protestipolitiikka, toisin kuin esimerkiksi äänestäminen, ei useinkaan tapahdu anonyymisti, vaan siinä haastetaan omalla nimellä tai kasvoilla hallituksen politiikkaa. Henkilökohtaisia riskejä kompensoivat aktivistien keskinäiset solidaarisuuden kokemukset, sillä riskejä pyritään usein suunnitelmallisesti minimoidaan ja toisaalta kantamaan yhdessä. Aktivisteja yhdistää ajatus yhteiskunnallisesta ”kotalosta” tai muutoshalusta (Della Porta & Diani, 2006; Nyers & Rygiel, 2012; Touraine, 1981).

Maahanmuuttaneiden ja vähemmistöjen organisoimat mielenosoitukset ovat olleet Suomessa verraten harvinaisia, ja niitä on oikeastaan järjestetty vasta viimeisen vuosikymmenen aikana (Näre, 2018; Pellander & Horsti, 2018). Etenkin Helsingin keskustassa vuonna 2017 järjestetystä turvapaikanhakijoiden Oikeus elää -mielenosoituksesta on tehty useampikin sosiologian alaan kuuluva tutkimus (Bodström ym., 2022; Haavisto, 2020; Näre & Jokela, 2023; Näre, 2018; Pirkkalainen, 2022, 2023). Lisäksi kesällä 2020 Yhdysvalloista maailmalle levinneet rasismien ja poliisiväkivallan vastaiset Black Lives Matter -mielenosoitukset ulottuivat nopeasti Eurooppaan ja myös Suomeen herättäen laajaa keskustelua rakenteellisesta rasismista (esim. Turunen, 2020).

Bodström ym. (2022) ovat tarkastelleet Oikeus elää -mielenosoitusta poliittisen osallistumisen tilana käyttäen muun muassa ”objektin kosmopoliitin” (Nyers, 2003) käsitettä. Käsite yhdistää ajatuksen kaikkialla kotonaan olevasta kosmopoliitista sekä torjutusta ja hylätystä, vailla paikkaa, ääntä ja poliittista valtaa olevasta objektista. Yksi keskeinen analyysin kohde yhteiskunnallisten liikkeiden kansainvälisessä tutkimuksessa onkin valtioiden vallankäyttö ja niin fyysisten kuin symbolistenkin rajojen vartioinnista aiheutuvat seuraukset eri väestöryhmille, etenkin niin kutsutuille paperittomille, joilla ilman kansalaisuutta ei ole virallista poliittista asemaa.

Bodström ym. (2022) esittävät, että Oikeus elää -mielenosoituksen osallistuneet turvapaikanhakijat pyrkivät toiminnallaan osoittamaan suomalaisen turvapaikapolitiikan ja -järjestelmän epäoikeudenmukaisuuden ja siten vaikuttamaan itseään koskevaan päätöksentekoon. Osallistumalla he myös osoittivat oman toimijuutensa – ottivat ”puhetilaa” – ja haastoivat heihin liitetyt uhka- ja uhrinarratiivit. Toisin sanoen osallistujat näkivät itsensä kyvykkäinä poliittisina toimijoina, joilla oli aito mahdollisuus vaikuttaa huolimatta siitä, ettei mielenosoitus saavuttanut julki-lausuttuja tavoitteitaan. Näkyvän tilan ottamalla mielenosoittajat pakottivat yhteiskunnan huomaamaan heidät ja kuulemaan heidän viestinsä, vaikka mediassa tapahtuma kehystettiin pitkälti järjestyksen ja lain näkökulmista (Haavisto, 2020).

Aktivismi voi siis vahvistaa tunnetta minäpystyvyydestä, kyvystä vaikuttaa omaan elämään. Esimerkiksi Pauha ja Bahmanpour (2020) ovat kirjoittaneet suomalaisten shiianuorten uskonnollisesta toimijuudesta ja siitä, kuinka nämä nuoret ovat pyrkineet lisäämään valtaväestön tietoisuutta islamista järjestämällä Helsingin keskustassa Stand4Hussain-tapahtumaa. Tapahtumaidea on levinnyt yllirajaisesti shiianuorten kansainvälisten verkostojen kautta, ja sen kautta nuoret pyrkivät omaehtoisesti hälventämään muslimeja kohtaan tunnettuja ennakkoluuloja sen sijaan, että he jäisivät passiivisina odottamaan asenteiden muuttumista. Aktivismin keinoin toiminnan kohteista toisin sanoen voi tulla itsenäisiä toimijoita.

Toimijuus ei kuitenkaan automaattisesti lisää tunnetta osallisuudesta. Pirkkalainen (2022) on tarkastellut Oikeus elää -mielenosoitusta siitä näkökulmasta, missä määrin siihen osallistuminen edesauttoi turvapaikanhakijoiden osallisuuden kokemusten syntymistä. Pirkkalainen haastatteli tutkimusta varten vuonna 2015 Suomeen saapuneita turvapaikanhakijoita, jotka joutuivat odottamaan pitkään lopullista turvapaikkapäätöstä. Epäoikeudenmukaisiksi koetut päätökset ja turvapaikanhakijoiden vaikea tilanne kannustivat haastateltavia aktivismiin (ks. myös Näre, 2018). Poliittinen osallistuminen ei kuitenkaan lisännyt osallisuuden kokemusta, joka olisi edellyttänyt jo varhaisessa vaiheessa laillista oikeutta oleskella Suomessa ja mahdollisuutta perheenyhdistämiseen. Kaikki haastateltavat jakoivat kokemuksen, ettei heitä haluttu Suomeen.

Maahanmuuttaneiden sekä etnisten ja rodullistettujen vähemmistöjen Suomessa kohtaama rasismi oli pitkään vaiettu aihe, ja käänne keskustelussa tapahtui vasta 2010-luvun puolivälissä, jolloin rasisminvastaisuus – antirasismi – alkoi yhteiskunnallisena liikkeenä saada enenevässä määrin jalansijaa myös väestöltään alati moninaistuvassa Suomessa (Keskinen, 2022; Seikkula, 2022). Antirasismi on taisteltava ihmisoikeuksien puolesta, ja sen keinovalikoima on moninainen, sisältäen lukuisia toimenpiteitä rasististen tekojen vähentämiseksi ja rasismista vapaan kulttuurin luomiseksi. Antirasismi on myös rasismin uhrien tukemista ja rodullistettujen yksilöiden ja ryhmien voimaannuttamista (esim. Hage, 2016). Tieteen alueella etenkin kriittinen rotuteoria ja valkoisuuden tutkimus ovat tarjonneet myös aktivisteille työkaluja syrjinnänvastaiseen työhön, mutta samalla kriittinen rotuteoria on myös herättänyt voimakasta vastustusta eri maissa (Andreassen ym., 2023; Keskinen ym., 2021; Seikkula, 2019b).

Maahanmuuttaneiden protestiosallistumisesta Kanadassa ja Australiassa tutkinut Bilodeau (Bilodeau, 2008) huomauttaa, että siinä missä protestiosallistuminen on länsimaissa normalisoitunut ja tullut tiiviimmin osaksi kansalaisten vaikuttamiskeinoja, länsimaihin muualta muuttaneista suuri osa tulee maista, joissa kansalaisten mahdollisuudet osallistua politiikkaan ovat hyvin rajatut tai jopa olemattomat, ja ne, jotka osallistuvat, voivat suurella todennäköisyydellä joutua poliittisen väkivallan kohteeksi. Bilodeau havaitseekin, että kansalaisiaan sortavista maista muuttaneiden protestiosallistuminen on selvästi harvinaisempaa kuin demokraattisista maista muuttaneiden. Sortotoimenpiteiden määrä on myös lineaarisesti yhteydessä protestiosallistumiseen: vielä useiden vuosikymmenten jälkeen osa maahanmuuttaneista pidättyy protestiosallistumisesta. Kokemukset lähtömaasta toisinsanoen vaikuttavat merkittävästi maahanmuuttaneiden osallistumiseen uudessa asuinmaassa.

5 Yhteenveto

Tässä kirjallisuuskatsauksessa on koottu tietoa ulkomaalaistaustaisen ja vieras-kielisen väestön poliittisesta osallistumisesta Suomessa. Kussakin kirjallisuuskatsauksen luvussa on nostettu esiin alueita, joilta tutkittua tietoa päätöksenteon tueksi tarvitaan Suomessa lisää.

Esimerkiksi julkishallinnon osalta tärkeä kysymys on, millaista poliittis-yhteiskunnallista osallistumista ja osallisuutta kunnissa halutaan ulkomaalaistaustaisten ja monikielisten suomalaisten keskuudessa edistää. Miten tähän vaikuttavat viranomaisten ja poliittisten päättäjien asenteet ja resurssit? Miten maahanmuuttaneet ja monikieliset suomalaiset huomioidaan kuntien osallisuusohjelmissa ja -suunnitelmissa? Millaisia haasteita liittyy kunnissa tehtävään työhön yhtäältä kaikkien kuntalaisten yhteiskunnallisen osallisuuden edistämiseksi ja toisaalta kotoutumisen edistämiseksi maahanmuuttaneisiin kohdistuen? Toimivatko nämä hallinnon osat alueet toisistaan erillään?

Entä miten maahanmuuttaneita ja etnisiä vähemmistöjä kuullaan ministeriöissä tapahtuvassa lainsäädännön vaikutusten ennakko- ja jälkikäteisarvioinnissa ja valmistelussa (kuuleminen, työryhmät, neuvottelukunnat)? Tiedotetaanko ja otetaanko sidosryhmiä mukaan oikea-aikaisesti? Ovatko kuulemismenetelmät monipuolisia ja saavutettavia?

Kansalaisten, asukkaiden ja palveluiden käyttäjien osallistuminen ja osallisuus paikallisessa päätöksenteossa on vahvistunut viime vuosikymmeninä niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Toistaiseksi maahanmuuttaneiden osallistumista esimerkiksi oman asuinalueensa tai kuntansa päätöksenteon suunnitteluun on tutkimuksessa tarkasteltu kuitenkin lähinnä viranomaisnäkökulmasta tai järjestöjen edustajina. Maahanmuuttaneiden ja vähemmistöjen näkökulmasta aihetta ei yksilö- ja ryhmätasolla ole kuitenkaan toistaiseksi juuri tutkittu.

Vaikuttaminen kaupungin suunnitteluun kuten esimerkiksi täydennysrakentamisen linjauksiin edellyttää hyvää päätöksenteon todellisuuden tuntemusta ja varhaisen vaikuttamisen valmiuksia, jollaisia myös Suomessa koko ikänsä asuneilla ylipäätään on harvoin. Muualta muuttaneiden keskuudessa näitä valmiuksia on tiedollisten, kulttuuristen ja kielellisten esteiden vuoksi vielä vähemmän. Siten tulevaisuudessa

olisikin tärkeää tutkia yhtäaikaisesti esimerkiksi maahanmuuttoloperusteisesti, taustamaittain, sukupuolittain ja ikäryhmittäin sitä, mitkä osallistumiskanavat koetaan mielekkäiksi ja saavutettaviksi. Samalla olisi tärkeää selvittää, miten esimerkiksi viranhaltijoiden tuleminen eri etnisistä taustoista vaikuttaa kuntalaisten kiinnostukseen osallistua kunnan päätöksentekoon.

Viranomaisten lisäksi merkittäviä portinvartijoita suomalaisessa yhteiskunnassa ovat poliittiset puolueet. Maahanmuuttaneiden ja etnisten vähemmistöjen asemasta poliittisissa puolueissa ei kuitenkaan ole saatavilla tutkittua tietoa, kuten ei myöskään tutkimusta heidän toiminnastaan päättäjinä. Pääsevätkö vähemmistöön kuuluvat käyttämään valtaa puolueen sisällä ja vaikuttamaan sen organisatorisiin järjestelyihin? Entä miten maahanmuutto- ja vähemmistötausta heijastuvat luottamushenkilötyöhön? Onnistuvatko olemassa olevat puolueet ottamaan uudet etniset vähemmistöt osaksi omia rakenteitaan ja edustamaan heidän etuaan päätöksenteossa? Vai nähdäänkö Suomessakin tulevaisuudessa etnisille jakolinjoille asettuvia puolueita?

Maahanmuuttaneiden vaaliosallistumisesta on Suomen osalta tehty tutkimusta etenkin rekisteriaineistojen pohjalta. Merkittävä puute ulkomaalaistaustaisten äänestysaktiivisuuden tutkimisen näkökulmasta on kuitenkin se, että sähköisestä äänioikeusrekisteristä ei toistaiseksi saada äänestystietoja kattavasti kaikista kunnista (ml. Helsingistä), koska niissä ei ole otettu käyttöön sähköistä vaalilistaa kaikilla äänestysalueilla. Kattavammat rekisteritiedot tarjoaisivat mahdollisuuden tuottaa nykyistä tarkempaa tietoa eri ryhmien edellytyksistä käyttää äänioikeuttaan sekä siitä, miten esimerkiksi asumisen eriytyminen pääkaupunkiseudulla voi heijastua äänestysaktiivisuuteen.

Suomalaista vaalijärjestelmää kehitettäessä olisi myös aiheellista selvittää, voisiko ehdokasvalinnan rinnalle nostaa mahdollisuuden pelkän puolueen tai ryhmittymän äänestämiseksi siten, että puolue olisi yhtenä vaihtoehtona ehdokkaiden rinnalla ehdokaslistalla. Ehdokasvalintaan liittyvien informaatiokustannusten lasku voisi madaltaa äänestämiseen liittyvää kynnystä paitsi maahanmuuttaneiden myös nuorten keskuudessa, sillä molemmissa ryhmissä tiedetään ja tunnetaan ehdokkaita harvemmin. Lisää tutkimusta tarvitaan myös siitä, millaisia mahdollisuuksia digitalisaatio tarjoaa lähestyvistä vaaleista viestimiselle (esim. tekstiviestikampanjat, monikieliset vaalikoneet).

Rekisteritutkimusten ohella maahanmuuttaneiden ja heidän jälkeläistensä poliittista kiinnostumista tulee tarkastella myös kyselyaineistoin. Edustavat kyselyaineistot esimerkiksi kieliryhmittäin tai taustamaittain antaisivat yksityiskohtaisemman kuvan poliittisen osallistumisen eroista ryhmien välillä ja niiden sisällä.

Maahanmuuttaneiden poliittista osallistumista on kartoitettu esimerkiksi THL:n keräämässä tuoreessa MoniSuomi-kyselytutkimuksessa, jossa ei kuitenkaan ole mukana esimerkiksi psykologisen poliittisen kiinnittymisen indikaattoreita. Kyselyin tulisi myös kerätä tietoa eri ryhmien puoluevalinnasta ja sijoittumisesta poliittisille arvo- ja asenneulottuvuuksille, sillä vain siten voidaan arvioida puoluejärjestelmän pohjaa pidemmällä aikavälillä.

Määrällisen tutkimuksen lisäksi tarvitaan laadullista tutkimusta. Miten esimerkiksi poliittiset arvot ja asenteet siirtyvät vanhemmilta lapsille ja päinvastoin perheissä, joissa vanhemmat ovat sosiaalistuneet politiikkaan tyystin erilaisen poliittisen järjestelmän puitteissa? Entä miten vähemmistöjen ryhmäidentiteetit ja syrjintäkokemukset heijastuvat poliittiseen osallistumiseen? Myös kansainvälistä ja vertailevaa tutkimusta tarvitaan. Kiinnittyvätkö esimerkiksi samasta lähtömaasta tulevat yhdenmukaisesti politiikkaan eri maissa? Mikä selittää mahdollisia eroja?

Maahanmuuttaneiden ja heidän jälkeläistensä toivottaminen tervetulleeksi poliittiseen yhteisöön edellyttää ponnisteluja myös valtaväestön taholta. Olisivatko suomalaiset esimerkiksi valmiita myöntämään ei-kansalaisille poliittiset oikeudet myös kansallisissa vaaleissa, jos he ovat asuneet Suomessa riittävän pitkään? Entä mitä seurauksia on sillä, jos kansalaisuuden saamisen ehtona olevaa asumisaikaa pidennetään samalla kun maahanmuuttaneiden osuus Suomen väestöstä yhä kasvaa? Käytännössä Suomessa on silloin yhä enemmän väestöä ilman täysimääräisiä poliittisia oikeuksia. Miten tämä heijastuu tulijoiden kotoutumiseen? Entä suomalaisen yhteiskunnan yhtenäisyyteen?

UTViS-hanke paikkaa osaltaan edellä mainittuja tietokapeikkoja. Tämä kirjallisuuskatsaus on hankkeen ensimmäisen työpaketin väliraportti ja toimii pohjana hankkeen myöhemmille työpaketeille, joissa:

- laaditaan kartoitus julkisen sektorin toimijoiden tekemistä, maahanmuuttaneiden yhteiskunnallista osallistumista edistävästä kokeiluista, hankkeista, toimenpiteistä ja näiden tuloksista ja tutkitaan, millaisin toimin ja millaisilla resursseilla julkisen sektorin organisaatiot ovat pyrkineet vastaamaan maahanmuuttaneiden ja/tai näiden jälkeläisten poliittis-yhteiskunnallisen osallistumisen haasteisiin;
- haastatellaan ulkomaalaistaustaisia järjestöaktiiveja sekä muulla tavoin yhteiskunnallisesti aktiivisia Suomeen muuttaneita ja selvitetään, mitkä tekijät näiden henkilöiden kohdalla ovat vaikuttaneet yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen ja ovatko järjestöt, julkinen sektori ja esimerkiksi puolueorganisaatiot tukeneet tai estäneet osallistumista;

- tutkitaan kyselyaineistoin sekä maahanmuuttaneiden että heidän Suomessa syntyneiden jälkeläistensä poliittista osallistumista ja psykologista poliittista kiinnittymistä;
- toteutetaan osallisuuskokeilut vuoden 2024 aikana yhteistyössä 2–3 kaupungin kanssa. Osallisuuskokeilujen teemoina ovat monikielisten asukkaiden näkyvyys, osallisuus ja vaikuttaminen. Kokeilujen tavoitteena on jalostaa aikaisemmissa työpaketeissa kerättyyn tutkimustietoon perustuvia työkaluja ja menetelmiä, jotka jäävät pysyvästi kaupunkien käyttöön.

Näiden myöhempien työpakettien tulokset tiivistetään keväällä 2025 julkaistavaan loppuraporttiin.

Lähteet

- Aarnitaival, S. (2012). *Maahanmuuttajanaiset työelämätietoa etsimässä. Tutkimus kotoutumisen tietokäytännöistä*. Tampere University Press. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/66895>
- Abascal, M., & Baldassarri, D. (2015). Love Thy Neighbor? Ethnoracial Diversity and Trust Reexamined. *American Journal of Sociology*, 121(3), 722–782. <https://doi.org/10.1086/683144>
- Abendschön, S. (2013). Children’s political socialisation within the family: Value transmission and social milieu factors. *Growing into politics, contexts and timing of political socialisation*, 33–71.
- Adman, P., & Strömblad, P. (2015). Political Trust as Modest Expectations: Exploring Immigrants’ Falling Confidence in Swedish Political Institutions. *Nordic Journal of Migration Research*, 5(3), 107–116. <https://doi.org/10.1515/njmr-2015-0007>
- Ahmad, A. (2019). Kokeellinen tutkimus etniseen alkuperään perustuvasta syrjinnästä suomalaisilla työmarkkinoilla. Teoksessa V. Kazi, A. Alitolppa-Niitamo, & A. Kaihovaara (Toim.), *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta* (ss. 15–27). Työ- ja elinkeinoministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162005>
- Ahmad, A. (2020). Ethnic discrimination against second-generation immigrants in hiring: Empirical evidence from a correspondence test. *European Societies*, 22(5), 659–681. <https://doi.org/10.1080/14616696.2020.1822536>
- Ahmed Haji Omar, A., Castaneda, A. E., Koponen, P., Lilja, E., Mustonen, K.-L., Skogberg, N., Snellman, O., & Tiittala, P. (2019). *Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi: Tutkimus Suomeen vuonna 2018 tulleista turvapaikanhakijoista*. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.
- Ahokas, L., Weide, M., & Wilhelmsson, N. (2011). *Maahanmuuttajien yhteiskunnallisen osallistumisen tukeminen julkishallinnossa ja puolueissa* (Selvityksiä ja ohjeita 9/2011). Oikeusministeriö. <http://hdl.handle.net/10138/26641>
- Airila, A., Väänänen, A., Toivanen, M., Koskinen, A., Skogberg, N., & Castaneda, A. (2021). Are Self-rated Health, Native Finnish Friends and Having Children under School Age Associated with Employment? *Finnish yearbook of population research*, 55, 25–44. <https://doi.org/10.23979/fypr.95472>
- Akhtar, P., & Peace, T. (2019). Ethnic minorities in British politics: Candidate selection and clan politics in the Labour Party. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45(11), 1902–1918. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2018.1443804>

- Aleksynska, M. (2011). Civic participation of immigrants in Europe: Assimilation, origin, and destination country effects. *European Journal of Political Economy*, 27(3), 566–585. <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2010.12.004>
- Alhanen, K. (2016). *Dialogi demokratiassa*. Gaudeamus.
- Alhanen, K., & Henttonen, E. (2023). *Demokraattisten kohtaamisten käsikirja: Osallisuudesta vaikuttavuutta julkisiin palveluihin* (Sitran selvityksiä 223). Sitra.
- Alho, R., & Sippola, M. (2019). Estonian Migrants' Aspiration for Social Citizenship in Finland: Embracing the Finnish Welfare State and Distancing from the 'Non-Deserving'. *Journal of International Migration and Integration*, 20(2), 341–359. <https://doi.org/10.1007/s12134-018-0606-9>
- Alitalo, O., Vanto, J., Peltoniemi, N., & Alvesalo-Kuusi, A. (2023). *Turvapaikanhakijat tiedontuottajiksi lainvalmisteluun: Alaikäisenä oleskelulupaa hakeneiden kuulemispilotti*. SILE-hanke, Turun yliopisto.
- Alitolppa-Niitamo, A. (2010). Perheen akkulturaatio ja sukupolvien väliset suhteet. Teoksessa T. Martikainen & L. Haikkola (Toim.), *Maahanmuutto ja sukupolvet* (ss. 45–64). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Allport, G. W., Clark, K., & Pettigrew, T. (1954). *The nature of prejudice*.
- Almond, G. A., & Verba, S. (1963). *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9781400874569>
- Altman, D., Huertas-Hernández, S., & Sánchez, C. T. (2023). Two paths towards the exceptional extension of national voting rights to non-citizen residents. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 49(10), 2541–2560. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2023.2182713>
- André, S. (2014). Does Trust Mean the Same for Migrants and Natives? Testing Measurement Models of Political Trust with Multi-group Confirmatory Factor Analysis. *Social Indicators Research*, 115(3), 963–982. <https://doi.org/10.1007/s11205-013-0246-6>
- Andreassen, R., Keskinen, S., Lundström, C., & Tate, S. A. (2023). Introduction: Writing a Handbook on critical race and whiteness theory in the time of Black Lives Matter and anti-racism backlash. Teoksessa R. Andreassen, S. Keskinen, C. Lundström, & S. A. Tate (Toim.), *The Routledge International Handbook of New Critical Race and Whiteness Studies* (ss. 1–21). Routledge.
- Anduiza, E., & San Martin, J. (2011). Political Efficacy and Confidence among Migrants. Teoksessa L. Morales & M. Giugni (Toim.), *Social Capital, Political Participation and Migration in Europe: Making Multicultural Democracy Work?* (ss. 198–218). Palgrave Macmillan UK.
- Anniste, K., & Tammaru, T. (2014). Ethnic differences in integration levels and return migration intentions: A study of Estonian migrants in Finland. *Demographic Research*, 30, 377–412. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2014.30.13>

- Arens, A. K., & Watermann, R. (2017). Political efficacy in adolescence: Development, gender differences, and outcome relations. *Developmental Psychology*, 53(5), 933–948. <https://doi.org/10.1037/dev0000300>
- Arter, D. (2013). The ‘Hows’, not the ‘Whys’ or the ‘Wherefores’: The Role of Intra-party Competition in the 2011 Breakthrough of the True Finns: The ‘Hows’, not the ‘Whys’ or the ‘Wherefores’: The Role of Intra-party Competition in the 2011 Breakthrough of the True Finns. *Scandinavian Political Studies*, 36(2), 99–120. <https://doi.org/10.1111/1467-9477.12001>
- Avoin hallinto. (2023). *Avoin hallinto: Toimintaohjelma 2023–2027*. Valtiovarainministeriö.
- Avonius, M., & Kestilä-Kekkonen, E. (2018). Suomalaisten maltilliset ja kirjavat maahanmuuttoasenteet. *Yhteiskuntapolitiikka*, 83(1), 84–95.
- Ayers, J. W., & Hofstetter, C. R. (2008). American Muslim Political Participation Following 9/11: Religious Belief, Political Resources, Social Structures, and Political Awareness. *Politics and Religion*, 1(1), 3–26. <https://doi.org/10.1017/S1755048308000023>
- Bagby, I. (2009). The American Mosque in Transition: Assimilation, Acculturation and Isolation. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35(3), 473–490. <https://doi.org/10.1080/13691830802704640>
- Bail, C. A. (2008). The Configuration of Symbolic Boundaries against Immigrants in Europe. *American Sociological Review*, 73(1), 37–59.
- Bandura, Albert. (1977). *Social learning theory*. Prentice-Hall.
- Banting, K., & Kymlicka, W. (2013). Is there really a retreat from multiculturalism policies? New evidence from the multiculturalism policy index. *Comparative European Politics*, 11(5), 577–598. <https://doi.org/10.1057/cep.2013.12>
- Banting, K., & Soroka, S. (2020). A Distinctive Culture? The Sources of Public Support for Immigration in Canada, 1980–2019. *Canadian Journal of Political Science/Revue canadienne de science politique*, 53(4), 821–838. <https://doi.org/10.1017/S0008423920000530>
- Barone, G., D’Ignazio, A., de Blasio, G., & Naticchioni, P. (2016). Mr. Rossi, Mr. Hu and politics. The role of immigration in shaping natives’ voting behavior. *Journal of Public Economics*, 136, 1–13. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2016.03.002>
- Basile, V., Bosco, C., Fersini, E., Nozza, D., Patti, V., Rangel Pardo, F. M., Rosso, P., & Sanguinetti, M. (2019). SemEval-2019 Task 5: Multilingual Detection of Hate Speech Against Immigrants and Women in Twitter. *Proceedings of the 13th International Workshop on Semantic Evaluation*, 54–63. <https://doi.org/10.18653/v1/S19-2007>
- Bauböck, R. (2003). Towards a Political Theory of Migrant Transnationalism. *The International Migration Review*, 37(3), 700–723.

- Beerli, A., Ruffner, J., Siegenthaler, M., & Peri, G. (2021). The Abolition of Immigration Restrictions and the Performance of Firms and Workers: Evidence from Switzerland. *American Economic Review*, 111(3), 976–1012. <https://doi.org/10.1257/aer.20181779>
- Bélanger, É. (2017). Political trust and voting behaviour. Teoksessa S. Zmerli & T. W. G. van der Meer (Toim.), *Handbook on Political Trust* (ss. 242–255). Edward Elgar Publishing Limited. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/tampere/detail.action?docID=4800090>
- Benkler, Y., Faris, R., & Roberts, H. (2018). *Network Propaganda: Manipulation, Disinformation, and Radicalization in American Politics*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190923624.001.0001>
- Berger, M., Galonska, C., & Koopmans, R. (2004). Political integration by a detour? Ethnic communities and social capital of migrants in Berlin. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 30(3), 491–507. <https://doi.org/10.1080/13691830410001682052>
- Bergh, J., Christensen, D. A., & Matland, R. (2018). *Voter Mobilisation in a High-Turnout Context: Get Out the Vote Experiments in the 2017 Norwegian Parliamentary Election*. Institutt for samfunnsforskning.
- Bergh, J., Christensen, D. A., & Matland, R. E. (2020). Inviting immigrants in: Field experiments in voter mobilization among immigrants in Norway. *Electoral Studies*, 66, 102160. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2020.102160>
- Bernelius, V., & Huilla, H. (2021). *Koulutuksellinen tasa-arvo, alueellinen ja sosiaalinen eriytyminen ja myönteisen erityiskohtelun mahdollisuudet*. Valtioneuvosto.
- Berry, J. W. (2006). Acculturation: A conceptual overview. *Acculturation and parent-child relationships*, 13–32.
- Besco, R. (2020). Friendly fire: Electoral discrimination and ethnic minority candidates. *Party Politics*, 26(2), 215–226. <https://doi.org/10.1177/1354068818761178>
- Bilodeau, A. (2008). Immigrants' Voice through Protest Politics in Canada and Australia: Assessing the Impact of Pre-Migration Political Repression. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34(6), 975–1002. <https://doi.org/10.1080/13691830802211281>
- Bilodeau, A., & White, S. (2016). Trust among recent immigrants in Canada: Levels, roots and implications for immigrant integration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(8), 1317–1333. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2015.1093411>
- Bird, K., Saalfeld, T., & Wüst, A. M. (2011). Ethnic diversity, political participation and representation: A theoretical framework. Teoksessa K. Bird, T. Saalfeld, & A. M. Wüst (Toim.), *The Political Representation of Immigrants and Minorities* (ss. 1–21). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203843604>
- Birner, J. K. (2007). *Ethnicity and Electoral Politics*. Cambridge University Press.

- Bjarnegård, E., & Kenny, M. (2015). Revealing the “Secret Garden”: The Informal Dimensions of Political Recruitment. *Politics & Gender*, 11(4), 748–753. Cambridge Core. <https://doi.org/10.1017/S1743923X15000471>
- Black, J. H., & Erickson, L. (2006). Ethno-Racial Origins of Candidates and Electoral Performance: Evidence from Canada. *Party Politics*, 12(4), 541–561. <https://doi.org/10.1177/1354068806064733>
- Black, J. H., Niemi, R. G., & Powell, G. B. (1987). Age, resistance, and political learning in a new environment: The case of Canadian immigrants. *Comparative Politics*, 20(1), 73–84.
- Bleich, E. (2009). Where do Muslims stand on ethno-racial hierarchies in Britain and France? Evidence from public opinion surveys, 1988–2008. *Patterns of Prejudice*, 43(3–4), 379–400. <https://doi.org/10.1080/00313220903109326>
- Bloemraad, I. (2013). Accessing the corridors of power: Puzzles and pathways to understanding minority representation. *West European Politics*, 36(3), 652–670.
- Bloemraad, I., Esses, V. M., Kymlicka, W., & Zhou, Y.-Y. (2023). *Unpacking immigrant integration: Concepts, mechanisms, and context. Background paper to World Development Report 2023: Migrants, Refugees, and Societies*. <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/454db131e2fb1cd039409bd6f78e1778-0050062023/original/Social-integration-FINAL-FORMATTED.pdf>
- Bloemraad, I., Kymlicka, W., Lamont, M., & Hing, L. S. S. (2019). Membership without Social Citizenship? Deservingness & Redistribution as Grounds for Equality. *Daedalus*, 148(3), 73–104. JSTOR.
- Bloemraad, I., & Schönwälder, K. (2013). Immigrant and Ethnic Minority Representation in Europe: Conceptual Challenges and Theoretical Approaches. *West European Politics*, 36(3), 564–579. <https://doi.org/10.1080/01402382.2013.73724>
- Bodström, E. (2020a). ‘Because Migri Says So’: Legitimation in Negative Asylum Decisions in Finland. *Nordic Journal of Migration Research*, 10(2), 5–19. <https://doi.org/10.33134/njmr.134>
- Bodström, E. (2020b). ‘Welcome to Fantasy Finland!’: Integration as a cultural process in Information Packages of Finnish Ministries in years 2000–2018. Helsingin yliopisto. <http://hdl.handle.net/10138/318438>
- Bodström, E., Haavisto, C., & Laaksonen, S.-M. (2022). Rautatientorin mielenosoitus poliittisen osallistumisen tilana. Teoksessa *Näkökulmia maahanmuuttaneiden poliittiseen osallistumiseen Suomessa* (ss. 35–50). Siirtolaisuusinstituutti. <https://www.doria.fi/handle/10024/185107>
- Borg, S. (2018). *Kuntavaalitutkimus 2017*. Kunnallisalan kehittämissäätiö KAKS.
- Borg, S. (2023). *Aluevaalitutkimus 2022: Tutkimus Suomen ensimmäisistä aluevaaleista*. Kunnallisalan kehittämissäätiö KAKS.
- Borjas, G. (2019). *Immigration and Economic Growth*. Working Paper 25836. National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w25836>

- Borjas, G. J. (2014). *Immigration economics*. Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/harvard.9780674369900>
- Borkowska, M., & Luthra, R. (2022). Socialization Disrupted: The Intergenerational Transmission of Political Engagement in Immigrant Families. *International Migration Review*. <https://doi.org/10.1177/01979183221134277>
- Bratsberg, B., Ferwerda, J., Finseraas, H., & Kotsadam, A. (2021). How Settlement Locations and Local Networks Influence Immigrant Political Integration. *American Journal of Political Science*, 65(3), 551–565. <https://doi.org/10.1111/ajps.12532>
- Breton, J. (2017). *Bringing immigrants to the polls? Voter mobilization through the Kaikkien Vaalit thematic live debates in the 2017 Finnish municipal elections* [pro gradu -tutkielma]. Helsingin yliopisto.
- Brubaker, R. (1992). *Citizenship and Nationhood in France and Germany*. Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/9780674028944>
- Brubaker, R. (2001). The return of assimilation? Changing perspectives on immigration and its sequels in France, Germany, and the United States. *Ethnic and Racial Studies*, 24(4), 531–548. <https://doi.org/10.1080/01419870120049770>
- Bueker, C. S. (2005). Political incorporation among immigrants from ten areas of origin: The persistence of source country effects. *International Migration Review*, 39(1), 103–140.
- Busk, H., Jauhiainen, S., Kekäläinen, A., Nivalainen, S., & Tähtinen, T. (2016). *Maahanmuuttajat työmarkkinoilla – tutkimus eri vuosina Suomeen muuttaneiden työurista* (Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 6/2016). Eläketurvakeskus.
- Bäck, M., & Serup Christensen, H. (2020). Millaisia poliittisia osallistujia suomalaiset ovat kansainvälisessä vertailussa? Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen, & H. Wass (Toim.) *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019* (ss. 439–460). Oikeusministeriö.
- Bäcklund, P., Häkli, J., & Schulman, H. (2017). Lukijalle: Kansalaisosallistumisen muuttuva kenttä. Teoksessa P. Bäcklund, J. Häkli, & H. Schulman (Toim.), *Kansalaiset kaupunkia kehittämässä* (ss. 5–14). Tampere University Press.
- Bäcklund, P., & Kallio, K. P. (2012). Poliittinen toimijuus julkishallinnon lapsi- ja nuorisopoliittisessa osallistumisretoriikassa. *Alue ja Ympäristö*, 41(1).
- Card, D. (2001). Immigrant Inflows, Native Outflows, and the Local Labor Market Impacts of Higher Immigration. *Journal of labor economics*, 19(1), 22–64. <https://doi.org/10.1086/209979>
- Card, D., Chang, S., Becker, C., Mendelsohn, J., Voigt, R., Boustan, L., Abramitzky, R., & Jurafsky, D. (2022). Computational analysis of 140 years of US political speeches reveals more positive but increasingly polarized framing of immigration. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 119(31), e2120510119. <https://doi.org/10.1073/pnas.2120510119>

- Castaneda, A., & Kuusio, H. (2019). Sosiaalinen hyvinvointi, kotoutuminen ja terveys sekä näiden väliset yhteydet Suomen ulkomailla syntyneessä väestössä. Teoksessa V. Kazi, A. Alitolppa-Niitamo, & A. Kaihovaara (Toim.), *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta* (ss. 121–132). Työ- ja elinkeinoministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162005>
- Citrin, J., Levy, M. S., & Wright, M. (2022). *Immigration in the Court of Public Opinion*. Wiley.
- Citrin, J., & Sides, J. (2008). Immigration and the imagined community in Europe and the United States. *Political Studies*, 56(1), 33–56.
- Craig, S. C., & Maggiotto, M. A. (1982). Measuring Political Efficacy. *Political Methodology*, 8(3), 85–109.
- Craig, S. C., Niemi, R. G., & Silver, G. E. (1990). Political efficacy and trust: A report on the NES pilot study items. *Political Behavior*, 12(3), 289–314. <https://doi.org/10.1007/BF00992337>
- Da Fonseca, S. C. (2011). New citizens – new candidates? Candidate selection and the mobilization of immigrant voters in German elections. Teoksessa K. Bird, T. Saalfeld, & A. M. Wüst (Toim.), *The Political Representation of Immigrants and Minorities* (ss. 109–127). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203843604>
- Dahl, R. A. (1990). *After the revolution? Authority in a good society*. Yale University Press.
- Dana, K., Barreto, M. A., & Oskooii, K. A. R. (2011). Mosques as American Institutions: Mosque Attendance, Religiosity and Integration into the Political System among American Muslims. *Religions*, 2(4), 504–524. <https://doi.org/10.3390/rel2040504>
- Dancygier, R., Lindgren, K., Nyman, P., & Vernby, K. (2021). Candidate Supply Is Not a Barrier to Immigrant Representation: A Case–Control Study. *American Journal of Political Science*, 65(3), 683–698. <https://doi.org/10.1111/ajps.12553>
- Dancygier, R. M. (2018). *Dilemmas of Inclusion: Muslims in European Politics*. Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9781400888108>
- Dancygier, R. M., Lindgren, K.-O., Oskarsson, S., & Vernby, K. (2015). Why Are Immigrants Underrepresented in Politics? Evidence from Sweden. *American Political Science Review*, 109(4), 703–724. <https://doi.org/10.1017/S0003055415000404>
- Davydova-Minguet, O., & Pöllänen, P. (2020). Everyday transnational Russian–Finnish family relations in a Finnish rural border area. Teoksessa J. Hiitola, K. Turtiainen, S. Gruber, & M. Tiilikainen (Toim.), *Family Life in Transition*. Routledge.
- Davydova-Minguet, O., Sotkasiira, T., Oivo, T., & Riiheläinen, J. (2019). Mediated Mobility and Mobile Media: Transnational Media Use Among Russian-speakers in Finland. *Journal of Finnish studies*, 22(1 & 2), 265–282.

- de Rooij, E. A. (2012). Patterns of Immigrant Political Participation: Explaining Differences in Types of Political Participation between Immigrants and the Majority Population in Western Europe. *European Sociological Review*, 28(4), 455–481. <https://doi.org/10.1093/esr/jcr010>
- De Tona, C. (2012). Investing in Hope? Gendered Resistance and the Struggle of Migrant Women’s Associations in Ireland. Teoksessa R. Lentin & E. Moreo (Toim.), *Migrant Activism and Integration from Below in Ireland* (ss. 95–118). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9780230369245_5
- De Tona, C., & Lentin, R. (2011). Networking sisterhood, from the informal to the global: AkiDwA, the African and Migrant Women’s Network, Ireland. *Global Networks*, 11(2), 242–261. <https://doi.org/10.1111/j.1471-0374.2011.00313.x>
- Deiss-Helbig, E. (2019). “Within the secret garden of politics”: Candidate selection and the representation of immigrant-origin citizens in Germany. <https://doi.org/10.18419/OPUS-10356>
- Della Porta, Donatella., & Diani, Mario. (2006). *Social movements: An introduction* (2. ed.). Blackwell.
- Deth, J. W. van. (1990). Interest in politics. Teoksessa M. K. Jennings & J. W. van Deth (Toim.), *Continuities in political action* (ss. 275–312). deGruyter.
- Dhalmann, H. (2011). *Yhden uhka, toisen toive? Somaliin ja venäläisten asumistoiveet etnisen segregaatiokehityksen valossa*. Helsingin yliopisto.
- Dinesen, P. T. (2012). Parental Transmission of Trust or Perceptions of Institutional Fairness: Generalized Trust of Non-Western Immigrants in a High-Trust Society. *Comparative Politics*, 44(3), 273–289.
- Donovan, B. (2012). Intersectionality and the Substantive Representation of Migrant Interests in Germany. *German Politics and Society*, 30(4), 23–44. <https://doi.org/10.3167/gps.2012.300402>
- Durose, C., Richardson, L., Combs, R., Eason, C., & Gains, F. (2013). ‘Acceptable difference’: Diversity, representation and pathways to UK politics. *Parliamentary Affairs*, 66(2), 246–267.
- Dustmann, C., & Preston, I. P. (2019). Free Movement, Open Borders, and the Global Gains from Labor Mobility. *Annual review of economics*, 11(1), 783–808. <https://doi.org/10.1146/annurev-economics-080218-025843>
- Eggert, N., & Giugni, M. (2011). The Impact of Religion on the Political Participation of Migrants. Teoksessa L. Morales & M. Giugni (Toim.), *Social Capital, Political Participation and Migration in Europe: Making Multicultural Democracy Work?* (ss. 219–237). Palgrave Macmillan UK.
- Eid, M., & Castaneda, A. (2023). *Ulkomaalaistaustaisten nuorten hyvinvointi tutkimusten ja tilastojen valossa*. Valtion nuorisoneuvosto.
- Ekman, M. (2022). The great replacement: Strategic mainstreaming of far-right conspiracy claims. *Convergence*, 28(4), 1127–1143. <https://doi.org/10.1177/13548565221091983>

- Engbersen, G., Snel, E., & de Boom, J. (2010). 'A van full of Poles': Teoksessa G. Engbersen, R. Black, M. Okólski, & C. Panțiru (Toim.), *A Continent Moving West?* (ss. 115–140). Amsterdam University Press; JSTOR. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt46n229.8>
- Environics Institute. (2022). *Canadian public opinion about immigration and refugees—Fall 2022*. Environics Institute. <https://www.environicsinstitute.org/projects/project-details/canadian-public-opinion-about-immigration-and-refugees---fall-2022>
- Eranti, V. (2016). *Individuals Doing Politics: Urban participation, social media campaigning and online nano-politics* [University of Helsinki]. <http://hdl.handle.net/10138/167721>
- Erätauko-säätiö. (2023). *Erätauko-säätiön kotisivut*. <https://www.eratauko.fi/>
- Esses, V. M., Wagner, U., Wolf, C., Preiser, M., & Wilbur, C. J. (2006). Perceptions of national identity and attitudes toward immigrants and immigration in Canada and Germany. *Special Issue: Attitudes towards Immigrants and Immigration, 30(6)*, 653–669. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2006.07.002>
- Euroopan unionin perusoikeusvirasto (FRA). (2023). *Being Black in the EU: Experiences of People of African Descent*. Euroopan unionin ihmisoikeusvirasto (FRA).
- Fanning, B., & O'Boyle, N. (2010). Immigrants in Irish Politics: African and East European Candidates in the 2009 Local Government Elections. *Irish Political Studies, 25(3)*, 417–435. <https://doi.org/10.1080/07907184.2010.497641>
- Fennema, M., & Tillie, J. (1999). Political participation and political trust in Amsterdam: Civic communities and ethnic networks. *Journal of Ethnic and Migration Studies, 25(4)*, 703–726. <https://doi.org/10.1080/1369183X.1999.9976711>
- Fennema, M., & Tillie, J. (2001). Civic Community, Political Participation and Political Trust of Ethnic Groups. Teoksessa H. Behr & S. Schmidt (Toim.), *Multikulturelle Demokratien im Vergleich: Institutionen als Regulativ kultureller Vielfalt?* (ss. 198–217). VS Verlag für Sozialwissenschaften. https://doi.org/10.1007/978-3-322-85129-1_9
- Ferwerda, J., Finseraas, H., & Bergh, J. (2020). Voting Rights and Immigrant Incorporation: Evidence from Norway. *British Journal of Political Science, 50(2)*, 713–730. Cambridge Core. <https://doi.org/10.1017/S0007123417000643>
- Finkel, S. E. (1985). Reciprocal Effects of Participation and Political Efficacy: A Panel Analysis. *American Journal of Political Science, 29(4)*, 891–913. <https://doi.org/10.2307/2111186>
- Ford, R., & Kootstra, A. (2017). Do white voters support welfare policies targeted at ethnic minorities? Experimental evidence from Britain. *Journal of Ethnic and Migration Studies, 43(1)*, 80–101. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2016.1180969>

- Gabriel, O. W. (2017). Participation and political trust. Teoksessa S. Zmerli & T. W. G. van der Meer (Toim.), *Handbook on Political Trust* (ss. 228–241). Edward Elgar Publishing Limited. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/tampere/detail.action?docID=4800090>
- Galandini, S. (2013). *Residential Concentration, Ethnic Social Networks and Political Participation: A mixed methods study of Black Africans in Britain*. University of Manchester.
- Gallagher, M., & Marsh, M. (1988). *Candidate selection in comparative perspective: The secret garden of politics*. SAGE.
- Geissel, B., Michels, A., Silagadze, N., Schauman, J., & Grönlund, K. (2023). Public Deliberation or Popular Votes? Measuring the Performance of Different Types of Participatory Democracy. *Representation*, 1–23. <https://doi.org/10.1080/00344893.2023.2213698>
- Gidengil, E., Lahtinen, H., Wass, H., & Erola, J. (2021). From Generation to Generation: The Role of Grandparents in the Intergenerational Transmission of (Non-)Voting. *Political Research Quarterly*, 74(4), 1137–1151. <https://doi.org/10.1177/1065912920971715>
- Goerres, A., Spies, D. C., & Mayer, S. (2023). *Immigrant German Election Study (IMGES)*. <https://doi.org/10.4232/1.14187>
- Grasso, M. (2016). *Generations, Political Participation and Social Change in Western Europe*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315684031>
- Grasso, M. T., & Giugni, M. (2016). Protest participation and economic crisis: The conditioning role of political opportunities. *European Journal of Political Research*, 55(4), 663–680. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12153>
- Grönlund, K., Herne, K., Jäske, M., & Värttö, M. (2022). Can politicians and citizens deliberate together? Evidence from a local deliberative mini-public. *Scandinavian Political Studies*, 45(4), 410–432. <https://doi.org/10.1111/1467-9477.12231>
- Guarnizo, L. E., Chaudhary, A. R., & Sørensen, N. N. (2019). Migrants' transnational political engagement in Spain and Italy. *Migration Studies*, 7(3), 281–322. <https://doi.org/10.1093/migration/mnx061>
- Haapajärvi, L., Juvenius, J., & Junnilainen, L. (2020). Hyvä naapuri, hyvä suomalainen – erontekojen ja kuulumisen käytännöt Helsingin monietnisillä asuinalueilla. *Sociologia*, 57(4).
- Haavisto, C. (2020). "Impossible" Activism and the Right to Be Understood: The Emergent Refugee Rights Movement in Finland. Teoksessa O. C. Norocel, A. Hellström, & M. B. Jørgensen (Toim.), *Nostalgia and Hope: Intersections between Politics of Culture, Welfare, and Migration in Europe* (ss. 169–184). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-41694-2_11
- Haavisto, I. (2023). *Maahanmuuton leirit: Eripuraiset suomalaiset lämpenevät työperäiselle maahanmuutolle* (EVA analyysi 121). Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA.

- Hage, G. (2016). Recalling anti-racism. *Ethnic and Racial Studies*, 39(1), 123–133. <https://doi.org/10.1080/01419870.2016.1096412>
- Haikkola, L. (2011a). Making Connections: Second-Generation Children and the Transnational Field of Relations. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37(8), 1201–1217. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2011.590925>
- Haikkola, L. (2011b). Transnational and Local Negotiations of Identity: Experiences from second-generation young people in Finland. *Nordic Journal of Migration Research*. <https://doi.org/10.2478/v10202-011-0019-8>
- Haikkola, L. (2012). *Monipaikkainen nuoruus: Toinen sukupolvi, transnationaalisuus ja identiteetit*. Helsingin yliopisto.
- Hainmueller, J., Hangartner, D., & Pietrantuono, G. (2015). Naturalization fosters the long-term political integration of immigrants. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 112(41), 12651–12656. <https://doi.org/10.1073/pnas.1418794112>
- Hainmueller, J., Hiscox, M. J., & Margalit, Y. (2015). Do concerns about labor market competition shape attitudes toward immigration? New evidence. *Journal of International Economics*, 97(1), 193–207. <https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2014.12.010>
- Hainmueller, J., & Hopkins, D. J. (2014). Public Attitudes Toward Immigration. *Annual Review of Political Science*, 17(1), 225–249. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-102512-194818>
- Hangartner, D., Dinas, E., Marbach, M., Matakos, K., & Xefteris, D. (2019). Does Exposure to the Refugee Crisis Make Natives More Hostile? *American Political Science Review*, 113(2), 442–455. <https://doi.org/10.1017/S0003055418000813>
- Hatemi, P. K., Hibbing, J. R., Medland, S. E., Keller, M. C., Alford, J. R., Smith, K. B., Martin, N. G., & Eaves, L. J. (2010). Not by twins alone: Using the extended family design to investigate genetic influence on political beliefs. *American journal of political science*, 54(3), 798–814.
- Hazan, R. Y., & Rahat, G. (2010). *Democracy within parties: Candidate selection methods and their political consequences*. OUP Oxford.
- Heath, A. F. (2013). *The Political Integration of Ethnic Minorities in Britain*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199656639.001.0001>
- Helander, V. (1998). *Kolmas sektori*. Gaudeamus.
- Helsingin kaupunki. (2023). *Opas turvallisemman tilan periaatteiden laatimiseen*. https://stplattaproduct.blob.core.windows.net/strategiatalousprod/Opas_turvallisemman_tilan_periaatteiden_laatimiseen_saavutettava_LOPULLINEN.pdf
- Helsingin Sanomat. (2023, tammikuuta 17). *Koulu | "S2-pojat" aiheuttavat suurta huolta – Näin kirjoitustaito jakaa lapset eri kasteihin*. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009322641.html>

- Henttonen, E., & Alhanen, K. (2023). *Maahanmuuttodialogit: Moniäänistä keskustelua maahanmuuton arjesta ja politiikasta*. Sisäministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164696>
- Hertting, N., & Kugelberg, C. (2018). Representative democracy and the problem of institutionalizing local participatory governance. Teoksessa N. Hertting & C. Kugelberg (Toim.), *Local participatory governance and representative democracy: Institutional dilemmas in European cities* (ss. 1–17). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315471174>
- Hetherington, M. J. (1998). The Political Relevance of Political Trust. *The American Political Science Review*, 92(4), 791–808. <https://doi.org/10.2307/2586304>
- Hiltunen, K., Saresma, T., & Säskilähti, N. (2020). Rajojen poetiikkaa ja politiikkaa: Taiteellinen aktivismi reaktiona ”pakolaiskriisiin”. *Media & viestintä*, 43(2). <https://doi.org/10.23983/mv.95674>
- Hopkins, D. J. (2011). National Debates, Local Responses: The Origins of Local Concern about Immigration in Britain and the United States. *British Journal of Political Science*, 41(3), 499–524. Cambridge Core. <https://doi.org/10.1017/S0007123410000414>
- Howat, N., Norden, O., Williams, J., & Pickering, E. (2012). *2010 Ethnic Minority British Election Study: Technical Report* (UK Data Archive Study Number 6970). TNS UK LTD. https://sp.ukdataservice.ac.uk/doc/6970/mrdoc/pdf/british_election_study_ethnic_minority_survey_2010_technical_report.pdf
- Häkkinen, A. (2020). *Ylirajainen avioliitto: Puolisovalinta ja avioituminen Suomessa asuvien kurdien keskuudessa*. Siirtolaisuusinstituutti.
- Ikedo, K., Kobayashi, T., & Hoshimoto, M. (2008). Does political participation make a difference? The relationship between political choice, civic engagement and political efficacy. *Electoral Studies*, 27(1), 77–88. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2007.11.004>
- Jacobs, D., Delmotte, F., & Herman, B. (2009). Political Participation For Migrants: The Mipex Results. Teoksessa J. Niessen & T. Huddleston (Toim.), *Legal Frameworks for the Integration of Third-Country Nationals* (ss. 219–238). Brill. <https://doi.org/10.1163/ej.9789004170698.i-246.63>
- Jacobs, D., Phalet, K., & Swyngedouw, M. (2004). Associational membership and political involvement among ethnic minority groups in Brussels. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 30(3), 543–559. <https://doi.org/10.1080/13691830410001682089>
- Jahnukainen, M., & Kalalahti, M. (2023). At the Intersection of Ethnicity and Special Educational Needs.: Findings from a Longitudinal Study in Finland. Teoksessa N. Bahdanovich Hanssen, H. Harju-Luukkainen, & C. Sundqvist (Toim.), *Inclusion and Special Needs Education for Immigrant Students in the Nordic Countries* (ss. 103–120). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003327554-7>

- Jahnukainen, M., Kalalahti, M., & Kivirauma, J. (2019). *Oma paikka haussa: Maahanmuuttotoustaistset nuoret ja koulutus*. Gaudeamus.
- Jamal, A. (2005). The Political Participation and Engagement of Muslim Americans: Mosque Involvement and Group Consciousness. *American Politics Research*, 33(4), 521–544. <https://doi.org/10.1177/1532673X04271385>
- Jasinskaja-Lahti, I., Celikkol, G., Renvik, T. A., Eskelinen, V., Vetik, R., & Sam, D. L. (2018). When psychological contract is violated: Revisiting the Rejection-Disidentification Model of immigrant integration. *Journal of Social and Political Psychology*, 6(2), 484–510. <https://doi.org/10.5964/jspp.v6i2.890>
- Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K., Horenczyk, G., & Schmitz, P. (2003). The interactive nature of acculturation: Perceived discrimination, acculturation attitudes and stress among young ethnic repatriates in Finland, Israel and Germany. *International Journal of Intercultural Relations*, 27(1), 79–97. [https://doi.org/10.1016/S0147-1767\(02\)00061-5](https://doi.org/10.1016/S0147-1767(02)00061-5)
- Jasinskaja-Lahti, I., Renvik, T. A., Van Der Noll, J., Eskelinen, V., Rohmann, A., & Verkuyten, M. (2020). Dual citizenship and the perceived loyalty of immigrants. *Group Processes & Intergroup Relations*, 23(7), 996–1013. <https://doi.org/10.1177/1368430219872809>
- Jennings, M. K., Stoker, L., & Bowers, J. (2009). Politics across generations: Family transmission reexamined. *The Journal of Politics*, 71(3), 782–799.
- Jetten, J. (2019). The wealth paradox: Prosperity and opposition to immigration. *European Journal of Social Psychology*, 49(6), 1097–1113. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2552>
- Jones-Correa, M. (1998). Different Paths: Gender, Immigration and Political Participation. *International Migration Review*, 32(2), 326. <https://doi.org/10.2307/2547186>
- Jutila Roon, M. (2016). *Maahanmuuttajat äänestäjinä Suomen kuntavaaleissa* (Impulseja, Marraskuu 2016). Kalevi Sorsa -säätö.
- Juvonen, T., Kähkönen, L., Tainio, L., & Alasuutari, V. (2022). Syrjäytettyjen tunteet aktivismissä. *Politiikasta*, 8.2.2022. <https://politiikasta.fi/syrjaytettyjen-tunteet-aktivismissa/>
- Jämsén, P., Kaartinen, J., Westinen, J., & Turja, T. (2022). *Demokraattiset osallistumismahdollisuudet Suomessa: Kyselytutkimus kansalaisten ja päättäjien ajatuksista päätöksentekoon osallistumisesta ja demokratian tulevaisuuskuvista* (220; Sitran selvityksiä). Sitra.
- Jäntti, A., Airaksinen, J., & Haveri, A. (2017). Osallistuminen julkishallinnon legitimitteettikysymyksenä. Teoksessa P. Bäcklund, J. Häkli, & H. Schulman (Toim.), *Kansalaiset kaupunkia kehittämässä* (ss. 34–56). Tampere University Press.
- Jäske, M., & Rapeli, L. (2018). *Kansalaisosallistumisen uudet muodot ja vaikuttavuus* (5/2018; Tutkimuskatsauksia). Turun kaupunki, Kaupunkitutkimusohjelma.

- Kallio, J. (2022). "Siitä tuli ihan hirvee paperisota" – Kansalaispätevyys nuorten aikuisten institutionaalisissa kohtaamisissa. *Sosiologia*, 59(1), 19–34.
- Kananen, M., Ronkainen, J., & Saari, K. (2021). Pride and prejudice: Young Finnish-Russian dual citizens and perceptions of Russia. *Citizenship Studies*, 25(8), 1077–1095. <https://doi.org/10.1080/13621025.2021.1979471>
- Karinen, R., Kortelainen, J., & Siltala, J. (2023). *Kumppanuusbarometri 2022* [Sarja-julkaisu]. Työ- ja elinkeinoministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165127>
- Karp, J. A., & Brockington, D. (2005). Social Desirability and Response Validity: A Comparative Analysis of Overreporting Voter Turnout in Five Countries. *The Journal of Politics*, 67(3), 825–840. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2508.2005.00341.x>
- Kasara, K., & Suryanarayan, P. (2015). When Do the Rich Vote Less Than the Poor and Why? Explaining Turnout Inequality across the World. *American Journal of Political Science*, 59(3), 613–627. JSTOR.
- Katisko, M., Annala, I., Kalm-Akubardia, M., Kynsilehto, A., Marucco, C., Pehkonen-Elmi, T., & Viljanen, K. (2023). *Paperittomien henkilöiden sosiaaliset oikeudet Suomessa* (2023:6; Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja). Valtioneuvoston kanslia. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-349-4>
- Katz, R. S. (2001). The Problem of Candidate Selection and Models of Party Democracy. *Party Politics*, 7(3), 277–296. <https://doi.org/10.1177/1354068801007003002>
- Kaufmann, E., & Harris, G. (2015). "White Flight" or Positive Contact? Local Diversity and Attitudes to Immigration in Britain. *Comparative Political Studies*, 48(12), 1563–1590. <https://doi.org/10.1177/0010414015581684>
- Kauppinen, T. M., Van Ham, M., & Bernelius, V. (2022). Understanding the effects of school catchment areas and households with children in ethnic residential segregation. *Housing Studies*, 37(9), 1625–1649. <https://doi.org/10.1080/02673037.2020.1857707>
- Kazi, V., Alitolppa-Niitamo, A., & Kaihovaara, A. (Toim.). (2019). *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta: Vsk. 2019:10*. Työ- ja elinkeinoministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162005>
- Kehrberg, J. (2020). Authoritarianism, Prejudice, and Support for Welfare Chauvinism in the United States. *Statistics, Politics and Policy*, 11(2), 195–212. <https://doi.org/10.1515/spp-2019-0008>
- Kekki, M., Ronkainen, R., Seppälä, T., & Weide, M. (2023). Kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet kuvaa tavoitettaan osallisuutta epämääräisesti ja kapeasti. *Aikuiskasvatus*, 43(1–2), 90–97. <https://doi.org/10.33336/aik.126145>

- Kemppainen, L., Kemppainen, T., Rask, S., Saukkonen, P., & Kuusio, H. (2022). Transnational Activities and Identifications –A population-based study on three immigrant groups in Finland. *Migration and Development*, 11(3), 762–782. <https://doi.org/10.1080/21632324.2020.1830563>
- Keskinen, S. (2022). *Mobilising the Racialised "Others": Postethnic Activism, Neoliberalisation and Racial Politics*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003002031>
- Keskinen, S., Aminkeng Atabong, A., Himanen, M., Kivijärvi, A. H., Osazee, U., Pöyhölä, N., & Rousku, V. (2018). *The Stopped—Ethnic profiling in Finland* (1/2018; SSKH Notat). Helsingin yliopisto. <http://hdl.handle.net/10138/239649>
- Keskinen, S., Seikkula, M., Mkwesha, F., Aghayeva, U., & Sinkkonen, A. (2021). *Rasismi, valta ja vastarinta: Rodullistaminen, valkoisuus ja koloniaalisuus Suomessa*. Gaudeamus.
- Kestilä-Kekkonen, E., & Korvela, P.-E. (2017). Vaali- ja puolueosallistumisesta demokratiainnovaatioihin: Syventyykö vai heikentyykö demokratia? Teoksessa E. Kestilä-Kekkonen & P.-E. Korvela (Toim.), *Poliittinen osallistuminen: Vanhan ja uuden osallistumisen jännitteitä* (ss. 8–29). SoPhi.
- Kestilä-Kekkonen, E., Sipinen, J., Rapeli, L., & Vadén, S. (2023). The role of political engagement of parents in reducing the gender gap in political self-efficacy. *European Journal of Politics and Gender*. <https://doi.org/10.1332/25151088Y2023D000000005>
- Kestilä-Kekkonen, E., & Tiihonen, A. (Toim.). (2022). *Nuoret kansalaiset: Tilastollinen tutkimus yhdeksäsluokkalaisten kansalaispätevydestä*. Oikeusministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164281>
- Kestilä-Kekkonen, E., & Vento, I. (2019). Poliittinen luottamus—Käsitteet, teorit ja mittaaminen. Teoksessa M. Bäck & E. Kestilä-Kekkonen (Toim.), *Poliittinen ja sosiaalinen luottamus: Polut, trendit ja kuilut* (ss. 18–34). Valtiovarainministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161610>
- Kilpi, E. (2010). *The education of children of immigrants in Finland*. Oxford University. <https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:9ae6dfc5-bda6-4d6f-8780-c97abab350e9>
- Kilpi-Jakonen, E. (2011). Continuation to upper secondary education in Finland: Children of immigrants and the majority compared. *Acta Sociologica*, 54(1), 77–106. <https://doi.org/10.1177/0001699310392604>
- Kilpi-Jakonen, E. (2014). Citizenship and Educational Attainment amongst the Second Generation: An Analysis of Children of Immigrants in Finland. *Journal of ethnic and migration studies*, 40(7), 1079–1096. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2013.831543>

- Kingumets, J., & Sippola, M. (2022). Discursive Constructions of Whiteness, Non-White Cultural Others and Allies in Facebook Conversations of Estonians in Finland. Teoksessa J. Hoegaerts, T. Liimatainen, L. Hekanaho, & E. Peterson (Toim.), *Finnishness, Whiteness and Coloniality* (ss. 153–178). Helsinki University Press. <https://doi.org/10.33134/HUP-17-7>
- Kitschelt, H. P. (1986). Political Opportunity Structures and Political Protest: Anti-Nuclear Movements in Four Democracies. *British Journal of Political Science*, 16(1), 57–85. <https://doi.org/10.1017/S000712340000380X>
- Kivijärvi, A. (2017). Maahanmuuttajataustaiset nuoret ja sukupolvisten suhteiden suoja – vanhempien sosiaalisen kontrollin yhteyksiä riikekäyttäytymisen ja uhrikokemusten päällekkäisyyteen. *Oikeus*, 2, 163–181.
- Klandermans, P. G. (1997). *The social psychology of protest*. Blackwell Publishers.
- Klarenbeek, L. M., & Weide, M. (2020). The participation paradox: Demand for and fear of immigrant participation. *Critical Policy Studies*, 14(2), 214–232. <https://doi.org/10.1080/19460171.2019.1569540>
- Knafo-Noam, A., Barni, D., & Schwartz, S. H. (2020). *Parent–child value similarity: Broadening from intergenerational transmission to reciprocal influences, genetics, and environmental antecedents*. Teoksessa L. Arnett Jensen (Toim.), *The Oxford Handbook of Moral Development: An Interdisciplinary Perspective*, Oxford Library of Psychology.
- Koivisto, J., Isola, A.-M., & Lyytikäinen, M. (2018). *Osallisuus kuuluu kaikille: Innokylän innovaatiokatsaus* (Työpäpaperi 9/2018). Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-077-8>
- Koskimies, L., & Kettunen, P. (2022). *Selvitys kuntien kotouttamisohjelmista*. Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Kotoutumisen osaamiskeskus. (2023). *Kotoutumislain uudistus*. Kotoutuminen. <https://kotoutuminen.fi/kotoutumislain-uudistus>
- Kotoutumisen osaamiskeskus. (2024). *Kumppanuusohjelma johdattaa kohti inklusivista yhteiskuntaa*. Kotoutuminen. <https://kotoutuminen.fi/kumppanuusohjelma>
- Kriesi, H. (1989). The political opportunity structure of the Dutch peace movement. *West European Politics*, 12(3), 295–312. <https://doi.org/10.1080/01402388908424754>
- Kriesi, Hanspeter. (1995). *New social movements in Western Europe: A comparative analysis*. University of Minnesota Press.
- Krivos, D. (2020). Swedish surnames, British accents: Passing among post-Soviet migrants in Helsinki. *Ethnic and Racial Studies*, 43(16), 388–406. <https://doi.org/10.1080/01419870.2020.1813319>
- Krivos, D. (2023). Carrying Europe’s ‘White Burden’, Sustaining Racial Capitalism: Young Post-Soviet Migrant Workers in Helsinki and Warsaw. *Sociology*, 57(4), 865–881. <https://doi.org/10.1177/00380385221122413>

- Kuitunen, Soile. (2000). *Kuntalaisesta ehdokkaaksi, ehdokkaasta valtuutetuksi: Poliittinen rekrytointi vuoden 1996 kunnallisvaaleissa ja niiden ehdokasasetteluissa*. Turun yliopisto.
- Kuntaliitto. (2020). *Vieraskielisen väestön määrä yli kaksinkertaistuu vuoteen 2040 mennessä—Mikä muuttuu kaupungeissa?* <https://www.kuntaliitto.fi/ajankohtaista/2020/vieraskielisen-vaeston-maara-yli-kaksinkertaistuu-vuoteen-2040-menessa-mika>
- Kuokkanen, K. (2020). Osallistumishankkeet ja osallistumisen kehittäminen kaupungeissa. Teoksessa L. Suoninen-Erhiö, A. Pohjola, M. Satka, & J. Simola (Toim.), *Sosiaaliala uudistuu* (ss. 189–209). Huoltaja-säätiö.
- Kuokkanen, K. (2022). Maahanmuuttaneiden osallistuminen ja osallisuus hankkeissa. Teoksessa P. Kettunen (Toim.), *Näkökulmia maahanmuuttaneiden poliittiseen osallistumiseen Suomessa* (ss. 71–90). Siirtolaisuusinstituutti. <https://www.doria.fi/handle/10024/185107>
- Kuokkanen, K. E. (2016a). *Developing Participation through Projects?: A Case Study from the Helsinki Metropolitan Area*. Helsingin yliopisto.
- Kuokkanen, K. E. (2016b). Hankeperustainen kaupunkipolitiikka ja kansalaisosallistuminen. Teoksessa M. Nousiainen & K. Kulovaara (Toim.), *Hallinnan ja osallistamisen politiikat* (ss. 125–157). Jyväskylän yliopisto, SoPhi.
- Kustov, A., Laaker, D., & Reller, C. (2021). The Stability of Immigration Attitudes: Evidence and Implications. *The Journal of Politics*, 83(4), 1478–1494. <https://doi.org/10.1086/715061>
- Kuusio, H., Lämsä, R., Kazi, V., & Leemann, L. (2020). Sosiaalinen ja poliittinen osallistuminen. Teoksessa H. Kuusio, A. Seppänen, S. Jokela, L. Somersalo, & E. Lilja (Toim.), *Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa: FinMonik-tutkimus 2018-2019* (ss. 69–74). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/139210>
- Kuusio, H., Seppänen, A., Jokela, S., Somersalo, L., & Lilja, E. (Toim.). (2020). *Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa: FinMonik-tutkimus 2018-2019*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/139210>
- Kübler, D., Rochat, P. E., Woo, S. Y., & Van Der Heiden, N. (2020). Strengthen governability rather than deepen democracy: Why local governments introduce participatory governance. *International Review of Administrative Sciences*, 86(3), 409–426. <https://doi.org/10.1177/0020852318801508>
- Lagerspetz, E. (2018). Vaikutusperiaate ja demokratia. *Politiikka*, 60(4).
- Lagerspetz, M. (2020). Suomen virolaiset – vähemmistö, väestöryhmä, vai jotakin muuta? Teoksessa R. Alho & K. Kumer-Haukanömm (Toim.), *Liikkuvuus, muuttoliike ja ylijärjetykset Suomen ja Viron välillä* (ss. 123–140). Siirtolaisuusinstituutti. <https://www.doria.fi/handle/10024/178097>

- Lahtinen, H., Wass, H., & Hiilamo, H. (2019). Luottamus poliittisen osallistumisen sosioekonomisten erojen selittäjänä. Teoksessa M. Bäck & E. Kestilä-Kekkonen (Toim.), *Poliittinen ja sosiaalinen luottamus: Polut, trendit ja kuilut* (ss. 138–155). Valtiovarainministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161610>
- Latomaa, S., Pöyhönen, S., Suni, M., & Tarnanen, M. (2013). Kielikysymykset muuttoliikkeessä. Teoksessa *Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* (ss. 163–183). <https://researchportal.tuni.fi/en/publications/kielikysymykset-muuttoliikkeess%C3%A4>
- Lehtovaara, H. (2021). Korkeasti koulutettujen maahanmuuttaneiden naisten kokemuksia työnhakuvaiheen syrjinnästä. *Työelämän tutkimus*, 19(4), 620–645. <https://doi.org/10.37455/tt.112503>
- Leikkilä, J., Faehnle, M., & Lyytimäki, J. (Toim.). (2011). *Maahanmuuttajat kaupunkiluontoa koskevassa suunnittelussa: Kohti interkulttuurista kaupunkia*. Suomen ympäristökeskus.
- Leino, H. (2006). *Kansalaisosallistuminen ja kaupunkisuunnittelun dynamiikka: Tutkimus Tampereen Vuoreksesta*. Tampere University Press. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/67576>
- Lentin, R. (2012). Introduction: Immigration in Ireland and Migrant-Led Activism. Teoksessa R. Lentin & E. Moreo (Toim.), *Migrant Activism and Integration from Below in Ireland* (ss. 1–20). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9780230369245_1
- Lessard-Phillips, L., Galandini, S., de Valk, H., & Fibbi, R. (2017). Damned If You Do, Damned If You Don't: The Challenges of Including and Comparing the Children of Immigrants in European Survey Data. Teoksessa C. Bolzman, L. Bernardi, & J.-M. Le Goff (Toim.), *Situating Children of Migrants across Borders and Origins: A Methodological Overview* (ss. 25–53). Springer Netherlands. https://doi.org/10.1007/978-94-024-1141-6_2
- Li, R., & Jones, B. M. (2020). Why Do Immigrants Participate in Politics Less Than Native-Born Citizens? A Formative Years Explanation. *Journal of Race, Ethnicity, and Politics*, 5(1), 62–91. Cambridge Core. <https://doi.org/10.1017/rep.2019.22>
- Liebkind, K. (2006). Ethnic identity and acculturation. Teoksessa D. L. Sam & J. W. Berry (Toim.), *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology* (ss. 78–96). Cambridge University Press.
- Liu, C., & Stolle, D. (2017). Social capital, civic culture and political trust. Teoksessa S. Zmerli & T. W. G. van der Meer (Toim.), *Handbook on Political Trust* (ss. 338–352). Edward Elgar Publishing Limited.
- Lovenduski, J. (2016). The Supply and Demand Model of Candidate Selection: Some Reflections. *Government and Opposition*, 51(3), 513–528. <https://doi.org/10.1017/gov.2016.7>

- Lupia, A., & Philpot, T. S. (2005). Views from Inside the Net: How Websites Affect Young Adults' Political Interest. *The Journal of Politics*, 67(4), 1122–1142. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2508.2005.00353.x>
- Lönnqvist, J.-E., Ilmarinen, V.-J., & Sortheix, F. M. (2020). Polarization in the wake of the European refugee crisis – A longitudinal study of the Finnish political elite's attitudes towards refugees and the environment. *Journal of Social and Political Psychology*, 8(1), 173–197. <https://doi.org/10.5964/jspp.v8i1.1236>
- Mankki, L., & Sippola, M. (2015). Maahanmuuttajat suomalaisilla työmarkkinoilla: Intersektionaalisuus ja "hyvä kansalainen" työmarkkina-aseman määrittäjinä. *Työelämän Tutkimus*, 13(3), 193–208.
- Mansbridge, J. (1999). Should Blacks Represent Blacks and Women Represent Women? A Contingent "Yes". *The Journal of Politics*, 61(3), 628–657. <https://doi.org/10.2307/2647821>
- Marien, S., Hooghe, M., & Quintelier, E. (2010). Inequalities in Non-Institutionalised forms of Political Participation: A Multi-Level Analysis of 25 Countries. *Political Studies*, 58(1), 187–213. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.2009.00801.x>
- Martikainen, T. (2008). Muslimit suomalaisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Tuomas. Martikainen, Tuula. Sakaranaho, & Marko. Juntunen (Toim.), *Islam Suomessa: Muslimit arjessa, mediassa ja yhteiskunnassa* (ss. 62–84). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Martikainen, T., & Haikkola, L. (Toim.). (2010). *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Martikainen, T., Mapril, J., & Khan, A. H. (2019). *Muslims at the Margins of Europe: Finland, Greece, Ireland and Portugal*. BRILL. <https://doi.org/10.1163/9789004404564>
- Martikainen, T., Saukkonen, P., & Säävälä, M. (Toim.). (2013). *Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Gaudeamus.
- Martikainen, Tuomas., Sakaranaho, Tuula., & Juntunen, Marko. (Toim.). (2008). *Islam Suomessa: Muslimit arjessa, mediassa ja yhteiskunnassa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Martin, N. (2017). Are British Muslims alienated from mainstream politics by Islamophobia and British foreign policy? *Ethnicities*, 17(3), 350–370. <https://doi.org/10.1177/1468796816656674>
- Martin, N. S., & Blinder, S. (2021). Biases at the Ballot Box: How Multiple Forms of Voter Discrimination Impede the Descriptive and Substantive Representation of Ethnic Minority Groups. *Political Behavior*, 43(4), 1487–1510. <https://doi.org/10.1007/s11109-020-09596-4>
- Maxwell, R. (2010). Trust in Government Among British Muslims: The Importance of Migration Status. *Political Behavior*, 32(1), 89–109. <https://doi.org/10.1007/s11109-009-9093-1>

- Mayda, A. M. (2006). Who Is Against Immigration? A Cross-Country Investigation of Individual Attitudes toward Immigrants. *The Review of Economics and Statistics*, 88(3), 510–530. <https://doi.org/10.1162/rest.88.3.510>
- McClerking, H. K., & McDaniel, E. L. (2005). Belonging and Doing: Political Churches and Black Political Participation. *Political Psychology*, 26(5), 721–734. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2005.00441.x>
- Meriluoto, T., & Kuokkanen, K. (2022). How to make sense of citizen expertise in participatory projects? *Current Sociology*, 70(7), 974–993. <https://doi.org/10.1177/00113921211057604>
- Michels, A. (2011). Innovations in democratic governance: How does citizen participation contribute to a better democracy? *International Review of Administrative Sciences*, 77(2), 275–293. <https://doi.org/10.1177/0020852311399851>
- Michels, A. (2019). Participation in citizens' summits and public engagement. *International Review of Administrative Sciences*, 85(2), 211–227. <https://doi.org/10.1177/0020852317691117>
- Michon, L., & Vermeulen, F. (2013). Explaining Different Trajectories in Immigrant Political Integration: Moroccans and Turks in Amsterdam. *West European Politics*, 36(3), 597–614. <https://doi.org/10.1080/01402382.2013.773727>
- Miller, A. H. (1974). Political Issues and Trust in Government: 1964–1970. *The American Political Science Review*, 68(3), 951–972. <https://doi.org/10.2307/1959140>
- Moniheli ry. (2023). *Toimintasuunnitelma 2023*. <https://moniheli.fi/wp-content/uploads/2022/11/Toimintasuunnitelma-2023.pdf>
- Monnier, A., Boursier, A., & Seoane, A. (2022). Anti-Migrant Hate Speech as a Symptom of a Representation Crisis. Teoksessa A. Monnier, A. Boursier, & A. Seoane (Toim.), *Cyberhate in the Context of Migrations* (ss. 1–17). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-92103-3_1
- Morales, L. (2009). *Joining Political Organizations: Institutions, Mobilization and Participation in Western Democracies*. ECPR Press.
- Morales, L. (2011). Conceptualizing and Measuring Migrants' Political Inclusion. Teoksessa L. Morales & M. Giugni (Toim.), *Social Capital, Political Participation and Migration in Europe: Making Multicultural Democracy Work?* (ss. 19–42). Palgrave Macmillan UK.
- Morales, L., & Giugni, M. (2011). *Social Capital, Political Participation and Migration in Europe: Making Multicultural Democracy Work?* Palgrave Macmillan UK.
- Morales, L., & Pilati, K. (2011). The Role of Social Capital Migrants' Engagement in Politics in European Cities. Teoksessa L. Morales & M. Giugni (Toim.), *Social Capital, Political Participation and Migration in Europe: Making Multicultural Democracy Work?* (ss. 87–114). Palgrave Macmillan UK.

- Mouritsen, P., & Olsen, T. V. (2013). Denmark between liberalism and nationalism. *Ethnic and Racial Studies*, 36(4), 691–710. <https://doi.org/10.1080/01419870.2011.598233>
- Munro, D. (2008). Integration Through Participation: Non-Citizen Resident Voting Rights in an Era of Globalization. *Journal of International Migration and Integration*, 9(1), 63–80. <https://doi.org/10.1007/s12134-008-0047-y>
- Mähönen, T. A., & Jasinskaja-Lahti, I. (2013). Etniset ryhmäsuhteet ja maahanmuuttajien akkulturaatio. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen, & M. Säävälä (Toim.), *Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* (ss. 247–261). Gaudeamus.
- Ndukwe, T. C. (2015). The Role of the Church and Mosque in the Political Mobilization of Black African Immigrants in Finland at the Municipal Level. *Politics, Religion & Ideology*, 16(4), 391–410. <https://doi.org/10.1080/21567689.2015.1132413>
- Ndukwe, T. C. (2022). *Immigrant Political Integration in Finland: The Perspectives of Black African Immigrants at the Municipal Level*. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/79532>
- Neundorf, A., & Smets, K. (2017). Political Socialization and the Making of Citizens. Teoksessa Oxford Handbooks Editorial Board (Toim.), *Oxford Handbook Topics in Politics*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199935307.013.98>
- Nijs, T., Martinovic, B., Ford, R., & Coenders, M. (2023). “These benefits are ours because we were here first”: Relating autochthony to welfare chauvinism and welfare ethnocentrism. *Ethnic and Racial Studies*, 46(15), 3199–3223. <https://doi.org/10.1080/01419870.2023.2199053>
- Nikunen, K. (2019). *Media Solidarities: Emotions, Power and Justice in the Digital Age*. SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781529715019>
- Nivala, E. (2021). *Osallisuuden moninaisuus*. Kansalaisyhteiskunta. <https://kansalaisyhteiskunta.fi/tietopankki/osallisuuden-moninaisuus/>
- Nivala, E., & Rynänen, S. (2019). *Sosiaalipedagogiikka: Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa*. Gaudeamus.
- Norris, Pippa., & Lovenduski, Joni. (1995). *Political recruitment: Gender, race and class in the British parliament*. Cambridge University Press.
- Nshom, E., Khalimzoda, I., Sadaf, S., & Shaymardanov, M. (2022). Perceived threat or perceived benefit? Immigrants’ perception of how Finns tend to perceive them. *International Journal of Intercultural Relations*, 86, 46–55. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2021.11.001>
- Nyers, P. (2003). Abject Cosmopolitanism: The Politics of Protection in the Anti-Deportation Movement. *Third World Quarterly*, 24(6), 1069–1093.

- Nyers, P., & Rygiel, K. (2012). Introduction: Citizenship, migrant activism and the politics of movement. Teoksessa P. Nyers & K. Rygiel (Toim.), *Citizenship, Migrant Activism and the Politics of Movement* (ss. 1–19). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203125113>
- Näre, L., & Jokela, M. (2023). The affective infrastructure of a protest camp: Asylum seekers' 'Right to Live' movement. *The Sociological Review*, 71(1), 165–182. <https://doi.org/10.1177/00380261221102025>
- Näre, L. M. (2018). "Olemme täällä näyttämässä, että olemme ihmisiä siinä missä muutkin" – Etnografinen tutkimus turvapaikanhakijoiden protestista Helsingissä. *Sosiologia*, 55(4), 350–365.
- Obaidi, M., Kunst, J., Ozer, S., & Kimel, S. Y. (2022). The "Great Replacement" conspiracy: How the perceived ousting of Whites can evoke violent extremism and Islamophobia. *Group Processes & Intergroup Relations*, 25(7), 1675–1695. <https://doi.org/10.1177/13684302211028293>
- OECD. (2021). *Drivers of trust in public institutions in Finland*. OECD. <https://doi.org/10.1787/52600c9e-en>
- OECD & Euroopan komissio. (2023). *Indicators of Immigrant Integration 2023: Settling In*. OECD. <https://doi.org/10.1787/1d5020a6-en>
- Oivo, T., & Davydova-Minguet, O. (2019). Kaksoiskansalaisuuden turvallistaminen ja Suomen venäjänkieliset. *Idäntutkimus*, 26(3), 59–77. <https://doi.org/10.33345/idantutkimus.87292>
- Onodera, H., Tiilikainen, M., & Oikarinen-Jabai, H. (Toim.). (2019). *"Me ollaan tavallisia ihmisiä, mitä eroa onko muslimi vai ei!": Näkökulmia muuttuvaan nuoruuteen Suomessa*. Nuorisotutkimusseura Nuorisotutkimusverkosto.
- Opetushallitus. (2012). *Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2012*. (Määräykset ja ohjeet 2012:1). Opetushallitus.
- Opetushallitus. (2022). *Kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2022*. (Määräykset ja ohjeet 2022:1a). Opetushallitus.
- Osipow, M., & Sippola, M. M. (2023). Maahanmuuttajat työmarkkinoiden ja ammattiliittojen kieliyhteisöissä. Teoksessa T. Koivunen, M. Sippola, & H. Melin (Toim.), *Työ elää* (ss. 123–143). Gaudeamus.
- Oskooii, K. A. R. (2020). Perceived Discrimination and Political Behavior. *British Journal of Political Science*, 50(3), 867–892. <https://doi.org/10.1017/S0007123418000133>
- Oskooii, K. A. R., & Dana, K. (2018). Muslims in Great Britain: The impact of mosque attendance on political behaviour and civic engagement. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44(9), 1479–1505. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1330652>
- Otto, A. H., & Steinhardt, M. F. (2014). Immigration and election outcomes—Evidence from city districts in Hamburg. *Regional Science and Urban Economics*, 45, 67–79. <https://doi.org/10.1016/j.regsciurbeco.2014.01.004>

- Paasch-Colberg, S., Strippel, C., Trebbe, J., & Emmer, M. (2021). From Insult to Hate Speech: Mapping Offensive Language in German User Comments on Immigration. *Media and Communication*, 9(1), 171–180. <https://doi.org/10.17645/mac.v9i1.3399>
- Papadopoulos, Y., & Warin, P. (2007). Are innovative, participatory and deliberative procedures in policy making democratic and effective? *European Journal of Political Research*, 46(4), 445–472. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2007.00696.x>
- Pauha, T. (2020). *Sosiaalinen identiteetti ja ryhmien väliset suhteet – Sosiaalisten identiteettien välittyminen juutalaisuudessa, kristinuskossa ja islamissa*. <https://blogs.helsinki.fi/sosiaalinen-identiteetti/2020/11/19/sosiaalinen-identiteetti-ja-ryhmien-valiset-suhteet/>
- Pauha, T., & Bahmanpour, M. (2020). Shiianuorten uskonnollinen toimijuus. Tapaus-esimerkinä Stand4Hussain. *Uskonnontutkija - Religionsforskaren*, 9(1). <https://doi.org/10.24291/uskonnontutkija.v9i1.96010>
- Pauha, T., & Jasinskaja-Lahti, I. (2017). *Vähemmistöjen väliset suhteet: Tutkimustuloksia ja toimintaehdotuksia* (1/2017; Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja). Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-186-9>
- Pauha, T., Konttori, J., & Aapakallio, J. (2022). *Suomalaiset muslimit*. Gaudeamus.
- Paul, R. (2014). Space, the Final Frontier of Political Socialisation Research: Geopolitical Contexts, Migrant Resocialisation and Political Remittances. Teoksessa S. Abendschön (Toim.), *Growing into politics: Contexts and timing of political socialisation* (ss. 182–215). ECPR Press.
- Pedroza, L. (2015). The Democratic Potential of Enfranchising Resident Migrants. *International Migration*, 53(3), 22–35. <https://doi.org/10.1111/imig.12162>
- Pellander, S., & Horsti, K. (2018). Visibility in mediated borderscapes: The hunger strike of asylum seekers as an embodiment of border violence. *Political Geography*, 66, 161–170. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2017.01.005>
- Peltola, M. (2018a). Toinen sukupolvi ja tavallisen suomalaisuuden saavuttamisen vaikeus. *Siirtolaisuus - Migration*, 44(3), 15–17.
- Peltola, M. (2018b). Tunteet rodullistettujen vähemmistöjen sukupolvisuhteissa. Teoksessa P. Eerola & H. Pirskanen (Toim.), *Perhe ja tunteet* (ss. 111–129). Gaudeamus.
- Peltola, M., Keskinen, S., Honkasalo, V., & Honkatukia, P. (2017). Intergenerational negotiations on (hetero)sexuality and romantic relationships – views of young people and parents in multi-ethnic contexts. *Journal of Youth Studies*, 20(5), 533–548. <https://doi.org/10.1080/13676261.2016.1241870>
- Peltola, M., & Kivijärvi, A. (2023). *Ethnicity and Race in Youth (Finland)*. Bloomsbury Publishing.
- Peltola, Marja. (2014). *Kunnollisia perheitä: Maahanmuutto, sukupolvet ja yhteiskunnallinen asema*. Nuorisotutkimusverkosto.

- Peri, Giovanni. (2009). *The Effect of Immigration on Productivity: Evidence from US States*. National Bureau of Economic Research.
- Pesonen, Pertti., Sänkiaho, Risto., & Borg, Sami. (1993). *Vaalikansan äänivalta: Tutkimus eduskuntavaaleista ja valitsijakunnasta Suomen poliittisessa järjestelmässä*. WSOY.
- Pettigrew, T. F., & Tropp, L. R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of personality and social psychology*, 90(5), 751.
- Phillips, A. (1993). *Democracy and difference*. Penn State Press.
- Phinney, J. S. (1990). Ethnic identity in adolescents and adults: Review of research. *Psychological Bulletin*, 108(3), 499–514. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.108.3.499>
- Pikkala, S. (2006). *Kunta kuntalaisosallistumisen edistäjänä*. Kuntaliitto.
- Pirkkalainen, P. (2013). *Transnational Responsibilities and Multi-sided Strategies: Voluntary Associations of Somali Diaspora in Finland*. Jyväskylän yliopisto.
- Pirkkalainen, P. (2015). Maahanmuuttajajärjestöt kolmannen sektorin muutoksessa. *Kansalaisyhteiskunta*, 6(1), 51–73.
- Pirkkalainen, P. (2022). Kansalaisyhteiskuntaan osallistumisesta osallisuuteen? Vuonna 2015 Suomeen saapuneiden turvapaikanhakijoiden näkökulmia. Teoksessa *Näkökulmia maahanmuuttaneiden poliittiseen osallistumiseen Suomessa* (ss. 19–34). Siirtolaisuusinstituutti. <https://www.doria.fi/handle/10024/185107>
- Pirkkalainen, P. (2023). 'We hugged each other during the cold nights': The role of affect in an anti-deportation protest network in Finland. *Social Movement Studies*, 22(1), 46–61. <https://doi.org/10.1080/14742837.2021.1989292>
- Pirkkalainen, P., & Husu, H.-M. (2020). Becoming Politically Active: Life Courses and the Formation of Capitals among Young People of Migrant Origin in Finland. *Nordic Journal of Migration Research*, 10(3), 41–55. <https://doi.org/10.33134/njmr.249>
- Pirkkalainen, P., Lyytinen, E., Pellander, S., & Al-Jouranj, H. (2022). *Suomesta poistetut: Näkökulmia karkotuksiin ja käännytyksiin*. Vastapaino.
- Pirkkalainen, P., Näre, L., & Lyytinen, E. (2022). 'I do not trust any of them anymore': Institutional distrust and corrective practices in pro-asylum activism in Finland. *Current Sociology*. <https://doi.org/10.1177/00113921221129313>
- Pirkkalainen, P., Wass, H., & Weide, M. (2016). Suomen somalit osallistuvina kansalaisina. *Yhteiskuntapolitiikka*, 81(1). <https://www.julkari.fi/handle/10024/129972>
- Pitkänen, V., Saukkonen, P., & Westinen, J. (2019). *Samaa vai eri maata? Tutkimus viiden kieliryhmän arvoista ja asenteista Suomessa*. e2 Research.
- Price, V., Cappella, J. N., & Nir, L. (2002). Does Disagreement Contribute to More Deliberative Opinion? *Political Communication*, 19(1), 95–112. <https://doi.org/10.1080/105846002317246506>

- Putnam, R. D. (2007). *E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century* The 2006 Johan Skytte Prize Lecture. *Scandinavian Political Studies*, 30(2), 137–174. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9477.2007.00176.x>
- Puuronen, Vesa. (2011). *Rasistinen Suomi*. Gaudeamus.
- Pyykkönen, M. (2007). *Järjestäytyvät diasporat: Etnisyys, kansalaisuus, integraatio ja hallinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa*. Jyväskylän yliopisto.
- Pyykkönen, M., & Martikainen, Tuomas. (2013). Muuttoliike ja kansalaisyhteiskunta. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen, & M. Säävälä (Toim.), *Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* (ss. 281–300). Gaudeamus.
- Quintelier, E. (2009). The Political Participation of Immigrant Youth in Belgium. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35(6), 919–937. <https://doi.org/10.1080/13691830902957700>
- Ramadan, F. (2022). Järjestötyön vaikutus osallisuuden kokemukseen. Teoksessa *Näkökulmia maahanmuuttaneiden poliittiseen osallistumiseen Suomessa* (ss. 51–70). Siirtolaisuusinstotuutti. <https://www.doria.fi/handle/10024/185107>
- Ramakrishnan, S. K., & Espenshade, T. J. (2001). Immigrant Incorporation and Political Participation in the United States. *International Migration Review*, 35(3), 870–909. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2001.tb00044.x>
- Ramboll Management Consulting Oy. (2013). *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2013* (TEM raportteja 38/2013). Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Rapeli, L., & Borg, S. (2016). Kiinnostavaa mutta monimutkaista: Tiedot, osallistuminen ja suhtautuminen vaikuttamiseen. Teoksessa *Poliittisen osallistumisen eriytyminen: Eduskuntavaalitutkimus 2015* (ss. 358–378). Oikeusministeriö.
- Rask, M., & Tuominen, P. (2021). *Kohti yhdenvertaisempaa osallisuutta: Helsingin kaupungin demokratiakokeilun arviointi*. Helsingin kaupunki.
- Rask, S., Elo, I. T., Koskinen, S., Lilja, E., Koponen, P., & Castaneda, A. E. (2018). The association between discrimination and health: Findings on Russian, Somali and Kurdish origin populations in Finland. *European journal of public health*, 28(5), 898–903. <https://doi.org/10.1093/eurpub/cky100>
- Rastas, A. (2007). *Rasismi lasten ja nuorten arjessa: Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi*. Tampere University Press.
- Raunio, T. (2017). Kun valta kauas karkaa: EU, kansainvälistyminen ja poliittisen osallistumisen vaikeus. Teoksessa E. Kestilä-Kekkonen & P.-E. Korvela (Toim.), *Poliittinen osallistuminen: Vanhan ja uuden osallistumisen jännitteitä* (ss. 219–244). SoPhi.
- Redfield, R., Linton, R., & Herskovits, M. J. (1936). Memorandum for the study of acculturation. *American Anthropologist*, 38(1), 149–152. <https://doi.org/10.1525/aa.1936.38.1.02a00330>

- Renvik, T. A., Manner, J., Vetik, R., Sam, D. L., & Jasinskaja-Lahti, I. (2020). Citizenship and socio-political integration: A person-oriented analysis among Russian-speaking minorities in Estonia, Finland and Norway. *Journal of Social and Political Psychology*, 8(1), 53–77. <https://doi.org/10.5964/jspp.v8i1.1140>
- Ronkainen, J., & Kananen, M. (2018). Viides kolonna? Suomen ja Venäjän kaksoiskansalaiset politiikan pelinappuloina. *Ilmiö*. <https://ilmiomedia.fi/artikkelit/suomen-ja-venajan-kaksoiskansalaiset-politiikan-pelinappuloina/>
- Rytioja, A., & Kallio, K. P. (2018). Opittua käsitteistöä vai koettua yhteiskunnallisuutta? Pohdintoja nuorten kansalaisuudesta politiikkakyselyjen valossa. *Sosiologia*, 55(1).
- Saarinen, T., Nuolijärvi, P., Pöyhönen, S., Kangasvieri, T., & Ahola, S. (2019). *Kieli, koulu, politiikka: Monipaikkaisia käytänteitä ja tulkintoja*. Vastapaino.
- Saksela-Bergholm, S. (2009). *Immigrant Associations in the Metropolitan Area of Finland. Forms of Mobilisation, Participation and Representation*. Helsingin yliopisto.
- Salminen, J., Lehtonen, P., Rikala, S., Kuusisto, A.-K., Luoma-Halkola, H., Puumala, E., Sointu, L., Wallin, A., & Häikiö, L. (2021). Osallisuuden kehät: Näkökulmia hyvinvoinnin muotoutumiseen. *Focus Localis*, 49(3), 80–98.
- Saresma, T. (2023). Perussuomalaiset ja väestönvaihto—Kulttuuri, ”rotu” ja sukupuoli salaliittoteoriassa. Teoksessa A.-E. Hyvönen & N. Pyrhönen (Toim.), *Salaliittoteorioiden politiikat: Yhteiskuntatieteellisiä näkökulmia*. Vastapaino.
- Saresma, T., Pöyhtäri, R., Knuutila, A., Kosonen, H., Juutinen, M., Haara, P., Tulonen, U., Nikunen, K., & Rauta, J. (2022, kesäkuuta 20). *Verkkoviha: Vihapuheen tuottajien ja levittäjien verkostot, toimintamuodot ja motiivit*. Valtioneuvoston kanslia. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164244>
- Sarvimäki, M. (2011). Assimilation to a Welfare State: Labor Market Performance and Use of Social Benefits by Immigrants to Finland*: Assimilation to a welfare state. *Scandinavian Journal of Economics* 113(3), 665–688. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9442.2011.01652.x>
- Sarvimäki, M. (2017). *Labor Market Integration of Refugees in Finland* (VATT Research Reports 185). Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/149407/t185.pdf>
- Sarvimäki, M., & Hämäläinen, K. (2016). Integrating Immigrants: The Impact of Restructuring Active Labor Market Programs. *Journal of Labor Economics*, 34(2), 479–508. <https://doi.org/10.1086/683667>
- Saukkonen, P. (2020a). *Kotoutuminen kaupungissa: Kokonaiskuva ulkomaalais-taustaisista Helsingissä vuonna 2020*. Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot.
- Saukkonen, P. (2020b). *Suomi omaksi kodiksi: Kotouttamispolitiikka ja sen kehittämismahdollisuudet*. Gaudeamus.

- Saukkonen, P. (2023). *Sallitaan, kielletään, siedetään: Yhteiset pelisäännöt moninaiseen yhteiskuntaan*. Magma.
- Saukkonen, P. (2019, huhtikuuta 25). *Vieraskielinen väestö: Kieliperusteisen tilastoinnin ongelmia ja ratkaisuvaihtoehtoja*. Kvartti. <https://www.kvartti.fi/fi/blogit/vieraskielinen-vaesto-kieliperusteisen-tilastoinnin-ongelmia-ja-ratkaisuvaihtoehtoja>
- Scheve, K. F., & Slaughter, M. J. (2001). Labor Market Competition and Individual Preferences Over Immigration Policy. *The Review of Economics and Statistics*, 83(1), 133–145. <https://doi.org/10.1162/003465301750160108>
- Schildkraut, D. J. (2005). The Rise and Fall of Political Engagement among Latinos: The Role of Identity and Perceptions of Discrimination. *Political Behavior*, 27(3), 285–312. <https://doi.org/10.1007/s11109-005-4803-9>
- Schlueter, E., & Scheepers, P. (2010). The relationship between outgroup size and anti-outgroup attitudes: A theoretical synthesis and empirical test of group threat- and intergroup contact theory. *Social Science Research*, 39(2), 285–295. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2009.07.006>
- Schmidt-Catran, A. W., & Czymara, C. S. (2023). Political elite discourses polarize attitudes toward immigration along ideological lines. A comparative longitudinal analysis of Europe in the twenty-first century. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 49(1), 85–109. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2022.2132222>
- Sears, D. O., & Funk, C. L. (1999). Evidence of the Long-Term Persistence of Adults' Political Predispositions. *The Journal of Politics*, 61(1), 1–28. <https://doi.org/10.2307/2647773>
- Seikkula, M. (2019a). Adapting to post-racialism? Definitions of racism in non-governmental organization advocacy that mainstreams anti-racism. *European journal of cultural studies*, 22(1), 95–109. <https://doi.org/10.1177/1367549417718209>
- Seikkula, M. (2019b). (Un)making 'extreme' and 'ordinary' whiteness: Activists' narratives on antiracist mobilisation in Finland. *The Sociological Review*, 67(5), 1002–1017. <https://doi.org/10.1177/0038026119841788>
- Seikkula, M. (2022). Affirming or contesting white innocence? Anti-racism frames in grassroots activists' accounts. *Ethnic and racial studies*, 45(5), 789–808. <https://doi.org/10.1080/01419870.2021.1897639>
- Seikkula, M., & Maury, O. (Toim.). (2022). *Korjataan maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten demokratiavaje—Työryhmän raportti ja suositukset*. Oikeusministeriö.
- Selvanathan, H. P., Lickel, B., & Jetten, J. (2021). Collective psychological ownership and the rise of reactionary counter-movements defending the status quo. *British Journal of Social Psychology*, 60(2), 587–609. <https://doi.org/10.1111/bjso.12418>
- Seppänen, A., Sipilinen, J., Kuusio, H., & Kazi, V. (2021). Suomeen muuttaneiden äänestysaktiivisuus kuntavaaleissa: Yhteydet maahanmuuton syyhyn, kielitaitoon ja kuulumisen kokemukseen. *Tutkimuksesta tiiviisti*, 12/2021, 1–6.

- Setälä, Maija. (2003). *Demokratian arvo: Teoriat, käytännöt ja mahdollisuudet*. Gaudeamus.
- Siisiäinen, M. (2010). Osallistumisen ongelma. *Kansalaisyhteiskunta*, 1, 8–40.
- Siisiäinen, M. (2015). Osallisuus ja osallistuminen. *Suuntaaja*, 3.
- Sipinen, J. (2019). Luottamuksen verkostot ulkomaalaistaustaisten ehdokkaiden rekrytoinnissa. Teoksessa *Poliittinen ja sosiaalinen luottamus: Polut, trendit ja kuilut* (ss. 174–198). Valtiovarainministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161610>
- Sipinen, J. (2021a). Poliittinen osallistuminen osana kotoutumista: Maahan muuttaneiden äänestysaktiivisuus vuoden 2017 kuntavaaleissa. *Politiikka*, 63(2). <https://doi.org/10.37452/politiikka.99298>
- Sipinen, J. (2021b). *Recruitment of Immigrant-origin Candidates in Finnish Municipal Elections*. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/125229>
- Sipinen, J., & Kestilä-Kekkonen, E. (2022). Ulkomaalaistaustaiset kuntavaali-ehdokkaat. Teoksessa *Näkökulmia maahanmuuttaneiden poliittiseen osallistumiseen Suomessa* (ss. 142–160). Siirtolaisuusinstituutti. <https://www.doria.fi/handle/10024/185107>
- Sipinen, J., & Koskimaa, V. (2020). Ehdokkaiden taustaominaisuuksien merkitys ehdokasasettelussa. Teoksessa E. Kestilä-Kekkonen & Å. von Schoultz (Toim.) *Ehdokkaat vaalikentillä: Eduskuntavaalit 2019* (ss. 26–58). Oikeusministeriö.
- Sipinen, J., & Seikkula, M. (2022). Reproducing white normativity in parties' candidate recruitment: Evidence from the 2017 Finnish municipal elections. *Scandinavian Political Studies*, 45(4), 456–477. <https://doi.org/10.1111/1467-9477.12233>
- Sipinen, J., & Söderlund, P. (2022). Explaining the migrant–native vote gap under open-list proportional representation. *Party Politics*, 1354068822111366. <https://doi.org/10.1177/13540688221113665>
- Sipinen, J., & Wass, H. (2018). Ulkomaalaistaustaiset äänestäjät ja ehdokkaat. Teoksessa E. Kestilä-Kekkonen, J. Sipinen, S. Borg, A. Tiihonen, & H. Wass (Toim.), *Kuntademokratiaindikaattorit 2017* (ss. 50–81). Oikeusministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160579>
- Skogberg, N., Adam, A., Kinnunen, T., Lilja, E., & Castaneda, A. (2019). *Overweight and Obesity among Russian, Somali, and Kurdish Origin Populations in Finland*. Finnish Yearbook of Population Research 53. <https://doi.org/10.23979/fypr.74417>
- Smith, R. C. (2003). Diasporic Memberships in Historical Perspective: Comparative Insights from the Mexican, Italian and Polish Cases. *The International Migration Review*, 37(3), 724–759.
- Sniderman, P. M., Hagendoorn, L., & Prior, M. (2004). Predisposing Factors and Situational Triggers: Exclusionary Reactions to Immigrant Minorities. *American Political Science Review*, 98(1), 35–49. Cambridge Core. <https://doi.org/10.1017/S000305540400098X>

- Sobolewska, M. (2013). Party Strategies and the Descriptive Representation of Ethnic Minorities: The 2010 British General Election. *West European Politics*, 36(3), 615–633. <https://doi.org/10.1080/01402382.2013.773729>
- Solano, G., & Huddleston, T. (2020). *Migrant Integration Policy Index 2020: Political Participation* [dataset]. <https://www.mipex.eu/political-participation>
- Spierings, N., & Vermeulen, F. (2023). Minding the political engagement gap: How discrimination and religion impact Dutch voters with an immigrant background. *Acta Politica*. <https://doi.org/10.1057/s41269-023-00286-7>
- Stephan, W. G., Lausanne Renfro, C., Esses, V. M., White Stephan, C., & Martin, T. (2005). The effects of feeling threatened on attitudes toward immigrants. *International Journal of Intercultural Relations*, 29(1), 1–19. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2005.04.011>
- Stephan, W. G., & Stephan, C. W. (2000). An Integrated Threat Theory of Prejudice. Teoksessa *Reducing Prejudice and Discrimination*. Psychology Press.
- Stephan, W. G., Ybarra, O., & Morrison, K. R. (2009). Intergroup threat theory. *Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination*, 1, 43–61.
- Stokes, D. E. (1962). Popular Evaluations of Government: An Empirical Assessment. Teoksessa H. Cleveland & H. D. Lasswell (Toim.), *Ethics and Bigness: Scientific, Academic, Religious, Political, and Military*. Harper and Brothers.
- Stolle, D. (1998). Bowling Together, Bowling Alone: The Development of Generalized Trust in Voluntary Associations. *Political Psychology*, 19(3), 497–525.
- Storm, I., Sobolewska, M., & Ford, R. (2017). Is ethnic prejudice declining in Britain? Change in social distance attitudes among ethnic majority and minority Britons. *The British Journal of Sociology*, 68(3), 410–434. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12250>
- Strömblad, P., Myrberg, G., & Bengtsson, B. (2011). Optimal Opportunities for Ethnic Organization and Political Integration? Comparing Stockholm with Other European Cities. Teoksessa L. Morales & M. Giugni (Toim.), *Social Capital, Political Participation and Migration in Europe: Making Multicultural Democracy Work?* (ss. 115–139). Palgrave Macmillan UK.
- Sumino, T. (2023). Political Adaptation of Foreign-Born Ethnic Minorities in Britain: The Effects of Pre-Migration Political Learning and Post-Migration Exposure. *International Migration Review*, 57(3), 869–892.
- Suojelupoliisi. (2023). *Äärioikeistolainen ideologia*. <https://supo.fi/aarioikeistolainen-ideologia>
- SVT. (2017). *Äänestäneet kuntavaaleissa 2017*. Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/kvaa/2017/05/kvaa_2017_05_2017-05-05_kat_001_fi.html
- SVT. (2018). *Äänestäneet presidentinvaalissa 2018*. Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/pvaa/2018/pvaa_2018_2018-04-03_kat_001_fi.html
- SVT. (2019a). *Äänestäneet eduskuntavaaleissa 2019*. Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/evaa/2019/03/evaa_2019_03_2019-05-24_kat_001_fi.html

- SVT. (2019b). *Äänestäneet europarlamenttivaaleissa 2019*. Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/euvaa/2019/euvaa_2019_2019-07-12_kat_001_fi.html
- SVT. (2021). *Äänestäneet kuntavaaleissa 2021*. Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/kvaa/2021/05/kvaa_2021_05_2021-07-13_kat_001_fi.html
- SVT. (2023a). *13su—Äänioikeutettujen, ehdokkaiden ja valittujen pääasiallinen toiminta, koulutus, työnantajasektori, ylin ja alin tulokymmenys, kieli ja syntyperä eduskuntavaaleissa, 2011-2023*. https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__evaa/statfin_evaa_pxt_13su.px/table/tableViewLayout1/
- SVT. (2023b). *Maahanmuuttajataustaisten määrät ja osuudet alueittain, 1990–2022*. PxWeb. https://pxdata.stat.fi:443/PxWebPxWeb/pxweb/fi/Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen/Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen__Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen/maakoto_pxt_11vu.px/
- SVT. (2023c). *Väestö 31.12. Muuttujina Alue, Kieli, Vuosi ja Tiedot*. PxWeb. https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vaerak/statfin_vaerak_pxt_11rm.px/table/tableViewLayout1/
- Söderlund, P. (2019). Poliittinen luottamus vertailevasta näkökulmasta. Teoksessa M. Bäck & E. Kestilä-Kekkonen (Toim.) *Poliittinen ja sosiaalinen luottamus: Polut, trendit ja kuilut* (ss. 35–48). Valtiovarainministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161610>
- Tajfel, H., & Turner, J. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. Teoksessa W. G. Austin & S. Worchel (Toim.), *The social psychology of intergroup relations* (ss. 33–48). Brooks/Cole.
- Tanner, A., & Söderling, I. (2016). *Venäjänkieliset Suomessa: Huomisen suomalaiset*. Siirtolaisuusinstituutti.
- Terriquer, V., & Kwon, H. (2015). Intergenerational Family Relations, Civic Organisations, and the Political Socialisation of Second-Generation Immigrant Youth. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41(3), 425–447. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2014.921567>
- Theocharis, Y., & Van Deth, J. W. (2017). *Political Participation in a Changing World: Conceptual and Empirical Challenges in the Study of Citizen Engagement* (1. p.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203728673>
- THL. (2023). *Osallisuuden edistäjän opas* [D5_Ammatillinen kirja]. THL. <https://www.julkari.fi/handle/10024/146717>
- THL. (2019). *THL:n kartoitus: Osallisuuden edistäminen kuntien osallisuusohjelmissa*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/thl-n-kartoitus-osallisuuden-edistaminen-kuntien-osallisuusohjelmissa>
- Tiilikainen, M. (2008). *Menestyvät maahanmuuttajanaiset*. Väestöliitto.

- Tiilikainen, M. E., Ismail, A. A., & Al-Sharmani, M. M. (2016). Somalialaiset perheet perinteiden, siirtolaisuuden ja sisällissodan välissä: Teoksessa O. Fingerroos, A.-M. Tapaninen, & M. Tiilikainen (Toim.), *Perheenyhdistäminen: Kuka saa perheen Suomeen, kuka ei ja miksi?* (ss. 43–63). Vastapaino.
- Tiilikainen, M., & Mankkinen, T. (2020). Prevention of Violent Radicalization and Extremism in Finland: The Role of Religious Literacy. Teoksessa T. Sakaranaho, T. Aarveaara, & J. Konttori (Toim.), *The Challenges of Religious Literacy: The Case of Finland* (ss. 67–78). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-47576-5_6
- Tilastokeskus. (2023). *Tilastokeskus*. Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaalaistaustaiset.html>
- Tillie, J. (2004). Social capital of organisations and their members: Explaining the political integration of immigrants in Amsterdam. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 30(3), 529–541. <https://doi.org/10.1080/13691830410001682070>
- Togeb, L. (2008). The Political Representation of Ethnic Minorities: Denmark as a Deviant Case. *Party Politics*, 14(3), 325–343. <https://doi.org/10.1177/1354068807088125>
- Tolley, E. (2019). Who you know: Local party presidents and minority candidate emergence. *Electoral Studies*, 58, 70–79. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2019.02.007>
- Tomperi, T. (2011). Poliittinen sosialisatio perheissä. *Tutkimuksen perinteestä nykynäkömiin*. *Nuorisotutkimus*, 29(3), 3–28.
- Touraine, A. (1981). *The Voice and the Eye: An Analysis of Social Movements*. Cambridge University Press.
- Triadafilopoulos, T. (2011). Illiberal Means to Liberal Ends? Understanding Recent Immigrant Integration Policies in Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37(6), 861–880. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2011.576189>
- Tsuda, T. (2012). Whatever Happened to Simultaneity? Transnational Migration Theory and Dual Engagement in Sending and Receiving Countries. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38(4), 631–649. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2012.659126>
- Tukiainen, J., Hirvonen, S., Lassander, M., & Sääksvuori, L. (2023). *Who is mobilized to vote by short text messages? Evidence from a nation wide field experiment with young voters*.
- Turun kaupunginteatteri, & Cultura säätiö. (2022). *Osallistava selvitys Turun Kaupunginteatterin muun kuin suomenkielisistä asiakkaista*. Turun kaupunginteatteri, Cultura säätiö. <https://culturas.fi/wp-content/uploads/2022/11/Raportti.pdf>
- Turunen, J. (2020, lokakuuta 15). Black lives matter: Rakenteellisen rasismien äärellä. *Politiikasta*. <https://politiikasta.fi/black-lives-matter-rakenteellisen-rasismien-aarella/>

- Ukkola, A., & Metsämuuronen, J. (2023). *Matematiikan ja äidinkielen taidot alkuopetuksen aikana. Perusopetuksen oppimistulosten pitkäjäsenarviointi 2018-2020* (Julkaisut 1:2023). Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.
- UNDP (United Nations Development Programme). (2009). *Human Development Report 2009. Overcoming Barriers: Human Mobility and Development*. United Nations Development Programme (UNDP). <https://www.refworld.org/docid/4ac9d10d2.html>
- Uslaner, E. M. (2002). *The Moral Foundations of Trust*. Cambridge University Press.
- Uslaner, E. M. (2012). *Segregation and Mistrust: Diversity, Isolation, and Social Cohesion*. Cambridge University Press.
- Uusikylä, P., Keinänen, A., Vartiainen, N., Ervasti, K. T., Salminen, V., Kettinen, J., Lintinen, U., Köppä, L., & Lindström, E. (2023). *Kohti laadukasta lainvalmistelua: Lainvalmisteluprosessin laatuindikaattorit*. Valtioneuvoston kanslia. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164678>
- Valaste, M., & Wass, H. (2019). Poliittinen osallistuminen osana kokonaisvaltaista kotoutumista. Teoksessa V. Kazi, A. Alitolppa-Niitamo, & A. Kaihovaara (Toim.), *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta: Vsk. 2019:10* (ss. 193–205). Työ- ja elinkeinoministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162005>
- Valtioneuvosto. (2021). *Valtioneuvoston selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista*. Valtioneuvosto.
- Valtioneuvosto. (2023). *Vahva ja välittävä Suomi: Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023*. Valtioneuvosto. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165042>
- Valtioneuvoston asetus etnisten suhteiden neuvottelukunnasta 771/2015, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150771>
- Van Der Zwan, R., Lubbers, M., & Eisinga, R. (2019). The political representation of ethnic minorities in the Netherlands: Ethnic minority candidates and the role of party characteristics. *Acta Politica*, 54(2), 245–267. <https://doi.org/10.1057/s41269-018-0085-1>
- Van Deth, J. W. (2016). What Is Political Participation? Teoksessa J. W. Van Deth, *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.68>
- Van Heerden, S., & Ruedin, D. (2019). How attitudes towards immigrants are shaped by residential context: The role of ethnic diversity dynamics and immigrant visibility. *Urban Studies*, 56(2), 317–334. <https://doi.org/10.1177/0042098017732692>
- Van Zomeren, M., Kutlaca, M., & Turner-Zwinkels, F. (2018). Integrating who “we” are with what “we” (will not) stand for: A further extension of the *Social Identity Model of Collective Action*. *European Review of Social Psychology*, 29(1), 122–160. <https://doi.org/10.1080/10463283.2018.1479347>

- Varjonen, S. (2013). *Ulkopuolinen vai osallistuja? Identiteetit, ryhmäsuhteet ja integraatio maahanmuuttajien elämäntarinoissa* [University of Helsinki]. <http://hdl.handle.net/10138/40789>
- Verba, S., & Nie, N. H. (1972). *Participation in America: Political democracy and social equality*. University of Chicago Press.
- Verba, S., Schlozman, K. L., & Brady, H. E. (1995). *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Harvard University Press.
- Vertovec, S., & Wessendorf, S. (2010). *The multiculturalism backlash: European discourses, policies and practices*. Routledge.
- Vesa, J., & Kantola, A. (2016). *Kuka pääsee mukaan? Miten järjestöjen ääni kuuluu lakien valmistelussa*. Valtioneuvoston kanslia. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79823>
- Vilkama, K. (2011). *Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla*. (Tutkimuksia 2011:2). Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Vink, M., Schmeets, H., & Mennes, H. (2019). Double standards? Attitudes towards immigrant and emigrant dual citizenship in the Netherlands. *Ethnic and Racial Studies*, 42(16), 83–101. <https://doi.org/10.1080/01419870.2019.1567929>
- Voicu, B., & Comşa, M. (2014). Immigrants' Participation in Voting: Exposure, Resilience, and Transferability. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 40(10), 1572–1592. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2013.873712>
- Väisänen, H., Remes, H., & Martikainen, P. (2022). Perinatal health among migrant women: A longitudinal register study in Finland 2000-17. *SSM - population health*, 20, 101298–101298. <https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2022.101298>
- Värttö, M. (2022). *Reflections on Participatory Democracy Reforms*. Tampere University. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/137215>
- Värttö, M., Jäske, M., Herne, K., & Grönlund, K. (2021). Kaksisuuntainen katu. *Politiikka*, 63(1). <https://doi.org/10.37452/politiikka.98388>
- Värttö, M., & Rapeli, L. (2020). Viranhaltijoiden suhtautuminen kuntalaisosallistumisen lisäämiseen kuntahallinnossa. *Hallinnon Tutkimus*, 38(2), 110–124. <https://doi.org/10.37450/ht.97989>
- Wals, S. C., & Rudolph, T. J. (2019). Lost in Acculturation? Premigratory Exposure to Democracy and Immigrants' Political Trust in the United States. *International Journal of Public Opinion Research*, 31(1), 70–92. <https://doi.org/10.1093/ijpor/edy002>
- Wass, H. (2022). Kotona politiikassa: Keinoja tukea Suomeen muuttaneiden poliittista osallisuutta. *Kotoutuminen.fi, Policy Brief 2/2022*.
- Wass, H., Blais, A., Morin-Chassé, A., & Weide, M. (2015). Engaging Immigrants? Examining the Correlates of Electoral Participation among Voters with Migration Backgrounds. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 25(4), 407–424. <https://doi.org/10.1080/17457289.2015.1023203>

- Wass, H., & Weide, M. (2015). *Äänestäminen osana poliittista kansalaisuutta. Maahanmuuttotastaisten äänioikeutettujen osallistuminen vuoden 2012 kunnallisvaaleissa*. Oikeusministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/76590>
- Weichselbaumer, D. (2020). Multiple Discrimination against Female Immigrants Wearing Headscarves. *ILR Review*, 73(3), 600–627. <https://doi.org/10.1177/0019793919875707>
- Weide, M. (2008). Maahanmuuttajajärjestöjen kokemuksia suunnitteluun ja päätöksentekoon vaikuttamisesta. Teoksessa P. Bäcklund (Toim.), *Helsingin kaupunkien käsityksiä osallisuudesta* (ss. 38–66). Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Weiste-Paakkanen, A., Jokela, S., Kytö, S., Koponen, P., Castaneda, A., Larja, L., & Nieminen, T. (2017). Ulkomaalaistaustaisen väestön terveys- ja hyvinvointitutkimukset – Ulkomaalaistaustaisen kenttähenkilöstön kokemuksia. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 54(3). <https://doi.org/10.23990/sa.65566>
- White, S., Nevitte, N., Blais, A., Gidengil, E., & Fournier, P. (2008). The Political Resocialization of Immigrants: Resistance or Lifelong Learning? *Political Research Quarterly*, 61(2), 268–281. <https://doi.org/10.1177/1065912908314713>
- Wong, J., & Tseng, V. (2008). Political Socialisation in Immigrant Families: Challenging Top-Down Parental Socialisation Models. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34(1), 151–168. <https://doi.org/10.1080/13691830701708742>
- Wright, M., & Levy, M. (2020). American Public Opinion on Immigration: Nativist, Polarized, or Ambivalent? *International Migration*, 58(6), 77–95. <https://doi.org/10.1111/imig.12660>
- Yijälä, A. (2023). *Kansallinen samastuminen ja luottamus maahanmuutto-kontekstissa: Tutkimus suomalaisuuteen samastumisesta ja sen merkityksestä luottamuksen muodostumisessa pääkaupunkiseudulla* (Tutkimuksia 2023:4). Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitietopalvelut.
- Young, I. M. (2002). *Inclusion and Democracy*. Oxford University Press.
- Zapata-Barrero, R. (2017). How do political parties deal with the “diversity gap”? Democratic deficits and party strategies. *Ethnic and Racial Studies*, 40(5), 766–786. <https://doi.org/10.1080/01419870.2016.1259486>
- Østergaard-Nielsen, E. (2003). The Politics of Migrants’ Transnational Political Practices. *The International Migration Review*, 37(3), 760–786.

tietokayttoon.fi

ISBN PDF 978-952-383-152-0
ISSN PDF 2342-6799